

Nurturing Customary Based Wellbeing
An Approach to Biological Human Ecology Theory

Tran Thi Lanh

Nurturing Customary Based Wellbeing

An Approach to Biological Human Ecology Theory

Series Four: 1999-2015

KNOWLEDGE PUBLISHING HOUSE

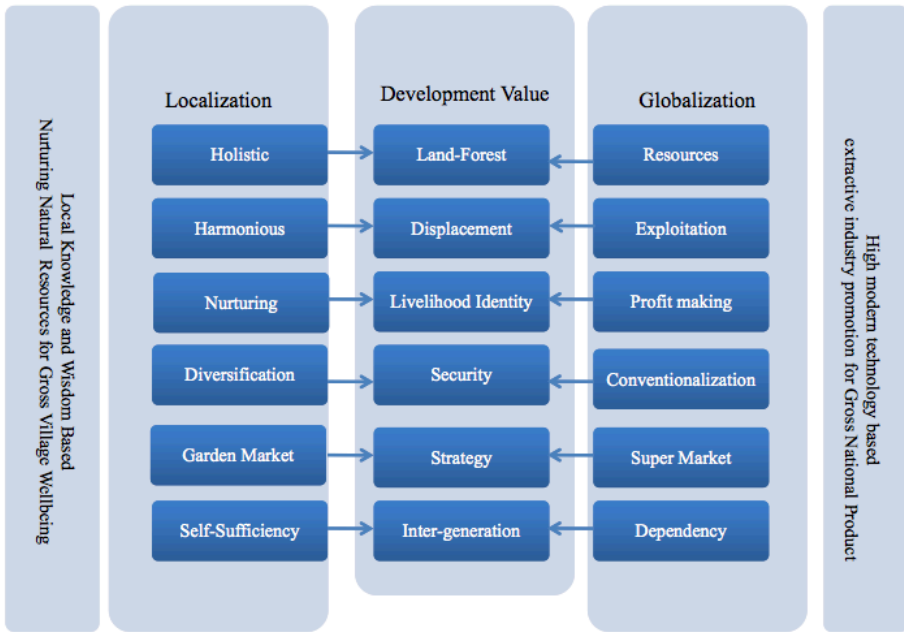

Figure 1: Bio-human ecology theory.
 ICCO-TEW-CHESH-CIRD-SPERI-CODE-CENDI 1995-2015-2025

‘While drinking water be mindful of its source’ is a popular Vietnamese proverb, a philosophy of life that educates people to be grateful to their ancestors, and in a broader sense, to nature. Creativeness has given humans an unlimited power in their over 50-year race for “Gross Domestic Product”, making them, at the same time, to forget the ancestor’s teaching ‘while drinking water be mindful of its source’. ‘Development’ and the extremely high price paid by humans for that race in order to maximize profits by over-exploitation of the natural resources has made nature angry, forcing it to turn its back on humans. It is high time for human beings to get on their knees and apologise to nature in order to: 1) return to nature - the cradle for nurturing human existence; and 2) re-engage with the local knowledge and wisdom that has been exercised by the indigenous people with their behavioural norms towards living in harmony with nature. Because only by returning to nature and its values may we get back to our inner wellbeing after almost five decades of being victims of the nasty money-driven race chasing after the temporary desires of the materialistic life. It is time ‘we wanted development of the kind that would strengthen our sovereignty and give to our people the ability to pursue and fulfil their innermost yearning’. ‘This represents the true spirit of great institutions of learning’ (Jigmi Y. Thinley, 2013), a new development paradigm.

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	9
CHAPTER 1: BASIC	11
History and Ethnography	13
Social Structure	19
Social Institutions	20
Spirituality	22
Livelihood and Opium Cultivation	23
CHAPTER 2: INTERVENTION AND RESPONSES	25
Background	27
Cultural Based Development Cooperation	29
Participatory Learning and Action 1999	29
Building Culture House, 2001	30
Saving and Credit via Livestock, 2002	30
Study Tours, 2003	32
Integrated Livestock and Vegetable Farming, 2004	33
Self-Governing Eco-Vegetable Marketing	35
Customary Law in Land Allocation, 2004	37
CHAPTER 3: CUSTOMARY BASED DECISION MAKING	41
Re-Approach to Forest Land Allocation, 2005	43
Legalized Customary Law, 2005	45
Forest Conflict Reconciliation, 2006	47
Encroachment by Commercial Business Interests, 2007	50
Customary Law Legalized, 2007	52
CHAPTER 4: CUSTOMARY CO-GOVERNING	55
Customary Based Supervision Board, 2009	60
Conflict Resolution	61
Legalization of the Hmong Association	62

CHAPTER 5: TRADITIONAL CIVIL SOCIETY ENRICHMENT	63
Long Lan Farmer Field School (FFS)	65
Levels of action organized at Long Lan Farmer Field School	69
The ‘Young Forest Protection Network in Phu Sung’ (July of 2012)	69
Co-governance for maintaining herbal knowledge and natural diversity (September 2012)	69
Inter-provincial conference of herbal healers	70
Seminar on ethnobotany research	70
Farmer Field School opening	74
CONCLUSION	78
OPEN DISCUSSION	83
INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT	85
Biography of The Author	86
References	89

FOREWORD

To fully and thoroughly understand the Hmong people living in Long Lan village in Luang Prabang province of Laos, it may require five post-doctoral theses on: 1) traditional economic institutions at the micro level; 2) cultural, political and social anthropology; 3) non-bureaucratic governance science; 4) community entrepreneurship and ecological capital; and 5) theory on sustainability. Meanwhile, the author, in writing this book, has focused on three vicious circles: 1) being isolated; 2) in-confidence; and 3) no rights to exist equally, as well as their effect upon indigenous ethnic minorities whose lives are dependent on forest, and the consequences of *'hunger, poverty and backwardness'* and how they can be overcome. From whom, when and where the conditions of *'hunger, poverty and backwardness'* come from, and how they can be overcome, is a question for people to think about.

Mankind has witnessed tough wars, and conflicts occur frequently all over the world. However, losses of moral values and interactions between people that happen every hour cause even more pain, but seem not to be seen. The game of hegemony played by powerful countries by abusing natural resources all over the world and the lack of knowledge of weak countries has nearly come to an end. The consequences of 200 years of continued exploitation are visible, causing irresolvable problems for the unscrupulous people who once were triumphant. It is high time for them to stop the game and to understand the Buddhist teaching *'man is his own enemy'*.

Like the Kingdom of Bhutan in the Himalayas, that has had 43 years of resisting money-driven capitalism and GDP driven development in order to maintain their values of inner happiness toward the achievement of Gross National Happiness (GNH), Long Lan village, which is located in the Phu Sung area at 800m above sea level, 40km Northeast of the

UNESCO's world cultural heritage city of Luang Prabang in Laos, demonstrates factors and indicators of livelihood sovereignty and wellbeing similar to those of GNH, and can be a perfect demonstration of the five above imagined post-doctoral theses. The author likens Long Lan to *'a garden of knowledge and experience of flexible and convincing integration between customary law and statutory law'* for protecting natural resources and nurturing social identity.

On the occasion of the International Conference on Gross National Happiness (GNH) to celebrate the 60th birthday of His Majesty the King's Father Jigme Singye Wangchuck of the Kingdom of Bhutan on November 3-6, 2015 in Paro, Bhutan, we would like to introduce you to the book 'Nurturing Customary Based Wellbeing' - the story of the process of 16 years of the Centre for Human Ecology Studies of Highlands (CHESH) learning from Long Lan village, from Luang Prabang Provincial People's Committee and Luang Prabang's Department of Agriculture and Forestry.

Given our limitations over time and resources we apologise for any mistake if they still remain in this book and look forwards your understanding.

We welcome reader's critiques and comments.

Chapter 1
BASIC

HISTORY AND ETHNOGRAPHY

Long Lan is a White Hmong village located 800-1,300 meters above sea level in the 'Phu Sung' (high mountain) area 40km northeast of Luang Prabang town, an UNESCO world heritage site in northern Laos. Long Lan village occupies approximately 8,439 ha of land of which, 5,030 ha is natural forest, considered to be the richest and most beautiful in Luang Prabang district. Thanks to the ability of the Long Lan people to maintain their customary laws and traditional practices of natural resource management, this forest has been very well preserved. However, Long Lan has faced some major problems in maintaining their governance over this land. These problems have arisen mainly in the form of outside interventions, by the government of Laos and by business enterprises supported by the Government. The village has also been the recipient of interventions of a more positive kind from the Centre for Human Ecology Studies of Highlands (CHESH), an independent Science and Technology Organization from Vietnam with a representative office in Laos (CHESH-Lao) cooperating with the Lao Ministry of Agriculture and Forestry of Laos under a Memorandum of Understanding with the government of Laos. In this case study, the story of these interventions will be recounted and the responses of the Long Lan people to them will be analysed for the lessons they provide in terms of the forms of leadership and governance required of a village if it is to maintain its livelihood sovereignty and wellbeing in the modern world.

Figure 2: Topographic map of Long Lan village. By courtesy of CHESH LAO- SPERI

Historically, Hmong people migrated southward into Vietnam and Laos from China. The people of Long Lan have been living in the Phu Sung area for seven generations, having moved there from Xieng Khouang province of Laos in the late 19th century, arriving in Phon Xay district neighbouring Luang Prabang in the early 20th Century, and then to Phu Sung around 1930-1950. At first they made their homes high in the Phu Sung mountains, but after 1975 all Hmong groups living on Phu Sung were told by the Lao government to move to lower elevations - some to the base of the mountain where they were merged with Khmu, and some,

like those now living in Long Lan, to occupy the area of a former Khmu village at 800 metres altitude. The previous Khmu occupiers had been moved down the mountain leaving their village site vacant, and Hmong people from different locations higher up the mountain began moving down to settle there in 1976. When they first arrived, the area was covered in long grass and in one area there was a stand of bamboo that was good for making flutes (a traditional Hmong musical instrument). The grass was cut for making roofs for the houses, and the village was named ‘Long Lan’ meaning ‘bamboo good for making flutes’.

Figure 3: Overview of Long Lan village
Photo by Tran Thanh Toan, 2009

Figure 4: A corner of FFS Long Lan.
Photo by Tran Thanh Toan, 2014

At first there were no trees at Long Lan and the newly resettled Hmong suffered from heat and diseases, especially the children, and many died. To solve this problem they planted many jack fruit, mango, avocado and other trees in their residential area, and surrounding the village they maintained strict customary law on nurturing forest to natural recovery.

Subsequently the rate of disease dropped. This is why villagers now recognise the importance of trees, and want to protect the forest. Overlooking the village location was a mountain, called Tong Xenh mountain where they believe a ‘Tong Xenh Spirit’ is located which safeguards the people day and night, spring, summer, autumn and winter.

At the beginning, only a few Hmong families moved to Long Lan, but they were followed after a year by other families. The attraction was land

available for cultivation, and a good water source. The area was also good for growing poppy. Because they had all experienced hardship during the war, the people had compassion for one another. There was solidarity between the clans, and they helped each other with garden labour, house-building and funerals. A further attraction of the Long Lan site was ease of transport and communication with the wider Luang Prabang district. In 1983 a road to Long Lan was constructed and it was improved in 1985. This was early compared to other villages because the Long Lan area was seen by the government as of strategic military importance.

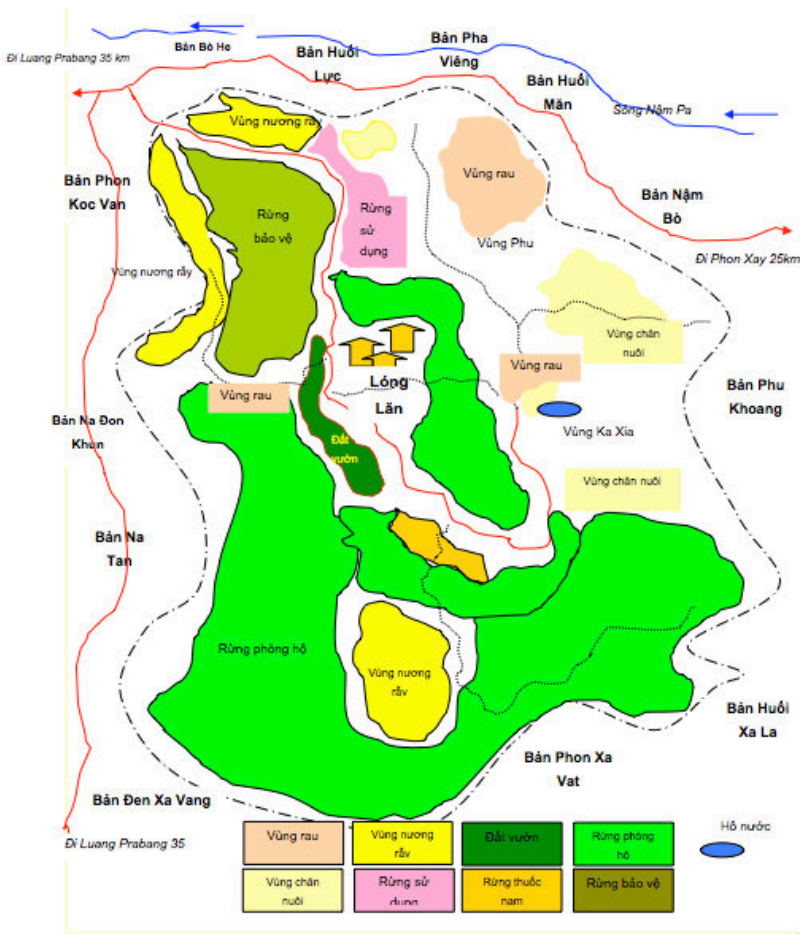

Figure 5: Land-use map of Long Lan village. Source by Le Van Ca, 2014

According to a Long Lan elder¹, as a consequence of the government resettlement program ‘the Khmu who were moved down the mountain now face hardship because of a shortage of land, and those Hmong who left Laos for Thailand, and eventually America, may have more money, but they lack freedom. They have no natural spaces to practice the rituals associated with Hmong belief in Tong Xenh² and Thu Ty³, they have no land to continue their traditional ways of cultivating, and their children have become dependent on finding jobs. Some return to Lao and ignore their Hmong traditional values, they chase after money and modern society without considering Hmong ancestors. These Hmong people and their children face insecurity and the only way forward for their children is further dependence with the driving force of modern society at their backs. Those abroad, the elder said, look like modern and rich men but live lives like cattle in a stable. By contrast, in Long Lan there is less money, but:

‘Our fundamental condition and foundation of our Hmong life and living is better. We have been staying here and determining our way of life, transferring our values and practicing daily harmoniously within our forest for our own livelihood, generation after generation, from 1975 to now. Our children can choose whether to stay in the village or leave and study and find jobs while still having full opportunity to come back weekly or yearly to continue our way of living in our natural landscape. Their jobs outside are only temporary during their early period’, said by Elder Xay Khu Zang.

¹ Elder Xay Khu Zang and Chong Zia Zang telling story.

² Tong Xenh is a key geographical natural landscape spirit that Hmong people over all the world belief in.

³ Thu Ty is an universal spiritual belief of Hmong wherever they are located.

Figure 6: MECO-ECOTRA's Board of Coordinators discussing in Long Lan's forest. Photo by Tran Thanh Toan, 2014

Figure 7: Elder Xay Khu Zang presenting at the Conference on Livelihood Sovereignty. Photo by Tran Thi Lanh, 2014

Regardless of how accurate this description of the lives of those Hmong who have moved overseas may be, it does describe the feeling that those who live in Long Lan are relatively blessed. Such blessings, however, have not come without a struggle against unwanted interventions by outsiders.

SOCIAL STRUCTURE

In Long Lan, the most basic forms of social structure are the household and the clan. In 2014, Long Lan had 73 households and 524 people, and, as with other Hmong villages, Long Lan is organized into patrilineal exogamous clans, 6 of which are represented in Long Lan village. The Zang clan (34 households) is the largest and most influential in the village; Ly has 24 families; Tho has 6 families; Mua has 4 families; Ho has 4 families; and Song has only 1 family. Households consist of nuclear and extended families occupying traditional Hmong style wooden houses located in a designated residential area with a tendency for clan members to cluster together. The rule of clan exogamy means that men's wives are often obtained from other Hmong villages.

In addition to traditional kin-based structures there are several state sponsored village organizations with different responsibilities. The Village Youth Union deals with the heavy community works, such as cutting and clearing trees and road maintenance. The Village Women Union deals with women's affairs and encourages community works such as cleaning and road repair. The Lao Fatherland Front for National Construction of Long Lan helps the village leader to encourage solidarity and settle conflicts.

SOCIAL INSTITUTIONS

Generally, the key cross-cutting leadership institution in Hmong society is the clan. Within the clan, members vote democratically for their own leader someone who is prestigious and knowledgeable in dealing with daily interaction within the clan, between clans, and with the outside world. Between clans, they vote for a traditional elder who is able to lead over all the clan leaders. This elder is like a judge in the High Court and the other clan leaders are like judges in lesser courts. This system is flexible, and whenever a clan leader's performance is not considered proper, the clan will vote another clan leader as well as a between-the-clans overall leader. In Long Lan, the Zang clan, traditionally and practically is the strongest clan and has performed very persistently in preserving Long Lan to become a self-determining village.

Figure 8: 'No Song - Vow' ceremony held by representatives from 22 Hmong villages, discussing customary based social governance and forest co-management and protection.
Photo by Tran Thanh Toan, 2009

Figure 9: Discussing MECO-ECOTRA's Young Secretariat.
Photo by Tran Thanh Toan, 2014

The formal leadership system in Long Lan consists of a Village Head, two Vice Heads, Chairs of the Village Women's Union and Village Youth Union, and Head, Deputy Head and six members of the Village Lao Fatherland Front for National Construction, together with the

traditional village Elders Council. But on anything related to the community they all ask for advice from the traditional clan leaders. This coalition of formal village and traditional clan leaders has helped to resolve many challenges related to maintaining the traditional values and effective management of natural resources in Long Lan.

SPIRITUALITY

There are three spiritual pillars to Long Lan society. These are their belief in the spirits 'Xu Ca', 'Thu Ty', and 'Tong Xenh'. 'Xu Ca' is the ancestral spirit of Hmong people. They keep the memory of 'Xu Ca' and worship them in gratefulness. Every Hmong household should maintain an altar to 'Xu Ca' in their house and worship 'Xu Ca' every year at New Year by offering chicken, incense and paper representing money and food to the spirit. Such worshiping brings protection to the household and its livestock. To keep faith with 'Xu Ca', Hmong people believe there can be no marriage within one clan, even if you are separated by a hundred generations. Marriage within a clan is the strongest social taboo in Hmong society.

'Tong Xenh' is the second spiritual pillar. It is a localized community spirit: one that protects the local village. 'Tong Xenh' is represented in the natural landscape variously by large trees, mountains and special rock formations, it offers protection and good health and protects the peace and sustainability of village life. A 'Tong Xenh' tree will be considered an elder who keeps safe the souls or spirits of the village. Ceremonies of worship of 'Tong Xenh' are vow ceremonies carried out whenever in a Hmong village someone has broken a vow to 'Xu Ca', or to 'Tong Xenh' with regard to natural resources, or has behaved wrongly toward others according to vows taken at the previous 'Vow' ceremony.

The third spiritual pillar of Long Lan village is 'Thu Ty'. 'Thu Ty' is a super-powerful spirit that exists for each person, family and household and observes people's behaviour wherever they are every moment of their life. That is why 'Thu Ty' is worshiped personally. Villagers pray for whatever and whenever at any moment of their life, for good weather when building or repairing a house, before preparing land for planting and for harvesting, for good health, no accidents when cutting trees, and protection from poisonous animals. 'Thu Ty' is a universal spirit that helps people whenever they wish for something and pray for it.

LIVELIHOOD AND OPIUM CULTIVATION

Figure 10: Women in Long Lan going to the fields to harvest vegetables.
Photo by Tran Thanh Toan, 2009

Figure 11: Teaching English for the youth of Long Lan village.
Photo by Tran Thanh Toan, 2014

Before 1999, Long Lan villagers, like many other highland peoples in Northern Laos, practiced shifting cultivation of dry rice and corn for their own consumption and grew opium poppies to produce opium as a cash crop. According to one elder, people from many regions of Laos, Thailand, Vietnam and China came to Long Lan to buy opium, and one kilogram of opium could be sold for the equivalent of one buffalo. But Long Lan people had no knowledge of what happened to the opium afterwards.

Chapter 2

INTERVENTION AND RESPONSES

BACKGROUND

From 1975 to 1999, Long Lan villagers lived peacefully in the Phu Sung area with their rich forest without any intervention from outsiders. Then in 1999, the government of Laos adopted three policies that unintentionally had a profoundly disruptive effect upon the livelihoods of ethnic minority communities in Northern Laos, including those in the Phu Sung area of Luang Prabang district. These policies: 1) stopping shifting cultivation; 2) stopping opium production; and 3) resettling and merging small villages, often of different ethnic identities, into one larger village in order to achieve inter-ethnic monitoring over opium production and shifting cultivation. These policies were implemented without consideration or understanding of differences in cultural characteristics, belief, norms of cultivation, kin-based forest heritage and co-governance and leadership of the Hmong, Khmu and Lao ethnic groups, as well as within the clans of the same group. Especially, the policies didn't take into account the necessity of creating specific natural spaces for each group so that they could practice their own traditional means of livelihood to continue their own traditional values in the multi-ethnic villages. Furthermore, the government's stereotyped and inflexible control over the merged multi-cultural and multi-ethnic villages showed its inefficiency due to lack of professional skills and appropriate socio-cultural governance approach. As a result, these policies had caused crisis, weakening the will and confidence of individual ethnic groups who were now living in an environment without forest for practicing their knowledge and means of using natural resources, spiritual trees and rocks for worshipping, etc. Finally, the policies had undermined their self-determination, self-governance and the possibility of any indigenous solutions to deal with the crisis. The resulting general situation was that most re-settled villagers ended up with no land for farming, and were forced to turn back to their previous locations to earn a living by harvesting traditional forest products.

The consequences of stopping opium production were several: the loss of a traditional spiritual/herbal medicinal plant for treating disease; the loss of an important food source in the leaf of the opium poppy; and the loss of an important source of cash income for supporting daily livelihood. Stopping opium production therefore meant eliminating a very large part of the spiritual and material livelihood of thousands of people in Northern Laos, without any advanced consideration of what the effect of this might be for their basic living conditions, or how they might be expected to recover from these losses.

The consequence of each group trying to continue with their own way of life in new multi-ethnic villages under changed circumstances without advance psychological preparation, spiritual spaces for worshipping according to the belief and culture of each ethnic group, and land for cultivation, had caused conflicts over culture, spirituality, customs, leadership and land use between different ethnic groups. As a result, they freely returned to their own traditional areas of land, making the situation more complicated and uncontrollable.

This general picture of the situation in Northern Laos applied also to the Phu Sung area where CHESH-Laos carried out its research in Long Lan village. In seeking the root cause of these problems and learning together with the people how best to respond to them, CHESH came up with their visionary plan for 'culture based sustainable community development' - an approach totally different from the 'poverty alleviation' proposed by the local authorities. For CHESH, Long Lan represented a village rich in traditional knowledge and wisdom in community governance and natural resource management, a foundation for developing three key concepts on the basis of which it has worked hand in hand with Long Lan to develop from 1999 up to today: 1) traditional leadership; 2) traditional governance and 3) traditional ownership of territory, by which they can continue to maintain their own sovereignty and wellbeing under their own spiritual view toward nature.

CULTURAL BASED DEVELOPMENT COOPERATION

Realizing that some form of adjustment was necessary to the new conditions of village life in Northern Laos brought about by government interventions, the Centre for Human Ecology Studies of Highlands (CHESH) became involved with Long Lan village in 1999, and has continued its involvement with the village up to today.

Participatory Learning and Action, 1999

In October 1999, CHESH began a program of cooperation with the Lao Government's Ministry of Agriculture and Forestry's 'Project for Rural Development of Focus Areas (PRDFA)' to provide five of the ministry's staff with two months '*Participatory Training*' in Vietnam. This was followed by a one month feasibility study, '*Participatory Learning and Action Research*', with elders and farmer in two villages, Long Lan (Hmong) and Xiang Da (Lao Lum). The objective was for Lao government staff to experience working alongside village elders, village leaders and ordinary village members of different ethnic groups to identify development needs, problems and solutions from the villager's own cultural perspective. The key findings of this study were presented to the Vice Governor of Luang Prabang Province, Mr. Kham Dua (himself Hmong) by the key farmers and elders of these two villagers themselves. This event was designed to provide villagers with the opportunity to voice their own ideas for development directly to the highest authority.

At the completion of the government staff training programme, CHESH was invited by the Government of Laos to continue working in Laos, and on the basis of the findings from the '*Participatory Learning and Action Research*', pilot projects were prepared for '*Culture-based Sustainable Community Development*' in Long Lan and Xieng Da villages. This

involved a variety of activities based on the villagers' earlier self-assessments of their development needs. Programme activities were designed to meet village needs taking into account their specific social, economic, and ecological characteristics, with a particular emphasis on developments consistent with the strengthening of their *cultural identity*. The immediate challenge was to work with village elders, leaders and farmers to stimulate a search for *alternative* sustainable forms of agriculture that would enable the village to overcome the crisis caused by the banning of shifting cultivation and opium production, but at the same time allow the village to maintain and strengthen its own *cultural identity*.

Building Culture House, 2001

The first step of CHESH in approaching Long Lan village was to facilitate the traditional leadership to encourage all villagers to together build a Traditional Culture House as a place for meetings and maintaining traditional textile handicrafts and blacksmith skills for crafting metal implements for farming and cultivating. Two valuable lessons learned by CHESH staff in this exercise were the village voluntarism (social capital) and community unity of Long Lan village.

***Finding 1:** Community voluntarism (social capital) in Long Lan is very rich in both community spiritual work and in materially helping each other.*

Saving and Credit via Livestock, 2002

The second step by CHESH, aimed at assisting Long Lan village toward an alternative agricultural development was setting up a credit programme. For this CHESH provided an initial sum of 15 million Lao Kip (approximately US\$1,500) and members of its key-farmer network in Vietnam were brought in to share with Long Lan villagers how to organize a credit program. The funds were used to support the raising of a local species of cow. This proved very successful and the number of cows increased rapidly to 320 by 2005 and 389 by 2008, with each family having on average six cows. These are held mainly as a reserve of capital for financing big events for families or the whole community.

Figure 12: Kitchen garden at FFS Long Lan.
Photo by Tran Thanh Toan, 2014

Figure 13: Cow raising by using funds from the credit program to Long Lan village.
Photo by Duong Quang Chau, 2012

Cattle-raising was a new enterprise for Long Lan and a customary set of regulations had to be developed for their management and sale. Because the cattle are left to free-graze, individual ownership of cows is distinguished by signs on the cow's ears which are then recorded in a book kept by the village head. When a cow is sold, 20,000 Kip (approximately US\$2) is contributed to the fund for development purposes. Average selling price for cow is 6.5 million Kip (approximately US\$650). They are sold to other Hmong from border areas who then on-sell them to Vietnam. Currently, cows in Long Lan are being exported to South Korea for ecological food.

Cattle-raising led to a new classification of land, taking into account the relationship of the land to both land spirit and other farming activities. The latter involving the careful rotation of animal grazing with crop cultivation in order to make maximum use of animal manure as a fertilizer for vegetable crops.

Finding 2: *The community's holistic view of co-harvesting and managing natural resources by and for clans in Long Lan is confident. However, individual household economic management skill is still weak. Farmers still need to gain more opportunities for building up their capacity in household economic governance in order to cope with outside intervention.*

Study tours, 2003

Following the solutions of ‘Long Lan cultural based community development’ which CHESH learned from the first and second steps, there were a number of study tours organized by CHESH to Vietnam and to other parts of Laos where similar problems were being experienced by other ethnic minority groups. These study tours were made in order to stimulate the development of new ideas. Practical training was then provided to assist the villagers in the development of ‘interest groups’, i.e. groups of farmers or households focusing on a particular development activity.

The outcome was a set of interest groups focusing on cultural preservation, forest protection, vegetable cropping, environment and hygiene, animal husbandry, veterinary services, and savings and credit. Regulations were developed to govern each of these groups according to the village’s own customary laws. The vegetable cropping group classified areas of land suitable for vegetable crop production, and practical training was given to members of the animal husbandry group in vaccinating village cattle and chickens. The savings and credit group was also trained with skills in fund management, control over risks and resolution of inflation problems, as well as skills on setting out the group regulations.

One study tour was to the Sa Pa district of Lao Cai province in Northwest of Vietnam for Hmong and Lao villagers, local authority of Luang Prabang, and 5 official staffs of Lao Ministry of Agriculture and Forestry. As an outcome of this tour, Long Lan traditional elders, village leaders, key farmers and local authorities were all very shocked at seeing directly the situation of Hmong people in Sa Pa tourist area, where they had lost most of their traditional forest and land and become dependent upon selling their traditional valuable thing for earning a daily living. This situation influenced very strongly both Long Lan people and Luang Prabang Authorities, bringing them to realize that if they were to preserve the forest of the Phu Sung area Long Lan would need official land rights.

Soon after the Study Tour, Long Lan villagers submitted a handwritten letter to Luang Prabang District and Province requesting the allocation of land to Long Lan village - and asked that CHESH help them ensure that this allocation was done according to Long Lan's own customary law. CHESH was approved by the authorities to act in an advisory role for the allocation, and after a short period of training given by CHESH in the methodology of 'customary and community-based land allocation', professional staff from the province carried out the land allocation fieldwork in cooperation with Long Lan villagers.

Finding 3: *Both Long Lan farmers and Luang Prabang authorities gained lessons and recognized the daily livelihood consequences of their community forest and land being lost. They also learned about the negative impacts on the local culture and community norms of opening up for tourism.*

Integrated livestock and vegetable farming, 2004

Figure 14: Eco-vegetable fields in Long Lan village. Photo by Le Van Ca, 2011

Figure 15: MECO-ECOTRA's young eco-farmers. Photo by Loc Van Vin, 2013

In addition to maintaining rotational slope-land cultivation of rice and corn, many families, after the banning of opium production, began growing an indigenous variety of vegetable in their abandoned poppy fields. This soon proved more efficient than the older system of shifting cultivation. According to Mr. Chong Zia Zang, a Long Lan elder and pioneer in experimenting with high value native vegetables, shifting

cultivation had produced 2 tons of rice and 5 tons of maize, enough to keep a family in food for one year, but it took a lot of time and effort: particularly travelling to and from the fields, which alone could take up to half a day. In addition, the crops often suffered from adverse weather conditions, spoilage by animals and soil depletion. By comparison, growing vegetables involved far less time, it required less attention before harvesting, and it did not require the clearing of forest as the vegetables were grown in abandoned poppy fields. Furthermore, the annual harvest could earn over ten million Kip, enough not only to buy rice but also to save for other family needs. As a result, between 2004 and 2008, the land area in organic vegetable production increased from 6 to 60 ha, and production rose from 30 tons to 384 tons. The average per capita income from vegetable production increased from 1.4 million Kip in 2004 to 2.6 million Kip in 2008. By then, 58 out of 61 households of Long Lan village were earning an income from growing organic vegetables. But the success of the new enterprise depended on an effective marketing system.

Because of the unique climate and organic methods of production, Long Lan vegetables were of exceptionally high quality and were highly sought after in the nearby town of Luang Prabang. To assist in their marketing, CHESH negotiated successfully with the Luang Prabang People's Committee to offer Long Lan a space inside the Luang Prabang Provincial Department of Agriculture and Forestry Office (PAFO) compound for a shop with the name of 'Fresh Organic Vegetable of Long Lan'. Local government authorities, media agencies and famous hotels in Luang Prabang¹ participated in the opening, giving it maximum publicity. The exercise was successful in making Long Lan well known

¹ Mr. Thong Xa Van, Vice Chairman of Luang Prabang People's Committee; Mr. Xay Nha Phan, Deputy Director of PAFO; Mr. Xay Phon, Party Secretariat of Luang Prabang District, Luang Prang Provincial Department of Commercial and Trading, Department of Environment, Hmong Newspapers in Luang Prabang, Luang Prabang News, Luang Prabang TV and Radio, Cultivation Office and Forestry Office of Luang Prabang Provincial Department of Agriculture and Forestry, PhuVao and PhuSy Five Stars Hotels.

as a source of fresh high quality organic vegetables, but the villagers eventually found that it was more efficient to sell vegetable directly from their own village with different traders organized to arrive in trucks every day to buy directly from individual growers according to a schedule and conditions of sale controlled by Long Lan village.

Today outside traders come to buy vegetables in Long Lan, but before coming they will telephone their orders through to the villagers who will then harvest to order. Almost every day a truck arrives. On the traders' side they agree among themselves which trader will come which day. They will then telephone or go by motorbike to inform the villagers of their requirements. The selling price to the buyer is 3,000 Kip per kilogram but in the city vegetables are sold to market sellers for 6,000 Kip, and for to the final customer for 8,000 Kip. Periodically Long Lan villagers go to town to check on the market price in order to keep up with changes, and sometimes Long Lan villagers will take vegetables directly to the market to sell themselves. But they mainly focus upon production and selling to the visiting traders rather than having to transport the vegetables to the market themselves.

The market advantage of Long Lan vegetables is their organic quality, and to maintain this advantage the village has an agreement among growers that they do not use chemicals. If someone violates this rule they are not allowed to sell their vegetables mixed with others, but need to specify clearly that they are non-organic. Other villages grow similar vegetables to those grown in Long Lan, but because they apply chemicals to them their quality is poor. Vegetables from Long Lan get a better price in the market and are sought after by discerning consumers.

Self-Governing Eco-Vegetable Marketing

At the first stage of vegetable marketing, 2003-2005, free traders had control over Long Lan's vegetable in prices, time of harvest, and the quantity that the buyer needed per day. But after two years, Long Lan villagers had turned this around and step by step asserted their own control over the traders. In step one, Long Lan villagers determined the

price, time for traders to come, and the quantity of vegetable traders could buy per day, and without bargaining. Step two, the Long Lan villagers warned the traders that when they made an appointment they should not be late, and if the trader cost villagers time for waiting for them to arrive, then the price would be increased. In step three, traders were forbidden to smoke or make a noise while in Long Lan for buying. Step four, traders were forbidden to use plastic bags in Long Lan. Step five, traders were to park their motor bikes or trucks in fixed designated places. Step six, if Long Lan villagers discovered that a trader had lied, or tried to mix Long Lan vegetables with other vegetables, they would be stopped from coming to Long Lan. By 2006 Long Lan village had asserted control over all traders and cooperation between traders and villagers has been going along well ever since.

Vegetable growing has brought a stable income to households in Long Lan, and also it does not require the taking of any more forest. Average weekly earnings from vegetables in 2009-2010 (best May to November) was 200,000 Kip per day for a good grower. In that year one grower sold about 9-10 tons of vegetables, earning about 25 million Kip. This money was used to support their children at boarding school in Luang Prabang and to buy a rice field in a neighbouring village which produced a harvest of 150 bags of rice. 2.5 million Kip was spent on hiring people to do the ploughing, transport, and harvesting so that the grower could focus on growing vegetables.

As a result of these economic developments there was a considerable improvement in food security in Long Lan. By 2008, out of 67 households, 10 (15%) had excess food, 52 (78%) households had enough food, and only 5 (7%) households faced annual food shortages. Capital assets had also increased. In 2000, there was only one motorcycle in the village, but by 2008 there were 41 motorcycles, 5 cars and 2 agro-motors.

As households observed that they can get better income from vegetables, some decided to give up slope rice cultivation and use the income they received from selling vegetables to buy rice. But other households

continue to maintain their slope-land rice fields. In these fields, they operate a three years fellow period, which means that each family will have at least three plots of land. These are formerly recognised as cultivation areas and the rotational cultivation method do not entail the cutting of new forest.

***Finding 4:** If farmers have enough opportunity to challenge and interact freely with traders, they can themselves overcome their problems communally and voluntarily. Therefore, they themselves become self-determining of their own development.*

Customary law in land allocation, 2004

Following the study tour of Long Lan villagers and Luang Prabang authorities to Sapa district of Lao Cai province in Vietnam in 2003, Long Lan villagers had requested an official allocation of land to Long Lan village in order to secure their land rights. They had also requested that CHESH be approved to supervise the land allocation in order to ensure that it was done in accordance with Long Lan customary law. Subsequently, according to the CHESH land allocation strategy, Long Lan villagers were to be in control of the allocation process, with the provincial staff working as their assistants. The villagers were to be the main decision makers in determining land uses and land use boundaries, and the professional staff were simply to provide the technical service of transferring the received data onto maps and calculating the size of the various designated areas.

One important discovery during this time was the lack of fit between statutory categories of forest and land use and those defined by the spiritual beliefs and customary practices of Hmong. For example, the government's category of 'restricted forest' was designed for the purpose of biodiversity protection and genetic species preservation; for the Long Lan people 'restricted forest' is understood as 'Pa Tong Xenh' - forest areas to be preserved for the protection of the spirits of the land, trees and animals; and 'Pa Sa' - forest areas preserved for the protection of human spirits (Pa Sa containing burial grounds). Similarly in the case of 'protected forests': in

statutory terms, ‘protected forests’ are for watershed protection and the prevention of erosion. Cultivation is not allowed in such areas although some limited production and livelihood activities are permitted. For the Long Lan people, watershed protection and erosion prevention were also seen as necessary, but is understood in terms of protecting water spirits, and the relevant forest area is defined as available for a wide range of livelihood activities such as the gathering of non-timber forest products for food, herbal treatments and handicraft materials. In the case of ‘production forest’, this is understood in statutory terms as available for commercial crop production: mono-crops and industrial plantations (rubber, coffee) - uses which invariably result in soil exhaustion. For Long Lan people this type of land use, described as ‘Pa Phom Lit’, does not constitute a customary usage. The customary Long Lan term for ‘production forest’ is ‘Pa Som Sai’ by which they mean forest ‘available for use and harvest’. It describes areas available for local people to use in daily life for harvesting for food, housing materials, and medicines, and for the practicing of local knowledge aimed at maintaining the land’s biological diversity and natural fertility. Mono-crop and plantation production is not allowed in such areas; commercial activity is allocated to non-forested land outside the Long Lan border that has been purchased from surrounding villages.

Figure 16: MECO-ECOTRA discussing forest co-governance. Photo by Tran Thanh Toan, 2014

Figure 17: Entrance to FFS Long Lan
Photo by Loc Van Vin, 2014

Another illustration of the practical differences between the ‘statutory’ allocation of land for production and the ‘customary-local-knowledge’ based allocation of such land was the allocation of land for cattle raising. Under the statutory definition only one area of land was allocated for cattle raising, but as the Long Lan people pointed out cattle need at least two areas - one for the wet season and one for the dry season, and pigs need a different area from cattle. Furthermore, under the ‘statutory’ procedure, cattle and vegetable growing areas were allocated separately and exclusively: but in Long Lan people used these areas alternately with the cattle fenced out of the vegetable growing area during the growing season but allowed in during the fellow period to help revitalize the soil with their manure. Thus, land allocation according to local knowledge and farming practice produced a far more diverse set of land use allocations than could easily be accommodated within the standardised statutory categories. Essentially, the process was one of fitting multiple and specific spiritual and practical conceptions and practices of land use into the restrictive standardized categories of state forest law. The solution was to retain the statutory categories, as was required by law, but to change their content to fit customary and local practice, thereby producing a set of boundaries much more in keeping with spiritual and practical reality of the Long Lan people. In total an area of 8,439 ha was allocated to Long Lan village, of which, 5,030 ha is natural forest, considered to be the richest and most beautiful in Luang Prabang district and where according to Long Lan belief their Tong Xenh spirit resides. The remaining part is 1,565 ha of forest land for natural re-generation and livestock-raising and 1,723 ha for farming and rotating vegetable cultivation, included 98 ha for village residence, gardening and schooling (Ca, CHESH Lao 2005).

But in evaluating the results of the land allocation, the CHESH Founder discovered a number of shortcomings. On the one hand, a very good job had been done inside the area of Long Lan, with full respect being given to traditional forest and land classifications and the incorporation of these into the official maps. But no attention had been paid to the land borders

between Long Lan village and the 13 surrounding villages of Hmong, Khmu and Lao who were also dependent on the Phu Sung forest area. Conflicts within the Long Lan community had been satisfactorily resolved, but those between Long Lan and surrounding villages had not been - they had merely been decided by order from the district authority without any inquiry into their causes or the acceptability of the settlement to the people concerned. This left open the possibility of resentment and further, possibly violent, conflict in the future. In this respect, the implementing staff of the government agencies had not sufficiently encouraged the full involvement of villagers in all the decision making.

***Finding 5:** The visionary monitoring system toward Phu Sung landscape and natural resources management of Long Lan traditional leadership and governance is totally different from the state policy. Therefore, the result of the forest land allocation given by the Luang Prabang local authority did not match up with the Long Lan ways of co-managing land with the other 13 villages in the Phu Sung.*

Chapter 3

**CUSTOMARY BASED
DECISION MAKING**

RE-APPROACH TO FOREST LAND ALLOCATION, 2005

In the light of the shortcomings in the original land allocation, the Founder of CHESH decided that the fieldwork needed to be done again, but this time using a more participatory methodology based on a fuller cultural understanding of the Long Lan community and its relations with neighbouring villages. To this end, CHESH appointed a Hmong staff member from On Oc village, Yen Chau district, Son La province in Vietnam to live in Long Lan for 6 months to research this issue and provide an extensive report. On the basis of this new understanding, the land and forest allocation process began again in 2005 with a view to resolving inter-village border conflicts.

The way forward was initiated by the elders of Long Lan village visiting every other village in the area and working with their elders and villagers to certify agreements among the different groups, especially those in terms of spirituality and rituals in worshipping nature. During this process the individual households concerned were brought to the conflict areas to work out on-site agreements witnessed by clan leaders, elders and the village authorities. If the final decision made everyone happy, it meant that the conflict had been resolved and the agreement would then be documented and legalized. Then the border would be officially marked on the map. The last step was a 'Vow' ceremony to be co-organized by all groups and villages to strengthen the inter-ethnic and inter-village solidarity and encourage people to make commitments to respecting the agreed borders and co-governing of the forest.

The second land allocation process was completed in December 2005 with the community and each of the households in Long Lan receiving land certificates in a ceremony organised by the Luang Prabang District Chairman. The process had involved the mutual adaptation of customary

and statutory law, scientific and spiritual values, and technical and local knowledge to arrive at a land allocation plan aimed primarily at forest preservation that was acceptable to both state and village, and to the other affected 13 villages neighbouring Long Lan.

***Finding 6:** A unique characteristic of the customary law on natural resource management in Long Lan is co-sharing responsibility with neighbouring villages. Therefore, in the re-allocation of forest land according to the ‘customary based and community based forest co-management re-allocation methodology’ use was made of the 13 villages’ customary laws hand in hand with those of Long Lan in order to consolidate the Phu Sung territorial co-governance better for not only Hmong people, but also for Khmu and Lao people to offer better opportunity and spaces for all in the Phu Sung territorial co-governance strategy.*

LEGALIZED CUSTOMARY LAW, 2005

The objective now was to build a set of community regulations based on customary law to govern land and forest use in the designated areas. This was also done in a carefully considered, step by step and inclusive process. There were seven steps to the process of setting up community regulations based on the customary law of Long Lan.

Step one was for the elders, spiritual leaders, and other prestigious and knowledgeable people of Long Lan to record their customary law and practices of forest protection, land use, and cultural identity preservation. These were then introduced to other groups in the village - youth, women and elders - to gain agreement of the whole village for a first draft of 'community regulations in natural resource management based on customary law of Hmong'.

Step two was to present this draft of community regulations to district and provincial agriculture and forestry authorities for them to study and debate their compatibility with state regulations.

Step three was to organise a meeting between forestry officials and Long Lan villagers to discuss the regulations and come up with a second draft.

Step four was for Long Lan villagers to invite the elders and village leaders of the 13 villages surrounding Long Lan to consider the regulations taking into account the needs, concerns, traditional culture and practices of Khmu and Lao Lum and other Hmong in the Phu Sung area. The contributions of the surrounding villages resulted in a third draft.

Step five was to organise a conference between representatives of Long Lan and the 13 surrounding villages to share their ideas with the district forestry authorities. This resulted in a fourth draft of the regulations.

Step six involved the final synthesis and typing of the regulations into a 22 page document and its sending to the district authorities for approval. *Official approval of the 'community regulations on natural resource management and land use practices of Long Lan based on customary law*

of Hmong' was given on 21 December 2005 by a legal paper of Luang Prabang district authority.

Step seven was to have the regulations distributed to and accepted by the 13 surrounding villages in the Phu Sung area.

This was the first time in Laos that land use regulations produced by a village, based on their own customary law, have been certified by district authorities. The careful step by step, negotiated and inclusive process was essential for gaining the agreement of both the authorities and the 13 surrounding villages. The most difficult was step two, gaining the district authorities initial approval for customary regulations, as in many instances these differed from what were prescribed in law. For example, the law provides for fines of 50,000 Kip for violations of land use regulations, but the Long Lan customary regulation are more severe, providing for fines of 300,000 Kip and 500,000 Kip. Under the statutory law people are free to cultivate any type of crop on production land, but under the Long Lan regulations the type of crops they could cultivate were clearly defined. Finally, according to state law, land should not be left fallow for a long time, but according to Long Lan regulations land can be left fallow for sufficient time to regain its fertility¹.

As a result of the implementation of customary regulations on natural resource management, the solidarity and commitment of the people to the protection of the Phu Sung forest was strengthened among Khmu, Lao Lum, and Hmong living in the area, and with the collaboration of neighbouring villages the Long Lan forest protection team has been able to take a number independent actions to protect the forest. Cases of forest being cut for cultivation by outsiders, and of herbs being collected for trade, have been settled with appropriate fines.

Finding 7: *A dynamic inter-customary set of laws between Hmong people in Long Lan and the 13 villages of Khmu and Lao in the Phu Sung area were joined together as a good basis for traditional civil society to build up their own governing and leading strategy. This outcome contributed to a change of attitude on behalf of the Luang Prabang authorities.*

¹ Two different philosophies of behavior toward nature.

FOREST CONFLICT RECONCILIATION, 2006

The most important area for strengthening customary law was in forest conflict reconciliation. The land and forest allocation in Long Lan in 2005 had empowered the villagers to take important initiatives in terms of land-use planning and conflict resolution in accordance with their own customary law. There remained, however, the serious challenge of how to implement this law in relation to the 13 bordering villages that shared Long Lan's forest resources. In October 2006, Long Lan organized a series of training on forest management for people within Long Lan and from its surrounding 13 villages for the creation of a customary law network in watershed and forest management. Forest management teams were then set up to patrol and protect the forest. Long Lan is also being developed as a living forum for policy makers, government authorities, development workers, researchers and media interested in the connection between cultural tradition and sustainable natural resource management.

However, conflicts over land use between bordering villages continued to arise, and in March 2007, CHESH Lao staff and elders of Long Lan met to discuss ways of settling disputes equitably and according to Long Lan customary law while fully respecting cultural values and customary laws of 13 other surrounding villages whose daily livelihoods were also dependant on the forest of Long Lan. Over a period of six months a process was evolved. In May, a conflict arose when villagers from Nam Bo and Tin Pha villages in the neighbouring Phon Xay district appropriated land and forest of Long Lan for rubber plantations and agricultural cultivation. CHESH Lao staff met with Luang Prabang authorities to discuss possible solutions. The authorities then conducted a field survey and held discussion in the field with villagers from both villages. In August, authorities of Luang Prabang and Phon Xay districts, village leaders, elders, and 35 villagers of Nam Bo and Long Lan met to solve the conflict. Long Lan villagers agreed to hand over 173 hectares of

land to Nam Bo and Tin Pha in return for them agreeing to follow the customary law of Long Lan in their use of that land. By involving all stakeholders - villagers from neighbouring villages, and authorities of neighbouring districts - and by discussing the situation in the field, a peaceful solution was found which was in accordance with both the customary and state law. The solution also reflected the common spirit of the culture and customary laws of the ethnic groups, which has been exercised and transmitted from generations to generations in their economic and socio-cultural life for love and solidarity.

Another conflict occurred when Bo He villagers cleared a field and took land of Long Lan containing the tomb of Mrs. Mo Mua's late husband, the case was reported to Mr. Xay Khu Zang and other village leaders. Mr. Xay Khu Zang ruled that 'one should be fined not merely for destroying the forest; the other thing is damaging another's tomb. If we apply state laws for this case, they will be less afraid, so we need to apply our own customs. In this case that family has to pay at least one pig of 100 kg or a cow to the loser to worship spirits so that spirits would protect that family and the whole community'. This kind of punishment had existed for a long time in Hmong customary law, but it had not been practiced for a long time, and its application to outsiders was extremely rare. However, the elders and villagers of Long Lan determined to apply it in this case to maintain their customary law and simultaneously prevent outsiders from destroying the forest by making them more careful if they want access to it.

In another incident, villagers from Koc Van village entered the forest to collect herbs and tree fibre without Long Lan village's consent. Long Lan leaders organized a village security team to catch five violators with 30 sacks of herbs and fibre and took them to the village. Then the village head, after reading statutory forest laws and community forest regulations said, 'applying statutory laws, we would fine you 50,000 Kip for the first violation; but according to village regulations, the fine should be 200,000 Kip. But because we are neighbours and friends, we will apply a fine of 100,000 Kip and let you take those herbs and fibre back home. But please do not repeat this. If you want to collect herbs for illness treatment, you

need to first ask us for consent'. The violators had to abide by the Long Lan leaders' decision.

These actions were unprecedented and were seen as a breakthrough in forest management practice. In the past, if forest or land violations were discovered, the village leaders simply reported it to the district authorities and waited for their resolution. However, district authorities either did not go to the village or their resolution was too late and ineffective. But this had now been changed by the resolution of village leaders to act strongly and independently out of community concern to protect their forest and customary laws, not only to preserve their livelihood and traditional social structure, but also to not cause unrest for their ancestors' spirits.

Finding 8: *Daily evidence of conflicting forest and land use in Phu Sung area was shared between villages and customary laws in relation to the state framework publically. This mutual feedback contributed to alleviate the problem of being isolated and non-participatory in this area for a long time.*

ENCROACHMENT BY COMMERCIAL BUSINESS INTERESTS, 2007

Long Lan village also had to deal with encroachments into their forest by commercial business interests. In December 2007, it was discovered by some of the clan elders in Long Lan that a foreign businessman (American Lao) had obtained permission from Provincial Authorities to lease 50 hectares of Long Lan forest for 30 years to grow coffee, and that the Chairman of the Lao Fatherland Front for National Construction of Long Lan had felt obliged to sign a contract to that effect. But some of the villagers and village elders saw this as a wrong decision: one that would have a negative impact on the traditional values and customary laws of Long Lan. There was a strong reaction which eventuated in the election of a new leadership board in March 2008. After that, the chairman of the Lao Fatherland Front for National Construction of Long Lan was also forced to resign. One of the first actions of the new board was to work with the Luang Prabang district authorities to secure the land in question by having it allocated to the village herbal medicine group for their co-management and use. This effectively secured the land from outside encroachment.

Another incident occurred in 2010. A logging company was discovered to have cut down 14 large and valuable trees inside the Long Lan forest. When the man in charge of forest protection discovered this he reported it to the clan leaders who went with him to the area to see for themselves. In Hanoi, the Founder of CHESH was informed and she flew immediately to Luang Prabang where she made a quick study of Lao Laws and directed a group of staff to go to the area and take photographs and film the fallen logs, and then begin discussions with the villagers to prepare a document to send to the Luang Prabang district and province to protest the action. They then pushed the province for a response. At first

the district and province proposed to settle the matter by the logging company paying money for the logs, but CHESH and the village leaders said no, as that would not stop the company from logging again. Therefore, the solution of cash fines by the district and province was unacceptable. The negotiation went on for about four months and in the end the village insisted that the director of the logging company be imprisoned. The result was that now people in the provincial and district government were wary of the Long Lan people. Previously the director of the logging company was seen as very powerful. He could go anywhere in the province and steal timber, but he went to Long Lan and ended up in prison.

Another incident happened in 2013 involving government authority staff from three districts of Luang Prabang province. A paper had been approved allowing a man to take from Long Lan's forest a thousands-year-old tree. He had employed Khmu villagers to systematically burn around the roots of the tree until it fell, and it took over one year to finish the burning. But the tree was regarded by the Hmong in Long Lan village and in other surrounding villages as a Tong Xenh spirit tree, and its loss was felt as strongly as the loss of a mother or father. They then set about inquiring into who was responsible. The Khmu people told them they were paid to do it and who had paid them. In the end nine district staff from three districts of Luang Prabang province lost their jobs over the incident, confirming the view among government staff that the Long Lan people were very strong and not to be trifled with. The village's responsible response was highly appreciated by the provincial authorities, and it was clear that Long Lan's customary law of co-governance of natural resources, which has been supported by the province since 2005, has entered into the ecological, political, cultural and social fields of life for sustainable development.

Finding 9: *Efforts from previous co-governing between Long Lan and 13 villages, as well as approval of Long Lan regulations, have had a strong influence on businessmen who previously had hidden support from some in authority.*

CUSTOMARY LAW LEGALIZED, 2007

To maintain their unique values, Long Lan has a system of customary law which performs the functions of ‘education and encouragement instead of punishment.’ If any family from outside wants to live permanently in the village, they must first agree to comply with the customary laws of Long Lan. If they agree to do so, they will be welcomed to settle, and if during ten years of living in Long Lan they do not violate the law and maintain good relations with the other villagers, then they will be free to continue to live in the village. Moreover, the village customary law will take care of their rights and responsibility for living harmoniously inside the Long Lan environment. If they do not comply with the customary laws of Long Lan they will first feel lonely, then later they should leave the village. But practically, since 1975 up to today, there has been no one leave the village, only people coming back and staying more and more.

In general, Long Lan’s customary laws are maintained to educate, encourage and awaken the people to their mutual responsibilities. When someone violates the law, they are at first educated by the clan head; after that, they are educated and encouraged by the Village Elder Council and formal village leadership. For example, if someone wrongly cuts down a tree, according to the customary law they have to plant three other trees.

Most of the households comply voluntarily with the village regulations; such as not drinking and smoking in village. At first, some people, especially the young did not comply with these rules, so the elders discussed the problem and agreed to not drink alcohol or smoke even at weddings and funerals. The young saw their grandfathers’ and fathers’ example and gave up these habits themselves.

The difficulty is that the sanctions attached to the traditional regulation of Long Lan can be applied only to insiders. Many outsiders do not follow these regulations, and this makes the village vulnerable to outsider

interventions. To overcome this problem, the Traditional Elder Council of Long Lan recommended that the district authorities officially recognize and approve Long Lan's customary law for community governance which integrated nicely with statutory law. As a result, the community's regulations now incorporate both village norms and government laws, and can be applied to both Long Lan people and outsiders. The regulations have also defined the right of the village to arrest and punish acts of violating Long Lan forest and land. Long Lan people believe that their forests are protected well today, because their community regulations have been flexibly integrated with the state law and legalized by the provincial and district authorities. This is the key to success. This also is the right way of operating and governing the state of people, for people and by people.

Challenges to the preservation of the Long Lan forest still remain however, particularly from private companies wishing to rent forest land for cash crop plantations (e.g. coffee and rubber) and from surrounding villages whose own forest land is degraded and who are short of land for cultivation. As their needs for firewood and house building material increase, and as agricultural land is taken up by expanding rubber plantations, these surrounding villages will feel pressure to move deeper into the Long Lan forest for cultivation.

Finding 10: *The legalization of customary law signalled that it was the right time for Long Lan to apply to the state to get back their 'Vow' strategy - a traditional way of Hmong people in co-governance and nurturing of ecological, economic, social and cultural values that has proven effective in the current complicated context.*

Chapter 4

CUSTOMARY CO-GOVERNING

‘NO SONG’ - ‘VOW’ CEREMONY, 2009

Figure 18: Discussing inter-institutional forest co-governance in upstream of Kuang Si waterfall, Luang Prabang.
Photo by Tran Thanh Toan, 2014

Figure 19: MECO-ECOTRA discussing Customary Law in inter-generational forest co-governance.
Photo by Tran Thanh Toan, 2014

The solution to the above mentioned pressures on land and people was for Long Lan to submit to the Luang Prabang authorities for approval to hold a traditional ‘No Song’ ceremony. This is a unique Hmong ceremony where representatives of Hmong society in a particular area assemble to discuss and decide on adjustments to their customary laws governing such issues as cultural identity, community governance and natural resource management. It is a ‘Vow’ ceremony which occurs in Hmong societies all over the world, and is called for whenever some serious problems arise that interfere negatively with the cultural, social and ecological norms of Hmong society: particularly if the problem threatens to violate Hmong beliefs in the three spiritual pillars of their society - ‘Xu Ca’ , ‘Thu Ty’ and ‘Tong Xenh’.

‘No Song’ is a customary Hmong ceremony for obtaining a unified commitment among Hmong living in a particular geographic area to follow a common set of customary regulations applying to such things as marriages, funerals, forest protection, village boundaries, cultivation, livestock, security, social norms, and mutual assistance. It is a form of

congress where Hmong from a particular geographical area periodically meet to review and revise customary regulations that time and changing circumstances may have rendered no longer adequate. There is no regular time fixed for 'No Song', rather it is held whenever different communities or clans find existing regulations need adjusting. But in the modern political context of Laos, a Hmong 'Vow' ceremony could not be freely organized. Hence there had been no 'No Song' ceremony since 1975. Therefore, before the 'No Song' could be held in Long Lan permission was needed from the Luang Prabang authorities.

Permission was granted and the 'No Song' ceremony was held on the 31st March 2009 in the community herbal forest of Long Lan village. It was attended by 74 representatives of the 22 Hmong villages in Luang Prabang district and all the people of Long Lan. Also present were 55 representatives of provincial government departments; nine representatives of research institutions (Institute of Social Studies, Chiang Mai University, Thailand) and networks of ethnic minorities in Thailand; and 30 delegates representing the Vietnamese government (Legislative Department of Vietnamese Government Office, Vietnamese Embassy to Laos, Vietnam Union of Scientific and Technology Associations (VUSTA) and Vietnam Multi-media Corporation (VTC) and the Network of Ethnic Minority in Vietnam. All were called by CHESH to witness the event. After the ceremony, representatives of the 22 Hmong villages in Luang Prabang district met to discuss unified commitments to implement customary law regulations governing funerals, weddings, New Year celebrations, and the customary terms of management and use of forests and agricultural land, and the customary laws of Long Lan that were legalized by Luang Prabang province in 2007.

It had been 34 years since the last 'No Song' ceremony had been held in Luang Prabang district, and Mr. Xay Khu Zang and Cho Xi Zang said that 'we have wished for this event for a long time, but it did not happen. This time, all representatives of 22 villages were present and agreed with the sense of constructiveness. Everyone is very excited because the

traditional institution of Hmong in Luang Prabang is unified and committed to follow'. The ceremony confirmed the commitment of the Long Lan people to maintaining their traditional customs as well as effectively implement natural resource management on the basis of their customary law, and through 'No Song' this commitment was spread to 690 other Hmong households (over 10,000 people) in 22 villages in Luang Prabang district. A particular achievement of this 'Vow' ceremony was the recognition that it gained for Hmong customary law by government authorities at provincial and district levels. This gave the community confidence to follow their commitments. For CHESH it was a landmark indicator of success in their ten years of working for community development based on cultural identity. It established, socially and politically, the status of Long Lan customary law as the governing instrument of 'cultural based sustainable community development and forest protection in Long Lan' which had been the aim of CHESH since 1999.

CUSTOMARY BASED SUPERVISION BOARD, 2009

The ‘No Song’ ceremony of 2009 marked the outcome of 10 years involvement and engagement between Long Lan village and CHESH aimed at reviving and reinvigorating the customary law to implement goals and strategy for community co-governance and management of natural resources. Customary law based forest management in Long Lan had now been accepted as a legitimate model for community based natural resource management and the Lao Ministry of Agriculture and Forestry now wanted to see it expanded to other villages. A further outcome was the establishment of an ‘Inter-identity Traditional Leadership Board’ to take a leading role in resolving conflicts between villages in the Phu Sung area over forest and land. This Board consisted not only of Hmong but also Khmu from Luang Prabang district who had attended the ‘No Song’ ceremony and had been inspired by the example of people creating their own solutions and governing themselves voluntarily according to their own norms and values, and preserving their own traditional social and cultural institutions in social governance and forest management. High ranking officials from the local authorities were equally inspired by the potential presented by the ‘No Song’ ceremony for customary based solutions for resolving previously intractable problems. Consequently, on November 1st 2009, the ‘Inter-identity Traditional Leadership Board’ was legalized by Luang Prabang district under the name ‘Customary Based Community Development Supervision Board’. The Board consisted of nine members, prestigious elders from Khmu, Lao and Hmong ethnic groups, with Mr. Xay Khu Zang of Long Lan as the Board’s president.

CONFLICT RESOLUTION

After the ‘No Song’ ceremony in 2009, representatives from 22 Hmong villages returned to their own villages, and inspired by what they had learnt at the ‘Vow’ ceremony started to apply lessons learnt there to the resolution of many conflicts over land and forest which had been caused by the government’s 1999 policies of relocation and village merger, and which were getting worse day by day. The first notable success of the ‘Customary Based Community Development Supervision Board’ was in resolving a longstanding conflict over spirit forest between Den Xa Vang, Phon Xa Vat and Na Xam Phan villages. This conflict had been on-going since 1999 as a result of the resettlement and village merging policy of the Lao government. All attempts by local authorities to resolve this conflict had failed until the intervention of the inter-ethnic ‘Customary Based Community Development Supervision Board’. After this successful intervention the Board’s name was changed in December 15th 2009 to the ‘Customary Based Conflict over Spirit Forest and Land Supervisory Council’. This Council then decided to set up a ‘Key Farmer Executive Committee’ of 15 knowledgeable and enthusiastic farmers to act directly at the village level. This Committee was also legalized by the Luang Prabang district authorities in December 15th 2009.

Finding 11: *Whenever villagers have freedom they will initiate their own solution creatively and dynamically in solving their own problems well. The outcomes of the ‘No Song’ ceremony were not only for Long Lan people, but also for the whole Phu Sung area and beyond, with 13 villages from two districts joined in action in social and natural resource management by the integration of customary law and state policy.*

LEGALIZATION OF THE HMONG ASSOCIATION

One of the groups involved in the organization of the Long Lan ‘No Song’ ceremony was the Hmong Association, an informal organization of Hmong in Luang Prabang province established to assist with many customs of the Hmong people such as festival, weddings and funerals. Through its participation in the Long Lan ‘No Song’ ceremony the image and prestige of the Hmong Association in the minds of Luang Prabang authorities increased. It was subsequently integrated with the ‘Inter-identity Traditional Leadership Board’ and involved in the conflict resolution in Den Xa Vang, Phon Xa Vat and Na Xam Phan. This led the Luang Prabang Department of Internal Affairs to formally recognise the Hmong association and legitimize it as a formal ‘Social Welfare Association’ in January 27, 2012.

Chapter 5

**TRADITIONAL CIVIL SOCIETY
ENRICHMENT**

LONG LAN FARMER FIELD SCHOOL (FFS)

At a breakfast meeting in Long Lan soon after the ‘No Song’ ceremony in 2009, the two most prestigious leaders of Long Lan, Xay Khu Zang and Chong Zia Zang addressed Mrs. Tran Thi Lanh, the Founder of CHESH, and Mr Le Van Ca, a senior staff member of CHESH, saying that *‘CHESH had been raising Long Lan village for ten years now, and at ten years Long Lan was still a child; they know something but they are still very young and maybe if they tried to run they may fall, and that they now wish that through the whole effort and achievement over the last ten years for Long Lan to become a place to teach the young generation of Hmong and Lao and Khmu.’* This started the idea that Long Lan could become a Farmer Field School in which 63 families in the village would become 63 teachers to provide 63 different and flexible curriculums on maintaining livelihood identity of the Hmong people for young farmers of Lao, Khmu and Hmong from different villages in Laos to come and learn in Long Lan.

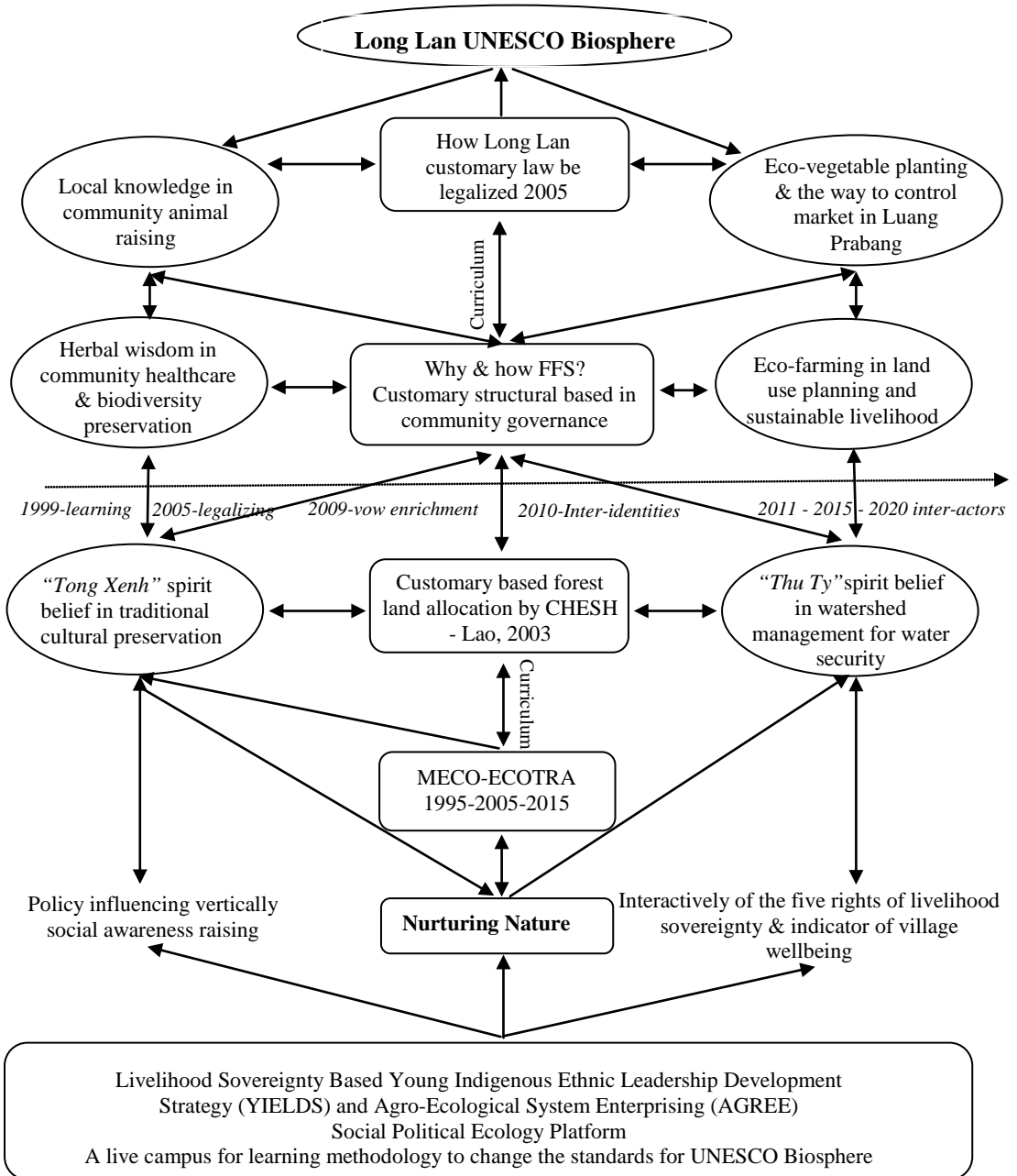
Figure 20: Young eco-farmers building gate of FFS Long Lan.
Photo by Duong Quang Chau, 2014

Figure 21: The gate on completion.
Photo by Duong Quang Chau, 2014

CHESH submitted to PAFO and Luang Prabang district authorities a proposal to build Long Lan Farmer Field School based on four traditional civil society pillars, namely: 1) Long Lan village; 2) the Hmong Association; 3) Customary Based Conflict over Spirit Forest and Land Supervisory Council; and 4) the Key Farmer Executive Committee, in order to develop the nine strategies for solving social-ecological, inter-identity, and inter-locality conflicts worked out at the 2009 ‘No Song’ ceremony into nine live strategic curriculums. The Luang Prabang district Chairman approved a 2010-2020 framework for establishing a Long Lan Farmer Field School to be based on nine practical strategic curriculums that had been existing in practice of Long Lan, namely: 1) local knowledge in community animal raising, 2) eco-vegetable growing and marketing, 3) herbal wisdom in community health care and biodiversity preservation, 4) eco-farming in land use planning and sustainable livelihoods, 5) ‘Tong Xenh’ belief in traditional cultural preservation, 6) ‘Thu Ty’ belief and watershed management for water security, 7) customary law legalization, 8) customary based community governance, 9) customary based forest land allocation.

Long Lan Farmer Field School 2015-2025

Work on building the Long Lan Farmer Field School's administrative centre began on 2nd September 2013¹ and was finished in 2nd December 2013 using volunteer labour from Long Lan, Den Xa Vang, Phon Xa Vat, Xieng Da, and Nam Kha, and timber from the 14 trees confiscated from the illegal loggers in 2010. But even before the Farmer Field School's administrative centre was completed, institutional and organizational development was underway to provide its foundation.

¹ Dates of September 2 and December 2 of 2013 were decided by Elders Xay Khu Zang and Cho Xi Zang on July 29, 2013 for starting and finishing the construction of FFS Long Lan. These dates are very meaningful in Vietnamese and Laos history, as September 2 is the National Day of Vietnam (September 2, 1945) and December 2 is the National Day of Laos (December 2, 1975). The opening of FFS Long Lan in December 2, 2013 marked a breakthrough in view, attitude and behavior of two governance systems: customary law and statutory law. An altar for worshipping Spirits has been set up for CHESH-Laos by the Hmong people at FFS Long Lan to officially recognize CHESH as a member of Hmong community in Long Lan.

LEVELS OF ACTION ORGANIZED AT LONG LAN FARMER FIELD SCHOOL

The ‘Young Forest Protection Network in Phu Sung’ (July of 2012)

On July 7 2012, elder Cho Xi Zang addressed a meeting in Long Lan saying that elders of Long Lan wanted to organize a youth network in the Phu Sung area for forest protection so that the elders would be able to transfer their strategies to the young. This proposal was submitted to PAFO leader for approval and PAFO organized a meeting with the ‘Customary Based Conflict over Spirit Forest and Land Supervision Council’ on 15th July. The outcome of this meeting was an agreement to initiate a ‘Young Forest Protection Network in Phu Sung’. This agreement was legalized at a meeting among young in the Phu Sung area on 10th - 12th August 2012. The outcome was a network of 26 young selected from 13 villages (two from each village) to play the role of ‘village coordinators’ for action on forest protection. On 16th- 28th December 2012 following regulations and legal agreement by Luang Prabang authorities, elder Cho Xi Zang and 26 coordinators from the ‘Young Forest Protection Network’ travelled across 13 village territories bordering the Phu Sung area to monitor the forest management situation and update information for developing further forest protection strategies in order to immediately coordinate with authorities of the surrounding districts to update the forest situation and the effect of customary law on co-governance of natural resources in Phu Sung area.

Co-governance for maintaining herbal knowledge and natural diversity (September 2012)

In open participatory debate among villages from the whole Phu Sung area, key recognition was given to the herbal wisdom of healers as key

actors in preserving natural diversity, traditional livelihood sovereignty and ethnic identity. Consequently a strategy was decided upon for co-governance for maintaining herbal knowledge, herbal species and customary law in using and preserving the whole of Phu Sung natural diversity. Long Lan elder Cho Xi Zang and the young Long Lan village leader Chi Ly were chosen to supervise the network of young villagers in this activity, and for the transferring of herbal knowledge to youth of the 13 villages in the Phu Sung area. Elders Xay Xua Ly Ho and Xay Khu Zang would supervise with the support of the Luang Prabang Herbal Association.

Inter-provincial conference of herbal healers

On 16th - 19th March 2013, the Long Lan Farmer Field School became the venue for a conference at which the 'Customary Based Conflict over Spirit Forest and Supervision Council', the 'Key Farmer Executive Committee', the 'Young Forest Protection Network in Phu Sung', the 'Hmong Association', with the involvement of the 'Luang Prabang Provincial Herbal Association' hosted healers from 5 provinces from Southern, Central and Northern Lao (Savanakhet, Bolikhamsay, Xiengkhoang, Luang Prabang and Bokeo).

Seminar on ethnobotany research

On 26th July 2013 a seminar on ethno-botanic research at the Farmer Field School brought together elders, young, healers, authorities, researchers and young eco-farmers of MECO-ECOTRA¹.

¹MECO-ECOTRA: Mekong Community Networking for Ecological Trading.

Evaluation ‘Vow’ for four years and MECO-ECOTRA’s Young Secretariat November 25th- 26th 2013

Figure 22: CCFD Terre Solidaire President (France) and CHESH Lao Founder Tran Thi Lanh sharing experience at FFS Long Lan. Photo by Tran Thanh Toan, 2013

Figure 23: Hmong’s traditional New Year festival in Long Lan village. Photo by Le Van Ca, 2007

Following the strategies proposed at the conference ‘Herbal Wisdom in Community Health Care, Culture and Ecological Diversity Development’ held in Long Lan on November 23 - 24, 2013, a meeting on evaluation of ‘Vow 2009’ was also organized in Long Lan with participation of Hmong, Khmu and Lao Lum ethnic groups, provincial and district agencies and branches, young eco-farmers and elders coming from Thailand, Vietnam and Laos, Lao officials at central level, officials from the Vietnam National Assembly, leaders from Kon Tum province in Vietnam, and representatives from Vietnam Multimedia Corporation (VTC).

After the evaluation, on November 25 - 26, 2013, the elders from Vietnam, Laos and Thailand had a meeting to select MECO-ECOTRA’s Young Secretariat to continue maintaining and developing traditional cultural values of different ethnic groups toward village livelihood sovereignty via three strategies: 1) sovereignty; 2) governance and 3) leadership according to legalized customary law. Finally, young eco-farmers were selected to follow the elders in the process of strengthening *‘cultural identity and internal strength of indigenous people in*

livelihood sovereignty and biodiversity development of mountainous villages'. The Secretariat consists of six members representing Karen, San Diu, Hmong, Khmu ethnic groups in Northern Thailand, Laos and Vietnam. An advisory board consisting of five elders representing Laos, Thailand and Vietnam was also set up. Roles and responsibilities of members of the Advisory Board and Board of Coordinators and setting out of team regulations were key contents of the meeting.

MECO-ECOTRA's Young Secretariat

Mr. Vang Sin Min: Hmong ethnic; Thao Chu Phin commune, Simacai district, Lao Cai province, Vietnam

Head of MECO-ECOTRA's Young Secretariat

Mr. Loc Van Vin: San Diu ethnic; Bac Lang commune, Dinh Lap district, Lang Son province, Vietnam

Secretary of MECO-ECOTRA's Young Secretariat

Mr. Chindanai Jowalu (Oshi): Karen ethnic; Ban Nongtao 64 Moo 4 Maewin, Maewang, Chiang Mai province, Thailand

Deputy head of MECO-ECOTRA's Young Secretariat

Mr. Neej Tsim Lis: Hmong ethnic; Ban Long Lan, Luang Prabang District, Luang Prabang Province, Laos

Member of MECO-ECOTRA's Young Secretariat

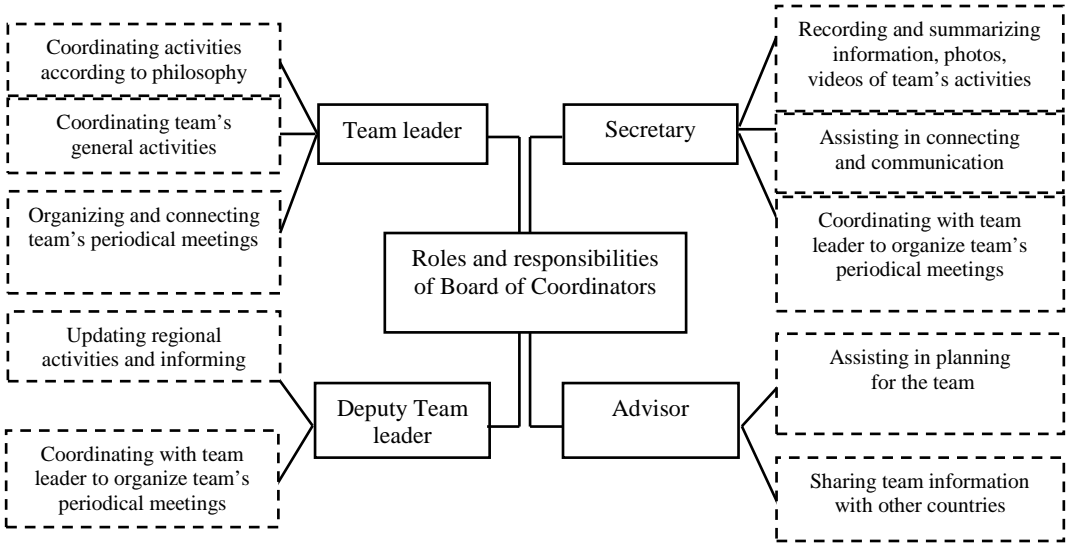
Mr. Anong Soukphaphone: Khmu ethnic; Den Sa Vang village, Luang Prabang district, Luang Prabang province, Laos

Member of MECO-ECOTRA's Young Secretariat

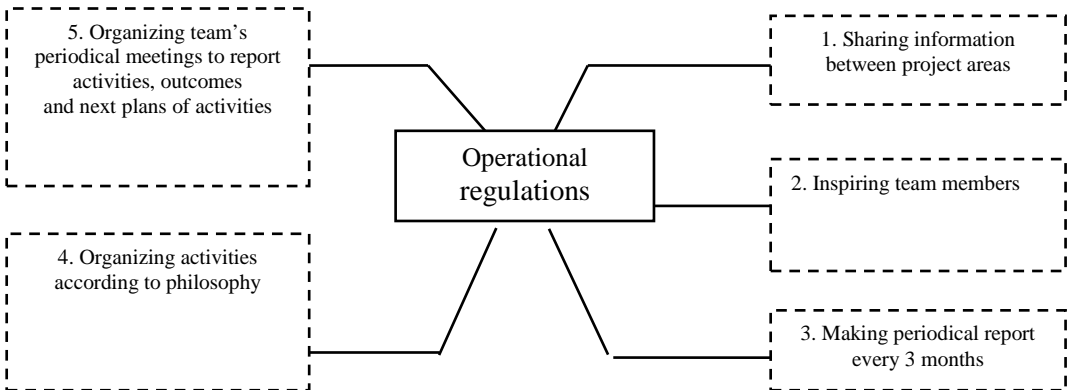
Mr. Phonh Lamany: Khmu ethnic; Nam Kha village, Nam Bac district, Luang Prabang province, Laos

Member of MECO-ECOTRA's Young Secretariat

a. Roles and responsibilities of Board of Coordinators

b. Operational Regulations of Advisory Board

Action plan for the period 2014 - 2016 was prepared in details by the Secretariat for each of coordinators for further implementation. A system of emails and Skype was also set up to maintain regular communication.

Farmer Field School Opening

The Long Lan Farmer Field School, consisting of two substantial conference and meeting houses, kitchen, toilet and washing facilities, a guesthouse and 2 hectare of gardens, was officially opened on 2nd December 2013. The 9 curriculums for teaching focused on three main strategic areas: 1) eco-farming in land use planning and livelihood sovereignty; 2) herbal medicinal knowledge in community health care and biodiversity preservation; and 3) customary law and forest protection.

Long Lan traditional elders announced plans at the opening ceremony for Long Lan in cooperation with CHESH and Luang Prabang officials set up a three level teaching structure:

- 1) A foundation level of 63 families in Long Lan acting as 63 homestays for young Khmu, Lao and Hmong farmers visiting from other districts;
- 2) An advanced level for workshops and conferences for community development practitioners from other districts, provinces and countries;
- 3) A leadership level for seminars and conferences for local, national and international political leaders.

Furthermore, it was announced that when the training curriculums are completed they will form the body of a submission to UNESCO to have the Phu Sung area declared a UNESCO Biosphere for preservation by local custom in order to secure the forest for preservation in perpetuity by Long Lan people together with Khmu and Lao behaving according to their customary laws.

Customary based Community Spirit Forest Conservation Council, 2014

The most recent actions by the experienced team of traditional leaders who are considered ‘knowledgeable messengers about inter-institutional, inter-generational and inter-identity sustainable development’ were their involvement in solving land allocation problems in Kuang Si area of

Luang Prabang. Like the Phu Sung area, the Kuang Si area is another very strategic location in Luang Prabang district, an area where the district authorities were anxious to conduct a land allocation to preserve the watershed of the famous Kuang Si waterfall, the premium tourist attraction of Luang Prabang. In an initial pre-land allocation survey conducted by CHESH staff by using traditional leaders-based approach, it was found that there were 63 areas (in total 9,000 ha) of spirit forest belonging to Khmu, Lao and Hmong who had been moved out of the area 20 years ago by government in 1999, but who continued to nurture the area and return there every year to worship.

Figure 24: Conference on customary based forest co-governance in upstream of Kuang Si waterfall. Photo by Tran Thanh Toan, 2015

Figure 25: Herbal garden at FFS Long Lan. Photo by Tran Thanh Toan, 2014

At the Conference on ‘Livelihood Sovereignty and Village Wellbeing’ held in Yang village, Kuang Si, Elders Cho Xi Zang and Xay Khu Zang of Long Lan recommended two strategies for resolving the situation. The first was to set up a ‘Customary based Community Spirit Forest Conservation Committee’ to discuss and exchange views on strategies and solutions for the future of the Kuang Si area based on lessons learned from Long Lan model of co-governance of spiritual forests. The second recommendation was that there should also be a ‘Traditional Cultural Event Day for Khmu in Luang Prabang province’. Elders Xay Khu Zang and Cho Xi Zang said: Lao and Hmong people in Luang Prabang had their own annual cultural events, while the Khmu did not, even though they were the first to live in Kuang Si area. The elders’ idea had been recognized by the ‘Inter-district

Customary based Community Spirit Forest Conservation Council’ in the meeting minutes and seriously discussed at the ‘Conference on Livelihood Sovereignty and Village Wellbeing’ held at Farmers Field School Long Lan from 12 -16 September, 2014.

Currently, the Luang Prabang authorities are waiting for CHESH to supervise them in an already named ‘*Kuang Si Inter-identity Culture Based Forest and Land Allocation for Sustainable Preservation*’ for the allocation of the 63 spirit forest areas, in their own traditional names, back to their original owners. This intention demonstrates how the local authorities of Luang Prabang have accepted that, by following the traditional logic of the local people, problems caused by the government’s 1999 policies can at last be resolved.

Figure 26: Long Lan’s Elder Cho Xi Zang.
Photo by Tran Thi Lanh, 2014

Figure 27: Elder Thao A Zua (from Thailand)

sharing the local knowledge in forest co-governance with the youth.
Photo by Tran Thanh Toan, 2015

Finding 12: *Long Lan village is a place of visible and practical inspiration where people can learn how customary laws can be used to govern and lead sustainable livelihood sovereignty and village wellbeing parallel with nurturing nature and preserving bio-cultural diversity. In the other word, how traditional leadership and their own customary law can have control over their livelihood sovereignty and their wellbeing.*

CHESH will continue to facilitate these development in parallel with 2015-2025 actions of bottom up participatory development by villagers themselves to ensure that Long Lan people will be able to confidently resist any dishonest intervention from outside. Eventually, Long Lan will build up their Phu Sung area to become UNESCO Biosphere area to become an international campus for sharing lessons globally.

CONCLUSION

Cooperation between CHESH, PAFO and Luang Prabang provincial and district authorities began in 1999 when the Lao government started its reforms in civil and political society to transform from traditional governance, which was in Luang Prabang in particular and Northern Laos in general, to state bureaucratic governance. The 16-year cooperation between CHESH and the Luang Prabang authorities has been built and maintained on firm foundations of full understanding and respect for the Hmong's customary law, their cultural and moral values, the elders' prestige, knowledge and experience, and high sense of unity, consensus and responsibility of all parties with clear goals and strategies implemented in good combination between traditional institutions (Hmong community in Long Lan), statutory law (enforced by Luang Prabang province) and Biological Human Ecology Theory - BHE developed by CHESH. The achievements of this cooperation are: 1) 'a garden of knowledge and experience of flexible and convincing integration between customary law and statutory law' that makes Luang Prabang province and district authorities proud of the Long Lan Hmong's self-determination and co-responsibility in worshipping and nurturing nature quietly but full of love for forest over a half century since 1975; 2) a people based leadership of Luang Prabang provincial and district authorities; and 3) an approach methodology of CHESH based on customary law (traditional governance) and enthusiastic and knowledgeable prestigious elders (traditional leadership). The beautiful Phu Sung today is the result of that fruitful cooperation.

It is acknowledged that the *factors creating happiness and wellbeing for Long Lan village* are the political, economic, social and geo-ecological position of the Phu Sung area, with rights and responsibilities of community co-governance over the whole Phu Sung forest area of over 8,439 ha *recognized by legal document* laying the *first ground for*

cooperation for development between customary law and statutory law. Since then, the role and prestige of the Hmong's legalized traditional ways in political, economic, cultural and social governance, on the basis of voluntarism and self-determination, have started to be enhanced.

Happiness is the innermost yearning of Long Lan villagers over generations, and has become the unwritten law in operating the society and governing norms in nurturing nature committed to at the 'Vow' ceremony - the art of dealing with social problems deeply, delicately and flexibly. Currently, the village is fully independent and self-determining in dealing with cultural, social and environmental issues, as well as actively in control of the vegetable market of the traders in Luang Prabang.

Long Lan village is proud of Phu Sung forests that have been planned and used according to their own spiritual values. An area of 1,565 ha has been classified for natural forest regeneration and animal raising, another 1,723 ha for cultivation has been used not only for securing a quality, safe and prosperous livelihood identity¹ for Long Lan, but also for nurturing biodiversity and providing a reliable and prestigious ecological livelihood² for Luang Prabang. The consumers of vegetables in Luang Prabang now can recognize the big difference between Long Lan ecological vegetables and vegetables from the other villages. The endless happiness and pride of Long Lan is that its forests have been supplying 80% of the needs for daily livelihood of 13 surrounding villages (CHESH, 2009). Love of people, forest and land, solidarity between the Long Lan's Hmong and the Khmu and Lao Lum in 13 surrounding villages in the Phu Sung area and another 22 villages in Luang Prabang

¹ Livelihood identity of Long Lan is characterized by its natural purity and wildness that are enjoyed by the villagers with all human senses, every day, every week, every month and every crop together with other living things in the Phu Sung area.

² The classified forest areas for natural regeneration and animals raising and 1,723 ha for cultivation become natural gardens for daily livelihood of not only Long Lan villagers but also villagers from 13 surrounding villages, especially people living in UNESCO's cultural heritage city of Luang Prabang. This is an unmatched source of fresh ecological food that no modern and big supermarkets in the world can compete.

province was demonstrated in the ‘Vow’ ceremony, the proposal for a ‘*traditional cultural event day of the Khmu in Luang Prabang province*’, the establishment of the ‘*Inter-district Customary Based Community Spirit Forest Conservation Council*’, MECO-ECOTRA,... *These are the initial foundations for the leadership strategy which is based on the people’s innermost yearning. ‘We wanted development of the kind that would strengthen our sovereignty and give to our people the ability to pursue and fulfil their innermost yearning’. ‘This represents the true spirit of great institutions of learning’ (Jigmi Y. Thinley 2013), a new development paradigm.*

Figure 28: Former Prime Minister of Bhutan Jigmi Y. Thinley addressing at the 80th anniversary of foundation of Maejo Agriculture University in Chiangmai, Thailand. Photo by Tran Thi Lanh, December 2013

Figure 29: Head of MECO-ECOTRA’s Young Secretariat Vang Sin Min speaking at

the Chiangmai University, Thailand. Photo by Tran Thanh Toan, 2014

The achievements gained in Long Lan have proven that the strategy of Resolution 09 of the Lao People’s Revolutionary Party¹ on strengthening grass-roots authorities in Long Lan on the basis of its customary law and

¹ Resolution 09 of the Lao People’s Revolutionary Party dated 8th June 2004.

cultural and spiritual values is an inter-generational sustainable and secure strategy. This is the strategy of natural resources 'co-governance' - a mission of the whole society that makes many nations concerned in their legislature and executive process. *'Natural resources management and protection is the responsibility and right of the whole society, in which each village is a strategic base toward the fullest unity and solidarity¹!'*

¹ Approach toward sustainable development of natural resources in mountainous areas at village level by Tran Thi Lanh.

OPEN DISCUSSION

In Vietnam, there is a saying ‘imperial power is bent by village rules’. In the Long Lan case, ‘village rules - customary law’ and ‘imperial power - statutory law’ are all in one. Once the customary law becomes a means of statutory law, it means that law has not only come to every corner of life but also stayed in the people’s heart and mind, will and power. This may be the law that will be able to resolve all problems of life by its subject’s voluntarism rather than by a legal system that separates itself from the subject and then approaches its subject via a bureaucratic system set up for punishment and response. The target group of the law is the one who should drive the adjustment to law. In this sense, Long Lan is exemplary of this legislative process at the lowest level, confirming the philosophy that *law should be based on people*.

The example of Long Lan has shown *five decisive inter-related factors that have created a strong foundation for Long Lan’s community governance and natural resources management in order to gain their livelihood sovereignty and pride. Villagers are happy with the values that have been generated by their community for hundreds of years*. The value of happiness that the Hmong in Long Lan believe in is the innermost happiness manifested in their true love for nature and unlimited co-responsibility in nature management and conservation that has been recognized by the authorities. There is no sign of chasing after the shiny material life of the modern world.

‘Those abroad look like modern and rich men but live lives like cattle in a stable. By contrast, in Long Lan there is less money, but our fundamental condition and foundation of our Hmong life and living is better. We have been staying here and determining our way of life, transferring our values and practicing daily harmoniously within our forest for our own livelihood,

generation after generation, from 1975 to now. Our children can choose whether to stay in the village or leave and study and find jobs while still having full opportunity to come back weekly or yearly to continue our way of living in our natural landscape. Their jobs outside are only temporary during their early period’.

The story about the Hmong living abroad shared by Elder Xay Khu Zang is a tough truth that took him the whole life to understand.

How do you think about what Long Lan has been doing for their development: 1) right to forest and land in the Phu Sung area; 2) right to rituality and ceremony for worshipping forest; 3) right to local knowledge and wisdom for forest-dependant livelihood; 4) right to decide their own livelihood strategies in relation to markets; 5) right to co-govern the Phu Sung area with the local authorities and surrounding ethnic villages.

How do you think about the five above-mentioned inter-related factors for Livelihood Sovereignty?

How do you think about relations between these five inter-related factors for Livelihood Sovereignty and Gross National Happiness (GNH) and Wellbeing in Long Lan village?

How do you understand the word ‘sustainability’ in the case of Long Lan?

INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT

The author confirms that the intellectual property right of this case belongs to the Hmong people in Long Lan village and Elder Cho Xy Zang via enthusiastic learning and advising of CHESH and PAFO. The information related to Long Lan village since 1999 up to now has been recorded, video-taped and stored at the library of the Community Entrepreneur Development Institute (CENDI).

The author has been supported enthusiastically by Mr. Som Phong, Former Director of PAFO from 1999 - 2010, Mr. Phonhip, Director of International Affairs Department of PAFO, successor of Som Phong since 2007, Elder Xay Xua Ly Ho - Chairman of Supporting Association since 2009, Chairman of Luang Prabang District People's Committee, Mr. Kham Dua from Luang Prabang Provincial People's Committee since 1999, Mr. Bunchin Si Da Vong, expert for the 'Project on Rural Development of Focused Areas' carried by the Ministry Agriculture and Forestry of Laos, and the Livelihood Sovereignty Alliance's senior and junior staffs who worked directly with Hmong people in Long Lan village as well as contributed to the completion of the case study. They are: Mr. Le Van Ca who is specialized in customary law and community based forestland allocation, Mr. Duong Quang Chau who is specialized in ecological farming in land use planning, Mr. Dam Trong Tuan who is specialized in community spirit forest and social capital, Mr. Vang Sin Min, Mrs. Tran Thi Bach Yen, translator and Mr. Tran Thanh Toan, correspondent and photographer.

The author deeply understood the special and valuable supervision intellectually by Prof. Dr. Friedhelm Göltenboth from Naturelife International, Germany and Dr. Keith Barber from Waikato University, New Zealand who devoted time directly, voluntarily and via online Skype and email in order to bring this case study to completion.

We also would like to thank ICCO for the great financial support during the period from 1999 - 2010, and CCFD and BROT who have accompanied CHESH in the journey to understand Long Lan so far. Finally we are honoured to receive the financial contribution of NLI for this publication.

The readers' critiques and comments will be precious and respected.

Tran Thi Lanh

BIOGRAPHY OF THE AUTHOR

Tran Thi Lanh had a Bachelor Degree (1981), post graduate qualifications in ‘Ecological Based Natural Resource Management and Land Use Planning’ (1989), ‘Human Ecology’ (East West Center, Honolulu, Hawaii 1990), and ‘Environmental and Social Impact Assessment’ (Hanoi 1992), took vice-PhD on ‘Traditional Cultural Based

Natural Resources Co-Governance Between Dzaio Ethnic Minority People and Ba vi National Park’ 1992-1997, then moved to PhD 1997-1998 due to policy reform in education sector, ‘Resource Conflict Resolution and Social Justice’ (Institute of Social Studies, Netherlands, 2000), and is currently Honorary Research Associate in Anthropology at Waikato University, New Zealand. She is the Founder of Toward Ethnic Women (TEW) for women’s rights, 1994; Centre for Human Ecology Studies of Highlands (CHESH) for indigenous people living in harmony and grace with nature’s right, 1999; Centre for Indigenous Knowledge Research and Development (CIRD) for indigenous people’s institutional rights, 2000; Social Political Ecology Research Institute (SPERI) for indigenous people’s cultural ecology and identity right, which was formed from a merger of TEW, CHESH and CIRD in 2006; Consultancy on Development Institute (CODE) 2007 for transparency and sustainability in extractive industry policy making and implementation on non-renewable resources, and has united all into the Livelihood Sovereignty Alliance (LISO) for indigenous social and political organizational and institutional legalization in natural resource co-governance in 2013. Tran Thi Lanh has been an intellectual activist for more than 20 years working as a tireless advocate for the identity and the land of indigenous ethnic minority peoples in the Mekong Region of Southeast Asia, and in 2015 she founded a new ‘baby’ named CENDI (Community Entrepreneur Development Institute) to inherit SPERI’s *Consciousness of Livelihood Sovereignty and Village Wellbeing* and continue the transformation of innovative ethnic minority farmers from ‘Key Farmers’ in 1995, to “Coordinators” in 2005, and ‘Community Entrepreneurs’ in 2015 in

order to hand in hand build through 2015-2025 a Young Indigenous Ethnic Leadership Directive Strategy for Agro-Ecological System Enterprising (YIELDS-AGREE) based on their own value of happiness and wellbeing. Recently, Tran Thi Lanh has concentrated her time on enriching world-wide connection between Livelihood Sovereignty and Village Wellbeing (Mekong), Gross National Happiness in Bhutan (Himalaya), Self-Reliance in Vanuatu (Pacific), and Good Living in Bolivia and Amazon (Latin America) for ensuring indigenous ethnic minority wisdom and value system in their own property rights world-wide. Tran Thi Lanh desires to hand in hand with anyone who cares about nature, so that together we can unite the family of those who **Nurture Nature** into a stronger *current and foundation* for fighting against the destruction of nature caused by mainstream 'development' in the world today.

REFERENCES

- Barber, K. 2012. Cultural Identity, Network Action and Customary Law. Center for Human Ecology Studies of Highlands (CHESH). Luang Prabang, Laos.
- CHESH Lao, 2010. Customary law-based forestland conflict resolution. Case study: Nhakhaluang - Longngau areas of Densavang and Phonsavat villages, Luang Prabang district, Luang Prabang province, Lao PDR. Hanoi, September.
- CHESH, 1999. Proposal: 1999-2000 Cooperation Programme between CHESH and Lao government and Village Partners in Luang Prabang province, Lao PDR. Hanoi, October 6.
- CHESH, 2002. Project proposal: Strength CHESH Lao program to facilitate key farmer network on sustainable community development in Long Lan, Xieng Da and Nam Kha villages, Luang Prabang Province. Vientiane July 2002.
- CHESH, 2002. Report on “The pilot research on community development based on cultural identity of Long Lan village, Luang Prabang district and Xieng Da village Nambac district Luang Prabang province, Lao PDR” from January 2000 to June 2002 period. Lao PDR, June.
- CHESH, 2003. Progress report on CHESH program in the period from January to December 2002. Hanoi, March.
- CHESH, 2004. Progress report on strengthen CHESH program in Laos to facilitate key farmer network on sustainable community development in Long Lan, Xieng Da and Nam Kha villages, Luang Prabang Province, Lao PDR from January to December 2003. Lao PDR, May 2004.
- CHESH, 2005. Progress report on CHESH-Laos Program, January 2003 - December 2004. May 2005.
- CHESH, 2006. Program evaluation report (January 2003 to December 2005) - Strengthening Capacity of CHESH-Lao in Facilitating Key Farmer Network in Sustainable Community Development, Luang Prabang, June. Hanoi, December
- CHESH, 2008. Yearly Narrative Report, July 2007-2008. Hanoi, December.
- CHESH, 2009. Lessons of pilot on community development approach based on cultural identity of H'mong, Lao Lum and Khmu groups in Luang Prabang, Laos. Resolution 09 of the Lao People's Revolutionary Party dated 8th June 2004.
- SPERI, 2007. Narrative report on an applied research on MECO-ECOTRA in Laos
- SPERI, 2007. Narrative Report. An Applied Research on Meco-Ecotra, October 31.

SPERI, 2008. Yearly narrative report on network of traditional handicraft textile. Department of Community Development (DECODE).

SPERI, 2008. Yearly narrative report on network of traditional herbal medicine. Department of Community Development (DECODE).

SPERI, 2009. MECO-ECOTRA Program, June.

SPERI, 2009. Narrative report on an applied research on MECO-ECOTRA in Laos.

SPERI, 2009. Progress report on ongoing MECO-ECOTRA & SPERI for period from July to December 2009.

SPERI, 2010. Enriching Customary Law in Forest Management and Land Use Planning: Phonxavat, Denxavang villages in the 'Phu Sung' watershed areas in Luang Prabang district, Luang Prabang province, Lao PDR, Luang Prabang.

SPERI, 2010. Proposal: Long Lan Farmers' Field School: A Regional Model for Sustainable Community Co-Management of Natural Resources, Luang Prabang.

SPERI, 2011. Annual report on empowerment of ethnic minorities in Northern Laos by traditional land use planning and resources management.

SPERI, 2012. Annual report on enriching customary law in forest management and land use planning. Cases in Phonxavat, Denxavang villages, Luang Prabang, Laos.

SPERI, 2012. Final report on a regional pilot for sustainable community based management of natural resources. Hanoi, December.

SPERI, 2013. Annual report on development of Mekong Community Networking and Ecological Trading (MECO-ECOTRA) for period from January to August 2013.

SPERI, 2014. Program progress reports on community development applied research on regaining livelihood sovereignty for indigenous ethnic minorities in the Mekong sub-region.

SPERI, 2015. Program progress reports on community development applied research on regaining livelihood sovereignty for indigenous ethnic minorities in the Mekong sub-region.

SPERI.2008. Narrative report on an applied research on MECO-ECOTRA in Laos.

Nuôi dưỡng Giá trị Thanh thảo Vị Phong tục
Tiếp cận Lý thuyết Sinh thái Nhân văn Sinh học

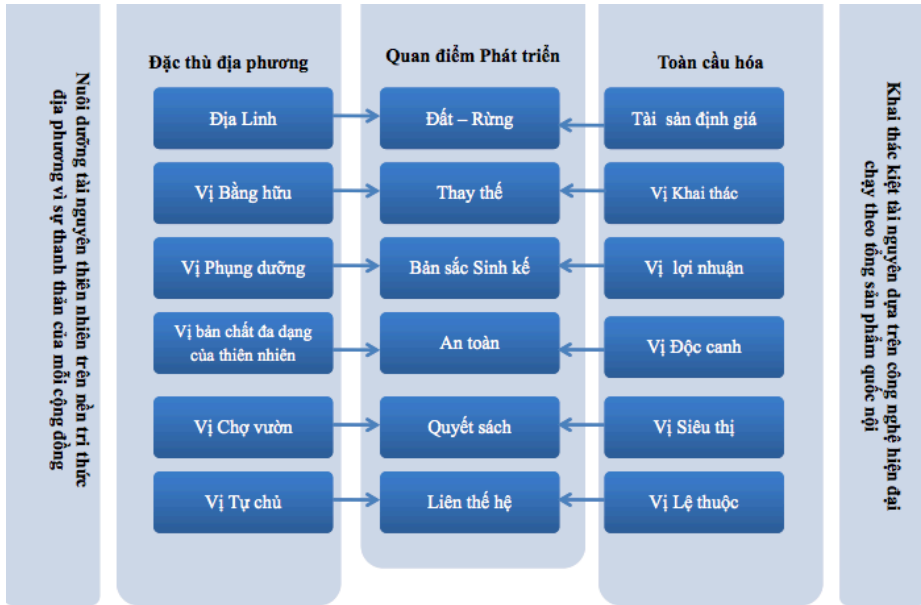
Trần Thị Lành

Nuôi dưỡng Giá trị Thanh thảo Vị Phong tục
Tiếp cận Lý thuyết Sinh thái Nhân văn Sinh học

Tập thứ tư: 1999 - 2015

NHÀ XUẤT BẢN TRI THỨC

Hình 1: Lý thuyết Sinh thái Nhân văn Sinh học. ICCO - TEW - CHESH - CIRD - SPERI - CODE - CENDI 1995 - 2015 - 2015

“Uống nước nhớ nguồn”- một triết thực logic sinh tồn của muôn loài, trong đó có loài người. Tính sáng tạo đã cho con người một quyền lực không giới hạn trong cuộc chạy đua “Tổng sản phẩm Quốc nội” trong gần năm thập kỷ mà tự quên đi “uống nước nhớ nguồn”. “Phát triển” và sự trả giá nghiệt ngã của cuộc chạy đua “Tổng sản phẩm Quốc nội” nhằm tối đa hóa lợi nhuận từ bóc lột thiên nhiên khiến thiên nhiên nổi giận. Lá đơn của thiên nhiên đòi ly dị loài người đã đặt lên tòa án của tạo hóa và chờ ngày phán quyết. Đến lúc loài người quỳ gối trước thiên nhiên nói lời xin lỗi để được trở về với “thiên nhiên - môi dinh dưỡng sinh tồn của muôn loài”, được tái hôn với “trí thức địa phương” nơi người bản địa đã và đang thực hành các chuẩn mực bằng hữu với thiên nhiên, bởi vì chỉ có trở về với thiên nhiên, với những giá trị đích thực đó mới có thể tìm lại sự thanh thản trong tâm can sau gần năm thập kỷ phải làm nạn nhân ăn xối ở thì của những cuộc chạy đua đôn hèn và nhất thời lấy lợi nhuận tiền tệ làm mục tiêu của cuộc sống. Đã đến lúc “chúng ta mong muốn một sự phát triển nhằm tăng cường chủ quyền của chúng ta và mang lại cho người dân khả năng nuôi dưỡng và thực hiện được những tâm nguyện sâu kín nhất của mình. Đó là con đường phát triển phản ánh đúng triết lý của các thể chế không ngừng học hỏi từ thực tiễn (Y.Thinley 2013) - mô hình phát triển mở”.

LỜI TỰA

Viết về người Hmông ở bản Lóng Lăn, huyện Luang Prabang, tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào chắc chắn cần tới năm luận án tiến sĩ chuyên sâu về: 1) kinh tế học thể chế truyền thống cấp vi mô; 2) nhân học văn hóa, chính trị và xã hội, 3) khoa học quản trị phi hành chính quan liêu; 4) doanh nhân cộng đồng vị vốn sinh thái; và 5) lý thuyết về khái niệm bền vững. Trong khi người viết chỉ chuyên tâm nghiên cứu sự luẩn quẩn của ba vòng: i) bị cô lập, ii) thiếu tự tin và dẫn đến iii) vô quyền để được tồn tại công bằng của các tộc người thiểu số và bản địa đầu đó trên mọi nẻo rừng, bởi cụm từ “nghèo đói và lạc hậu”. Đi tìm ai, khi nào và ở đâu đã khai sinh ra cụm từ ‘nghèo đói và lạc hậu’ là một câu chuyện đáng để soi ngắm!

Những cuộc đụng độ vô học liên tiếp xảy ra trên trái đất nhìn thấy được đã đành, còn những mất mát từng giờ về nhân và cách làm một con người còn đau đớn xót xa hơn. Trờ ú tim của thủ đoạn bá chủ, bá quyền và tội lỗi trên sự hiền lành của tài nguyên thiên nhiên trên toàn trái đất và lạm dụng sự thiếu hiểu biết của nhiều quốc gia yếu thế, nay đã xé chiều. Màn kịch trong suốt gần 200 năm qua buộc phải dừng bởi kết cục khó gỡ đã bắt đầu ngấm vào tủy sống của những kẻ vô đạo, vô tâm và vô trí đã từng đắc thắng. Phật cảnh báo “mình là kẻ thù của chính mình” ắt đến lúc này phải được giới phi Phật soi rọi để ngộ.

Giống như trên đỉnh núi Himalaya có Vương quốc Bhutan đã từng bơi ngược dòng lũ của chủ nghĩa tư bản vị tiền bạc trong suốt 43 năm trời rờng rã để gìn giữ giá trị hạnh phúc sâu thẳm từ chính bên trong tâm can của họ mà nhiều người đang ngược nhìn và thèm khát, ở trên đỉnh núi Phu Súng với độ cao 800 mét so với mặt nước biển, cách Thành phố di sản UNESCO Luang Prabang của đất nước Lào 40 km về phía Đông có bản Lóng Lăn, tiếng Việt gọi là “bản tre khèn”, nơi các bạn sẽ chứng kiến những nhân tố và chỉ số thực mà họ đang vận hành và hoàn toàn có thể

trở thành các luận thuyết hàn lâm để lại cho đời. Tác giả ví von Lóng Lăn như *“một vườn hiểu biết và kinh nghiệm lồng ghép ý hợp tâm đầu giữa luật tục và luật pháp”* trong sứ mệnh bảo vệ tài nguyên thiên nhiên và nuôi dưỡng bản sắc xã hội.

Xin được trân trọng giới thiệu tóm tắt lộ trình học hỏi bản Lóng Lăn, học hỏi chính quyền tỉnh Luang Prabang và Sở Nông Lâm nghiệp tỉnh Luang Prang của Trung tâm Nghiên cứu Sinh thái Nhân văn Vùng cao (CHESH), tiền thân của Viện Phát triển Doanh nhân Cộng đồng trong 16 năm cùng bạn đọc nhân Hội nghị Quốc tế chào mừng sinh nhật Vua Cha của Vương Quốc Bhutan từ ngày 3 - 6 tháng 11 năm 2015 tại Paro, Bhutan.

Do những giới hạn về nguồn lực và thời gian, chắc chắn cuốn sách này vẫn còn những sai sót nhất định.

Viện Phát triển Doanh nhân Cộng đồng (CENDI) xin trân trọng đón nhận mọi phê bình và góp ý của bạn đọc.

Chương 1
CƠ BẢN

LỊCH SỬ VÀ ĐỊA TỘC

Lóng Lăn là bản có cộng đồng dân tộc người Hmông sinh sống ở vùng Phu Súng, có độ cao từ 800 - 1.300 mét so với mặt nước biển, cách Luang Prabang - Thành phố di sản văn hóa thế giới được UNESCO công nhận 40km về phía Đông-Bắc. Tổng diện tích tự nhiên của bản là 8.439 ha, trong đó có khoảng 5.030 ha rừng tự nhiên giàu và đẹp nhất trong tỉnh Luang Prabang. Nhờ duy trì được luật tục truyền thống trong quản lý tài nguyên thiên nhiên, người dân Lóng Lăn đã bảo tồn rất tốt những diện tích rừng này. Tuy nhiên, trong quá trình quản trị đất rừng tại địa phương, họ đã phải đối mặt với rất nhiều khó khăn, thách thức với các can thiệp từ bên ngoài như từ các chương trình phát triển của Chính phủ và các doanh nghiệp được Chính phủ ủng hộ. Bên cạnh đó, bản cũng đã nhận được sự hỗ trợ tích cực từ các chương trình phát triển của Trung tâm Nghiên cứu Sinh thái Nhân văn Vùng cao (CHESH) - một tổ chức khoa học và công nghệ của Việt Nam có văn phòng đại diện tại Lào (sau đây gọi là CHESH Lào), đã hợp tác với Bộ Nông - Lâm nghiệp Lào theo Biên bản ghi nhớ đã ký với Chính phủ Lào ngày 3 tháng 2 năm 2001 giữa Ban Phát triển Nông thôn Vùng trọng điểm (PRDFA) và Trung tâm CHESH về hợp tác và phát triển tại tỉnh Luang Prabang. Nghiên cứu điểm này tập trung trình bày các can thiệp mà bản Lóng Lăn đã trải qua, đồng thời phân tích cách ứng xử của cộng đồng người Hmông trước mỗi can thiệp, để từ đó rút ra các bài học kinh nghiệm về vai trò lãnh đạo và quản trị của cộng đồng trong việc duy trì bản sắc sinh kế và sự thanh thản của làng trong thời hiện đại.

Hình 2: Sơ đồ địa hình bản Lóng Lăn. Nguồn CHESH Lào - SPERI, 2005

Theo tư liệu lịch sử, người Hmông di cư theo hướng Nam từ Trung Quốc vào Việt Nam và Lào. Người Hmông bản Lóng Lăn sinh sống ở trên núi Phu Sủng đã bảy thế hệ. Cuối thế kỷ 19, họ bắt đầu di cư từ tỉnh Xiêng Khoảng, đến huyện Phon Xay giáp huyện Luang Prabang vào khoảng đầu thế kỷ 20, sau đó sinh sống tại Phu Sủng từ năm 1930 - 1950. Đầu tiên, họ dựng nhà trên núi Phu Sủng. Tuy nhiên, sau năm 1975, theo chương trình tái định cư của Chính phủ Lào, các nhóm dân tộc Hmông đã phải di dời xuống núi để sinh sống. Một số xuống chân núi và ở lại đó

chung sống cùng với người Khơ Mú, số khác đến sống ở bản Lóng Lăn là bản cũ người Khơ Mú ở độ cao 800 mét (chỗ ở hiện tại) từ năm 1976, sau khi người Khơ Mú rời làng xuống chân núi. Khi họ tới vùng đất mới này, nơi đây chỉ toàn một màu xanh của những thảm cỏ dài bất tận và các bãi tre - nguyên liệu để làm khèn, một loại nhạc cụ truyền thống của người Hmông. Vì vậy, Lóng Lăn được hiểu là “bãi có nhiều tre để làm khèn” hay “bãi tre khèn”.

Hình 3: Toàn cảnh bản Lóng Lăn.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2009

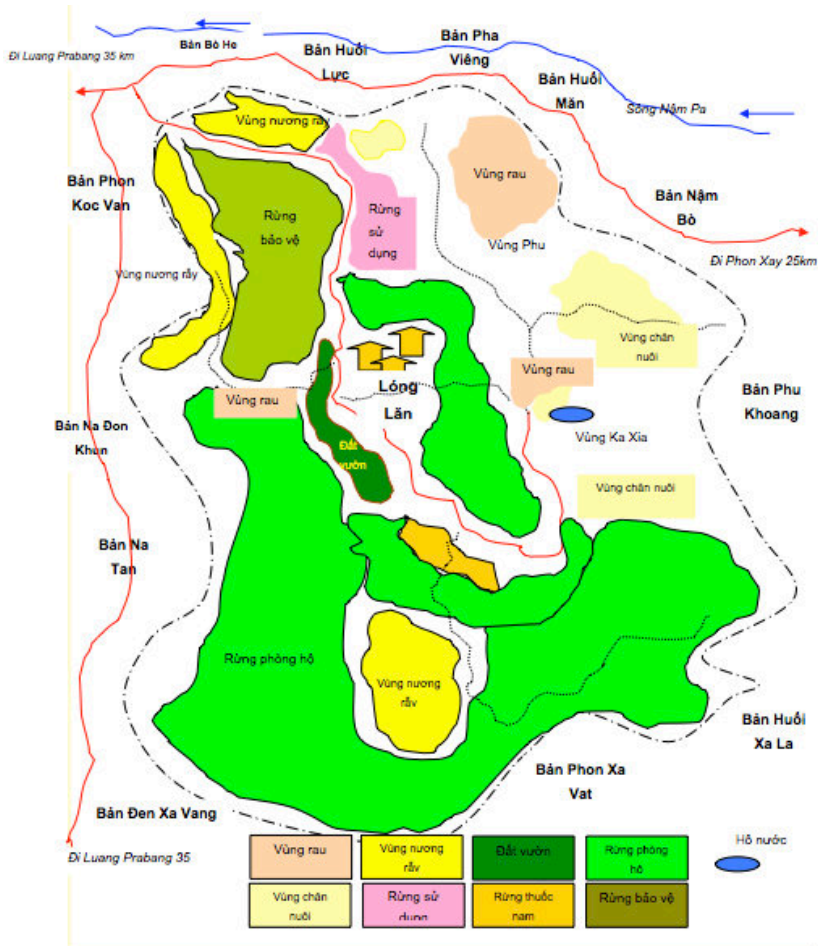

Hình 4: Một góc Trường thực địa Lóng Lăn.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Lúc đầu, trong bản không có nhiều cây to, do đó những người Hmông mới tái định cư đến đây thường phải chịu cái nóng cùng các loại bệnh tật. Để khắc phục tình trạng này, dân bản đã trồng các loại cây ăn quả như mít, xoài, bơ và các loại cây bóng mát khác ở khu dân cư và quanh bản. Họ duy trì nghiêm ngặt phong tục phụng dưỡng rừng nhằm khôi phục lại hệ sinh thái làng. Kết quả, tỷ lệ người mắc bệnh đã giảm đáng kể. Từ đó, dân bản nhận thức được tầm quan trọng của việc trồng cây và mong muốn bảo vệ rừng. Phía trước bản là ngọn núi “Tông Xanh”, nơi dân bản tin rằng có vị Thần “Tông Xanh” đang trú ngụ để bảo hộ dân bản, ngày và đêm, suốt bốn mùa Xuân - Hạ - Thu - Đông.

Ban đầu, chỉ có một số hộ gia đình người Hmông di chuyển đến Lóng Lăn. Một năm sau, nhiều gia đình khác cũng theo nhau đến đó. Điều hấp dẫn họ chính bởi nơi đây đất đai trù phú, nguồn nước dồi dào, rất thuận lợi cho việc canh tác, đặc biệt là trồng cây thuốc phiện. Chính những năm

tháng khó khăn trong chiến tranh đã tôi luyện cho họ lòng từ bi, luôn biết thương yêu và đùm bọc nhau. Các dòng họ trong bản sống rất đoàn kết, chia sẻ, giúp đỡ nhau trong mọi công việc từ làm vườn, xây nhà đến tổ chức ma chay. Một điểm hấp dẫn khác của Lóng Lăn là từ đây giao thông liên lạc đến các nơi khác của toàn huyện Luang Prabang rất dễ dàng, thuận tiện. Năm 1983, một con đường mới đã được mở đến Lóng Lăn, sau đó được cải tạo vào năm 1985. Chính phủ Lào coi Lóng Lăn là bản có tầm quan trọng chiến lược về quân sự.

Hình 5: Sơ đồ quy hoạch các vùng canh tác của Lóng Lăn. Nguồn: Lê Văn Ca, 2014

Các già làng¹ ở Lóng Lăn kể: chương trình tái định cư của chính phủ khiến người Khơ Mú phải bỏ làng để di chuyển xuống núi, hậu quả là họ sống rất khổ cực vì thiếu đất. Cũng như vậy, người Hmông phải bỏ sang Thái Lan, cuối cùng sang Mỹ. Ở đó, họ có thể có nhiều tiền hơn nhưng lại thiếu tự do. Họ không có không gian thiên nhiên để thực hành các nghi lễ truyền thống vốn đã gắn bó với niềm tin của người Hmông từ bao đời nay như lễ cúng “Tồng Xênh”² và “Thứ Tý”³, không có đất để duy trì các phương thức canh tác truyền thống, cuối cùng là con cháu họ phải sống phụ thuộc vào tìm kiếm việc làm. Một số người không thể trụ được nơi đất khách quê người đã trở về nước, chối bỏ các giá trị truyền thống của người Hmông để chạy theo đồng tiền và xã hội hiện đại mà quên đi tổ tiên. Chính những người Hmông này và con cháu họ đang phải đối mặt với sự bất an. Trước mắt họ chỉ có một con đường duy nhất là phó mặc số phận cho xã hội hiện đại xô đẩy. Những người Hmông đang sống ở nước ngoài, bề ngoài họ giống những người sang trọng, giàu có nhưng thực chất họ đang sống một cuộc sống “cá chậu, chim lồng”. Ngược lại, những người Hmông còn bám trụ với bản làng cho tới bây giờ, tuy ít tiền bạc hơn nhưng như già Xay Khur Zang chia sẻ:

“Chúng tôi sống một cuộc sống tốt đẹp hơn. Chúng tôi đã và đang ở lại bản làng này để khẳng định cách sống của mình, để trao truyền những giá trị tốt đẹp và thực hành hàng ngày trong mối quan hệ hài hòa, bằng hữu với núi rừng để duy trì sinh kế từ thế hệ đến thế hệ khác suốt từ năm 1975 đến nay. Con cháu chúng tôi có thể lựa chọn: Hoặc ở lại làng hay đi nơi khác, hoặc tiếp tục học tập hay tìm kiếm việc làm, trong khi chúng vẫn có đủ cơ hội để trở về làng hàng tuần hoặc hàng năm, tiếp tục cuộc sống của mình nơi thiên nhiên hùng vĩ. Việc đi làm bên ngoài của chúng chỉ là tạm thời trong giai đoạn đầu mới lập nghiệp”.

¹ Già Xay Khur Zang và Chông Zia Zang.

² “Tồng Xênh” là Thần Rừng.

³ “Thứ Tý” là Thần Thổ địa (Thần Đất).

Hình 6: Ban điều phối MECO-ECOTRA tại rừng Lóng Lăn. Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Hình 7: Già Xay Khur Zang tại hội thảo chủ quyền sinh kế. Ảnh: Trần Thị Lành, 2014

Bất luận những thông tin trên đây của già Xay Khur Zang về thực trạng những người Hmông đang sống ở nước ngoài chính xác ra sao, nhưng rõ ràng đó là thông điệp về cảm giác hạnh phúc của người Hmông khi được sống ở Lóng Lăn. Tuy nhiên, niềm hạnh phúc đó sẽ không bao giờ có được nếu họ không biết tự bảo vệ mình trước những can thiệp không mong muốn từ bên ngoài.

CẤU TRÚC XÃ HỘI

Cấu trúc xã hội cơ bản ở Lóng Lăn là các hộ gia đình và dòng họ tạo thành chế độ gia tộc phụ hệ. Tính tới năm 2014, bản có 73 hộ, 524 khẩu của 6 dòng họ, bao gồm: Zang (34 hộ) là dòng họ lớn nhất và có ảnh hưởng nhất ở Lóng Lăn; Ly (24 hộ); Tho (6 hộ); Mua (4 hộ); Hơ (4 hộ) và Vàng (1 hộ). Mỗi hộ bao gồm gia đình hạt nhân và đại gia đình nhiều thế hệ sống quây quần bên nhau trong những ngôi nhà làm bằng gỗ theo kiểu truyền thống của người Hmông được làm tập trung thành một khu dân cư. Quy định ngoại hôn dòng tộc cho phép người đàn ông Hmông có thể lấy vợ ở bản người Hmông khác.

Ngoài cấu trúc dòng họ truyền thống, ở Lóng Lăn còn có các tổ chức cộng đồng cấp bản trực thuộc Nhà nước để thực hiện các trách nhiệm khác nhau như: Đoàn Thanh niên phụ trách các công việc nặng của cộng đồng như chặt và phát quang cây, tu bổ đường sá; Hội Phụ nữ phụ trách các vấn đề liên quan đến phụ nữ và tổ chức các hoạt động cộng đồng như làm vệ sinh và sửa chữa đường sá; Mặt trận Xây dựng Đất nước Lào cấp bản giúp Trưởng bản củng cố tình đoàn kết và giải quyết mâu thuẫn trong cộng đồng.

THIẾT CHẾ XÃ HỘI

Hình 8: Lễ hội “Nò Sòng - Ăn thê” được tổ chức bởi đại diện 22 bản người Hmông bàn về quản trị xã hội và đồng quản lý bảo vệ rừng dựa vào Luật tục.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2009

Hình 9: Thảo luận Ban thư ký MECO-ECOTRA.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Nói chung, trong xã hội người Hmông, thiết chế lãnh đạo dựa vào dòng họ. Các thành viên trong cùng một dòng họ dân chủ bầu ra trưởng họ của mình, một người có uy tín và hiểu biết sâu sắc, có thể giải quyết được những vấn đề nảy sinh hàng ngày trong dòng họ mình, giữa các dòng họ với nhau và với bên ngoài. Giữa các dòng họ, họ bầu ra một già làng, người có khả năng lãnh đạo tất cả các trưởng họ của các dòng họ khác. Già làng này có vai trò giống như chánh án Tòa án Nhân dân Tối cao, trong khi các trưởng họ được ví như các chánh án Tòa án Nhân dân cấp địa phương. Hệ thống lãnh đạo của người Hmông ở bản Lóng Lăn rất linh hoạt. Trưởng dòng họ nào thực hiện vai trò lãnh đạo của mình chưa đúng thì dòng họ đó sẽ bầu ra một trưởng họ khác thay thế. Việc bầu lại già làng để lãnh đạo các dòng họ cũng như vậy. Xét về lịch sử cũng như trong thực tế, họ Zang ở Lóng Lăn là dòng họ mạnh nhất, luôn luôn kiên định trong bảo vệ và duy trì Lóng Lăn trở thành bản tự quyết.

Bộ máy lãnh đạo của Lóng Lăn bao gồm: một Trưởng bản, hai Phó bản, Chủ tịch Hội Phụ nữ bản, Chủ tịch Đoàn Thanh niên, Chủ tịch, Phó Chủ

tịch và sáu thành viên của Mặt trận Xây dựng Đất nước Lào cấp bản và Hội đồng Già làng. Mỗi khi có vấn đề gì liên quan đến cộng đồng, bộ máy lãnh đạo này đều tham vấn các trưởng họ. Chính sự liên minh giữa hai lực lượng lãnh đạo trên đã giúp giải quyết nhiều vấn đề thách thức trong việc gìn giữ các giá trị truyền thống, cũng như quản lý hiệu quả tài nguyên rừng ở Lóng Lăn.

TÂM LINH

Ở Lóng Lăn tồn tại ba trụ cột tâm linh theo niềm tin của người Hmông là: “Thánh Xử Ca”, “Thần Tồng Xênh” và “Thần Thứ Tỷ”.

“Xử Ca” là thánh tổ tiên của người Hmông. Người Hmông luôn nhớ ơn “Thánh Xử Ca” và thờ cúng rất thành kính. Mỗi gia đình đều lập riêng một bàn thờ để cúng “Thánh Xử Ca” hàng năm vào dịp năm mới. Lễ vật đem cúng là một con gà trống và hương. Bàn thờ là một khuônong giấy trắng dán vào vách nhà, trên đó có trang trí giấy tượng trưng cho tiền bạc, giấy bạc tượng trưng cho cái miệng để cúng thức ăn “Thánh Xử Ca”. Bằng nghi lễ này, người Hmông tin rằng mọi thành viên trong gia đình họ và gia súc trong nhà sẽ được “Thánh Xử Ca” bảo vệ suốt cả năm. Để giữ trọn niềm tin, sự trung thành với vị thánh này, người Hmông không thể kết hôn với nhau trong cùng dòng tộc cho dù cách xa hàng trăm thế hệ. Kết hôn với người trong cùng dòng tộc là điều kiêng kỵ trong xã hội người Hmông.

Trụ cột tâm linh thứ hai là “Tồng Xênh”. Đây là vị thần bảo vệ bản làng người Hmông. Thần “Tồng Xênh” hiện diện ở khắp nơi trong hệ sinh thái bản, ở cây to, quả núi hay tảng đá để bảo vệ dân bản, mang đến sức khỏe, yên bình và sự phát triển bền vững cho cả bản, vì người Hmông quan niệm mọi vật trong thiên nhiên đều có linh hồn. Lễ cúng “Tồng Xênh” được thực hiện khi trong bản có ai đó vi phạm lời thề với “Thánh Xử Ca”, với “Thần Tồng Xênh” (trong sử dụng tài nguyên thiên nhiên) hay cư xử không đúng với những người khác và trái với những gì họ đã thề nguyện trong lễ cúng trước đây.

“Thứ Tỷ” là trụ cột tâm linh thứ ba ở bản Lóng Lăn. “Thứ Tỷ” là vị thần có sức mạnh siêu phàm, là Thần Thổ địa bảo vệ mỗi con người, mỗi gia đình, là vị thần luôn theo sát con người mỗi nơi, mỗi lúc. Cho nên, cúng “Thứ Tỷ” là nghi lễ được thực hiện bởi mỗi thành viên trong bản, bất kể khi nào và ở đâu để cầu xin được những gì mà họ mong muốn. Ví dụ: cầu

cho thời tiết thuận hòa trước khi xây hoặc sửa nhà; cúng trước khi làm đất để mong việc cày cấy thuận lợi, mang về vụ mùa bội thu; cầu cho có sức khỏe, không bị tai nạn khi chặt cây hay được bảo vệ khỏi loài rắn độc, thú dữ. Có thể nói, “Thứ Tỷ” là vị thần luôn phù hộ dân bản mỗi khi họ cầu xin điều gì đó trong cuộc sống hàng ngày.

DU CANH VÀ SINH KẾ CÂY THUỐC PHIỆN

Hình 10: Phụ nữ bản Lóng Lăn lên nương hái rau. Ảnh: Lê Văn Ca, 2009

Hình 11: Đào tạo ngôn ngữ tiếng Anh giao tiếp cho thế hệ trẻ của Lóng Lăn. Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Trước năm 1999, giống như các dân tộc vùng cao khác ở Bắc Lào, người dân bản Lóng Lăn thường sinh sống dựa vào canh tác lúa nương và ngô theo hình thức du canh để phục vụ nhu cầu lương thực cho gia đình và trồng cây thuốc phiện để bán lấy tiền. Theo lời kể của già làng, khách đến Lóng Lăn mua thuốc phiện chủ yếu là từ các vùng khác của Lào, Thái Lan, Việt Nam và Trung Quốc. Một ki-lô-gam thuốc phiện có giá tương đương với một con trâu. Tại thời điểm đó, người Hmông Lóng Lăn chỉ biết đến thê, những gì xảy ra tiếp theo với thuốc phiện thì người Hmông không hay biết.

Chương 2

**CHÍNH SÁCH VÀ
PHẢN HỒI CHÍNH SÁCH**

BỐI CẢNH

Từ năm 1975 đến trước năm 1999, người dân bản Lóng Lăn nói riêng, toàn vùng Phu Súng của tỉnh Luang Prabang nói chung sống rất yên bình giữa những cánh rừng trù phú mà chưa phải đối mặt với bất kỳ sự can thiệp nào từ bên ngoài. Tuy nhiên, năm 1999, Chính phủ Lào đã thực hiện ba chính sách với mục tiêu tốt đẹp, nhưng vô tình ảnh hưởng nghiêm trọng đến sinh kế của các dân tộc thiểu số Bắc Lào, bao gồm cả vùng Phu Súng. Đó là: 1) chấm dứt du canh; 2) chấm dứt trồng cây thuốc phiện; và 3) tái định cư và sáp nhập các bản nhỏ (thường là nơi sinh sống của nhiều dân tộc khác nhau) thành bản lớn hơn để kiểm soát việc trồng thuốc phiện và du canh giữa các nhóm dân tộc. Các chính sách này được triển khai khi thiếu đi sự hiểu biết và cân nhắc về các khác biệt bản sắc văn hoá, niềm tin, chuẩn mực của các tộc người trong canh tác, thừa kế và đồng quản trị đất rừng theo quan hệ dòng tộc và lãnh đạo của dân tộc Hmông, Khơ Mú và Lào Lùm, cũng như các dòng tộc của từng nhóm dân tộc. Đặc biệt, khi nhập các tộc người lại với nhau, chính sách chưa lường được sự cần thiết tạo ra những không gian thực hành sinh kế riêng biệt cho mỗi tộc người để họ vẫn duy trì được những phong cách văn hóa truyền thống riêng của họ tại nơi ở mới đa sắc tộc. Hơn thế, việc sáp nhập các bản nhỏ tái định cư thành bản lớn gồm nhiều dân tộc cùng chung sống dưới sự kiểm soát rập khuôn, thiếu mềm dẻo đã bộc lộ sự quản lý kém hiệu quả của Chính phủ do thiếu kỹ năng chuyên nghiệp và phương pháp văn hóa xã hội trong quản trị lồng ghép để vận hành xã hội làng đa văn hóa, đa tín ngưỡng trong thời kỳ tiền sáp nhập. Với những ảnh hưởng ngoài tầm tư duy đó của những người thực thi chính sách, vô hình trung đã gây nên sự khủng hoảng tâm lý và càng làm suy yếu ý chí và tính tự tin của từng tộc người buộc phải sống chung trong một không gian thiếu đủ thứ, như thiếu không gian đất rừng để thực hành tri thức và phương thức sử dụng tài nguyên, thiếu cây thiêng, hòn đá thiêng để thờ phụng, thiếu dòng suối thiêng để hành lễ “uống thè”... Cuối cùng là sự xói mòn

dẫn theo thời gian năng lực tự chủ và tự lãnh đạo của mỗi tộc người cũng như bản lớn gồm ba tộc người trong một khung pháp lý quản trị. Môi trường tự do và khát khao sáng tạo trong lao động sản xuất ngày càng bị mai một và nghèo nàn. Năng lực tự tìm kiếm các giải pháp riêng của từng tộc người, cũng như đoàn kết giữa các tộc người đang sống chung trong một không gian “nhập bản” để cùng đoàn kết tìm ra các giải pháp tự tháo gỡ khủng hoảng rất yếu. Kết quả của chính sách này dẫn đến tình trạng chung là hầu hết những người tái định cư đều bị xói mòn tính tự tin và tự chủ, thiếu đất để canh tác và buộc phải quay trở lại những nơi họ đã từng sống trước đó để kiếm kế sinh nhai bằng cách thu hái các sản phẩm truyền thống từ rừng.

Những hệ lụy từ việc chấm dứt trồng cây thuốc phiện đối với dân bản là: mất một loài cây thuốc nam tâm linh truyền thống để chữa bệnh, mất một nguồn thực phẩm quan trọng từ lá thuốc phiện, mất một nguồn thu nhập lớn để hỗ trợ sinh kế hàng ngày. Như vậy, chấm dứt trồng thuốc phiện đồng nghĩa với làm mất đi phần lớn sinh kế vật chất và tinh thần của hàng nghìn người dân đang sinh sống ở vùng Bắc Lào mà không lường trước những tác động của chính sách đối với điều kiện sống tối thiểu của người dân cũng như không đưa ra được giải pháp nhằm giúp họ vượt qua những tổn thất này.

Hậu quả của việc mỗi nhóm dân tộc thiểu số khác nhau đều muốn tiếp tục duy trì cách sống của cộng đồng mình trong những bản làng đa dân tộc, trong bối cảnh và điều kiện sống thay đổi, thiếu sự chuẩn bị về yếu tố tâm lý và tinh thần, thiếu không gian tín ngưỡng riêng cho họ trong nơi ở mới, đã dẫn đến xung đột về văn hóa, tín ngưỡng, phong tục tập quán và hệ thống lãnh đạo bằng uy quyền; mâu thuẫn về phương thức sử dụng đất giữa các nhóm dân tộc khác nhau trên một nơi cư trú, thiếu đất canh tác, thiếu không gian thờ phụng rừng theo niềm tin và văn hóa của từng tộc người trong không gian ở chung. Tình trạng di chuyển tự do trở về với những vùng đất cũ trước đây để sinh sống không được kiểm soát kịp thời đã tạo ra nhiều hệ lụy ngày càng trở nên phức tạp.

Bức tranh chung về tình cảnh của các dân tộc vùng Bắc Lào này cũng là

những gì đã diễn ra ở vùng Phu Sùng, nơi CHESH Lào tiến hành các nghiên cứu tại bản Lóng Lăn. Trong quá trình tìm kiếm nhằm xác định nguyên nhân sâu xa của các vấn đề đang xảy ra đồng thời cùng với người dân bản địa học hỏi về cách ứng xử tốt nhất đối với những vấn đề này, CHESH Lào đã đưa ra kế hoạch có tầm chiến lược nhằm “phát triển cộng đồng bền vững dựa vào văn hóa” - một phương pháp tiếp cận hoàn toàn khác với chính sách “giảm nghèo” mà chính quyền địa phương đề ra. Đối với CHESH Lào, Lóng Lăn đại diện cho bản giàu tri thức truyền thống trong quản trị cộng đồng và quản lý tài nguyên thiên nhiên - nền tảng để phát triển ba khái niệm then chốt mà CHESH Lào đã cùng kê vai sát cánh với Lóng Lăn làm việc không mệt mỏi suốt từ năm 1999 đến nay là: 1) lãnh đạo truyền thống; 2) quản trị truyền thống; và 3) sở hữu truyền thống đất đai để có thể tiếp tục duy trì sinh kế và sự thanh thản của làng mình theo quan niệm tâm linh trong ứng xử với thiên nhiên.

BẢN SẮC VĂN HÓA VÀ PHÁT TRIỂN

Nhận thấy sự cần thiết phải tiến hành một số điều chỉnh cho phù hợp với điều kiện sống mới của các bản ở Bắc Lào theo chương trình của Chính phủ Lào, CHESH Lào đã triển khai các hoạt động tại bản Lóng Lăn từ năm 1999 và đang tiếp tục thực hiện cho tới ngày hôm nay.

Học hỏi và hành động, 1999

Tháng 10 năm 1999, CHESH bắt đầu chương trình hợp tác với Bộ Nông Lâm nghiệp Lào thông qua Dự án Phát triển Nông thôn Vùng trọng điểm (PRDFA) nhằm mục tiêu có được năm cán bộ của Bộ dự khóa “*Tập huấn có sự tham gia*” hai tháng tại Việt Nam, sau đó là một tháng nghiên cứu khả thi “*Nghiên cứu học tập và hành động có sự tham gia*” với sự tham gia của các già làng và nông dân của hai bản Lóng Lăn (dân tộc Hmông) và Xiêng Đa (dân tộc Lào Lùm). Mục đích của dự án này nhằm giúp các cán bộ của Bộ có cơ hội làm việc trực tiếp với các già làng, trưởng bản và người dân thuộc các nhóm dân tộc khác nhau để từ đó nhận diện những nhu cầu phát triển, vấn đề và các giải pháp từ góc nhìn văn hóa của người dân. Các phát hiện quan trọng trong nghiên cứu này đã được các nông dân và già làng từ hai bản nói trên trình bày với Phó Tỉnh trưởng tỉnh Luang Prabang, ông Kham Dua (người Hmông). Đây cũng chính là cơ hội để người dân được trực tiếp nói lên ý kiến và quan điểm của mình về sự phát triển với chính quyền cấp tỉnh.

Sau khi kết thúc chương trình tập huấn cho cán bộ của Bộ, Chính phủ Lào đã mời CHESH tiếp tục làm việc tại Lào. Đồng thời, trên cơ sở những phát hiện từ “*nghiên cứu học tập và hành động có sự tham gia*”, một loạt các dự án thí điểm đã được chuẩn bị nhằm mục đích “*phát triển cộng đồng bền vững dựa vào văn hóa*” tại hai bản Lóng Lăn và Xiêng Đa. Dự án bao gồm các hoạt động khác nhau dựa trên sự tự đánh giá các nhu cầu phát triển của người dân tại các bản. Các hoạt động của Dự án được thiết kế nhằm mục

đích đáp ứng nhu cầu của người dân, có tính đến những đặc điểm riêng biệt về xã hội, kinh tế và sinh thái của từng bản, trong đó đặc biệt nhấn mạnh sự phát triển phải luôn gắn liền với giữ gìn và phát huy **bản sắc văn hóa**. Thử thách đầu tiên chính là cùng làm việc với các già làng, trưởng bản và nông dân để khuyến khích họ tìm ra những hình thức nông nghiệp bền vững **thay thế** nhằm giúp bản vượt qua khủng hoảng do chính sách cấm du canh và trồng thuốc phiện của chính phủ, đồng thời cho phép bản được duy trì và củng cố **bản sắc văn hóa** của dân tộc mình.

Xây dựng nhà văn hóa, 2001

Bước đi đầu tiên của CHESH Lào trong tiếp cận bản Lóng Lăn là thúc đẩy lãnh đạo bản khuyến khích mọi thành viên cùng nhau xây dựng nhà văn hóa truyền thống, nơi gặp gỡ giao lưu, trao đổi và duy trì nghề dệt thổ cẩm và các kỹ năng rèn thủ công các nông cụ phục vụ canh tác và trồng trọt. Hai bài học giá trị mà cán bộ CHESH đã rút ra từ hoạt động này chính là tinh thần tự nguyện (vốn xã hội) và tinh thần đoàn kết cộng đồng ở bản Lóng Lăn.

***Phát hiện 1:** Tinh thần tự nguyện của cộng đồng (vốn xã hội) ở bản Lóng Lăn được thể hiện rất cao trong các hoạt động tinh thần chung của cộng đồng và giúp đỡ lẫn nhau về vật chất giữa các thành viên.*

Tiết kiệm - tín dụng và chăn nuôi gia súc, 2002

Bước thứ hai của CHESH Lào là giúp Lóng Lăn hướng tới phát triển nông nghiệp thông qua thành lập Quỹ tín dụng. Để thực hiện mục tiêu này, CHESH đã hỗ trợ số vốn ban đầu là 15 triệu Kíp Lào (tương đương 1.500 USD) / một bản, đồng thời gửi các thành viên trong mạng lưới nông dân nòng cốt của Việt Nam sang để chia sẻ kinh nghiệm với người dân bản Lóng Lăn về cách tổ chức vận hành Quỹ tín dụng. Quỹ tín dụng được sử dụng để hỗ trợ các gia đình có nhu cầu nuôi giống bò địa phương. Mô hình này đã thành công và số lượng bò tăng nhanh, năm 2005 đạt 320 con, năm 2008 đạt 389 con, trong đó mỗi gia đình có trung bình 6 con bò. Quỹ này chủ yếu được sử dụng như nguồn vốn dự trữ để hỗ trợ tài chính cho các sự kiện lớn của hộ gia đình hay toàn thể cộng đồng.

Chăn nuôi gia súc là hình thức làm ăn mới ở Lóng Lăn. Do đó, Lóng Lăn đã xây dựng một quy chế cộng đồng để quản lý việc chăn thả và mua bán gia súc (chủ yếu là bò). Do đàn bò của các gia đình được chăn thả tự nhiên nên người dân đã phải cắt lỗ tai bò để phân biệt chủ sở hữu, sau đó trưởng bản ghi chép và theo dõi bằng sổ sách. Mỗi con bò bán được trích 20.000 Kíp (khoảng 2 USD) nộp vào Quỹ tín dụng của bản. Bò thường được đem bán cho người Hmông đến từ vùng biên giới để rồi họ lại mang chúng sang bán ở Việt Nam với giá trung bình một con là 6,5 triệu Kíp (khoảng 650 USD). Hiện nay, bò của Lóng Lăn đang được người Hàn Quốc đặt hàng nhập khẩu làm nguồn thịt sinh thái.

Hình 12: Vườn dinh dưỡng tại FFS Lóng Lăn.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Hình 13: Đàn bò từ Chương trình tín dụng của bản Lóng Lăn.
Ảnh: Dương Quảng Châu, 2012

Chăn nuôi gia súc đã dẫn đến cách phân loại đất mới, có tính đến mối quan hệ với đất tâm linh và đất dành cho các hoạt động canh tác khác. Loại đất canh tác liên quan đến quay vòng chăn thả gia súc và canh tác theo mùa vụ một cách hợp lý để tối đa hóa việc sử dụng nguồn phân gia súc làm phân bón phục vụ trồng rau.

Phát hiện 2: Xét một cách tổng thể, quan điểm của cộng đồng trong đồng thu hái và quản lý tài nguyên thiên nhiên bởi các dòng họ và vị dòng họ ở Lóng Lăn rất tự tin. Tuy nhiên, kỹ năng quản lý kinh tế của từng hộ gia đình còn rất yếu. Người nông dân cần nhiều cơ hội để được xây dựng năng lực trong quản trị kinh tế hộ gia đình, để có thể đối mặt với những can thiệp từ bên ngoài.

Tham quan chia sẻ kinh nghiệm, 2003

Tiếp theo những giải pháp “*phát triển cộng đồng dựa vào văn hóa ở Lóng Lăn*” mà CHESH Lào đã học hỏi và rút ra từ bước một và bước hai, CHESH Lào còn tổ chức một số chuyến tham quan học tập chia sẻ kinh nghiệm với người dân ở Việt Nam và một số vùng khác của Lào, nơi cộng đồng dân tộc thiểu số đang gặp phải những vấn đề tương tự như ở Lóng Lăn nhằm khuyến khích phát triển những ý tưởng mới. Sau đó, CHESH Lào tổ chức tập huấn thực tế để hỗ trợ người dân phát triển các “nhóm sở thích” - là các nhóm nông dân hay hộ gia đình cùng tập trung vào một loại hoạt động sản xuất cụ thể nào đó. Theo đó, một loạt các “nhóm sở thích” về bảo tồn văn hóa, bảo vệ rừng, trồng rau, bảo vệ và kiểm soát môi trường và vệ sinh, chăn nuôi, dịch vụ thú y, tiết kiệm - tín dụng đã ra đời. Các quy định cũng được xây dựng nhằm quản trị từng “nhóm sở thích” theo luật tục của bản. Trên cơ sở chủ đề hoạt động của từng “nhóm sở thích”, CHESH Lào đã tổ chức các đợt tập huấn nhằm nâng cao năng lực cho các thành viên. Ví dụ, nhóm trồng rau được tập huấn kỹ năng phân loại đất phù hợp với sản xuất từng loại rau; nhóm chăn nuôi được tập huấn thực tế về tiêm vắc-xin cho gia súc và gia cầm; nhóm tiết kiệm - tín dụng cũng được tập huấn các kỹ năng quản lý tín dụng, tiết kiệm, giải pháp lường trước về lạm phát và kiểm soát rủi ro, cũng như quy chế vận hành nhóm.

Tiếp theo, CHESH Lào cũng đã tổ chức một chuyến tham quan học tập cho người dân bản Lóng Lăn và Xiêng Đa và năm cán bộ Bộ Nông-Lâm nghiệp Lào tại huyện Sa Pa, tỉnh Lào Cai của Việt Nam. Trong chuyến tham quan này, các già làng, trưởng bản, nông dân nòng cốt và cán bộ chính quyền địa phương đã rất sửng sốt khi được tận mắt chứng kiến tình cảnh của người Hmông ở vùng du lịch Sa Pa, những người mất hầu hết đất và rừng truyền thống, phải bán những thứ quý báu để kiếm sống hàng ngày. Những điều này đã tác động mạnh mẽ tới người dân bản Lóng Lăn và chính quyền huyện Luang Prabang, giúp họ hiểu rằng nếu họ muốn bảo tồn rừng trên núi Phu Sùng, họ cần có quyền sử dụng đất và rừng chính thức. Ngay sau chuyến tham quan, người dân bản Lóng Lăn đã trình một bức thư tay lên chính quyền huyện và tỉnh

Luang Prabang yêu cầu giao đất giao rừng (GDGR) cho bản Lóng Lăn, đồng thời đề nghị CHESH Lào giúp họ để đảm bảo rằng việc GDGR được thực hiện theo luật tục của Lóng Lăn. CHESH Lào đã được chính quyền địa phương đồng ý hoạt động với vai trò là cố vấn trong quá trình tổ chức triển khai GDGR. Chỉ sau một thời gian ngắn được CHESH Lào đào tạo theo phương pháp “GDGR dựa vào luật tục và cộng đồng”, các cán bộ chuyên môn của tỉnh và huyện đã tiến hành GDGR tại thực địa với sự tham gia và hợp tác của tất cả các hộ gia đình tại Lóng Lăn.

Phát hiện 3: Người dân bản Lóng Lăn và chính quyền địa phương đều thu được những bài học và nhận diện được những hậu quả về sinh kế do mất đất và rừng cộng đồng. Họ cũng đã hiểu về những tác động tiêu cực đối với văn hóa và chuẩn mực ứng xử của cộng đồng khi mở cửa cho du lịch.

Lồng ghép chăn nuôi và canh tác rau, 2004

Hình 14: Nương rau sinh thái ở bản Lóng Lăn.
Ảnh: Lê Văn Ca, 2011

Hình 15: Các nhà nông sinh thái trẻ MECO-ECOTRA. Ảnh Lộc Văn Vin, 2013

Ngoài việc duy trì luân canh lúa và ngô trên vùng đất dốc, nhiều hộ gia đình sau khi bị cấm sản xuất thuốc phiện đã trồng các giống rau bản địa ngay tại các vườn trồng thuốc phiện cũ. Hình thức canh tác mới này đã sớm chứng tỏ hiệu quả hơn so với phương thức du canh. Ông Chông Zia Zang, một già làng bản Lóng Lăn và cũng là người tiên phong trong việc thử nghiệm trồng rau bản địa giá trị cao, cho biết:

“Du canh cho năng suất là 2 tấn gạo và 5 tấn ngô chỉ đủ cung cấp lương thực cho một hộ gia đình trong một năm, nhưng lại lấy đi rất nhiều thời gian và công sức của người dân, đặc biệt là phải di chuyển từ thửa ruộng này sang thửa ruộng khác mất tới nửa ngày. Ngoài ra, mùa màng còn phải chịu các điều kiện thời tiết bất lợi, bị gia súc quấy phá và tình trạng cạn kiệt đất”.

Bằng phép so sánh, người dân đã nhận thấy trồng rau tốn ít thời gian hơn, ít phải chăm sóc cây trước khi thu hoạch và không đòi hỏi phải phát quang rừng vì rau được trồng ngay tại vườn trước đây trồng cây thuốc phiện. Hơn nữa, thu hoạch rau hàng năm có thể mang lại trên 10 triệu Kíp, không chỉ đủ cho mua gạo mà còn có thể tiết kiệm để chi tiêu cho nhu cầu khác của gia đình. Kết quả, từ năm 2004 đến 2008, diện tích sản xuất rau hữu cơ đã tăng từ 6 ha lên 60 ha, sản lượng rau tăng từ 30 tấn lên 384 tấn. Thu nhập bình quân đầu người từ sản xuất rau tăng từ 1,4 triệu Kíp năm 2004 lên 2,6 triệu Kíp năm 2008. 58 trên tổng số 61 hộ ở Lóng Lăn đã có thu nhập từ việc trồng rau hữu cơ. Tuy nhiên, hình thức kinh doanh mới này rất cần một hệ thống tiếp cận thị trường hiệu quả.

Nhờ khí hậu ưu đãi và phương thức sản xuất hữu cơ độc đáo, sản phẩm rau của Lóng Lăn có chất lượng đặc biệt cao và rất được ưa chuộng tại thành phố Luang Prabang. Để giúp người dân tiếp cận với thị trường, CHESH Lào đã đàm phán thành công với chính quyền tỉnh Luang Prabang dành một không gian trong khuôn viên của Sở Nông Lâm nghiệp tỉnh Luang Prang để làm một “cửa hàng bán rau sạch hữu cơ Lóng Lăn”. Chính quyền địa phương, các cơ quan truyền thông và các khách sạn nổi tiếng của thành phố Luang Prabang¹ đều có mặt trong buổi lễ khai trương cửa hàng. Sự kiện này là một thành công lớn trong việc quảng bá hình ảnh của Lóng Lăn như một nơi cung cấp rau sạch sinh thái nổi tiếng.

¹Ông Thong Xa Vãn, Chánh văn phòng UBND tỉnh Luang Prabang; Ông Xay Nhạ Phăn, Phó giám đốc PAFO; Ông Xay Phon, Bí thư huyện ủy Luang Prabang; Sở Thương mại Tỉnh Luang Prabang; Sở Môi trường; Báo Người Hmông; Báo Luang Prabang; Đài phát thanh và truyền hình Luang Prabang; Phòng trồng trọt, Phòng lâm nghiệp thuộc Sở Nông - Lâm nghiệp tỉnh Luang Prabang; Khách sạn 5 sao Phu Vao và Phu Sy.

Cuối cùng, người dân cũng đã tìm ra một kênh bán hàng hiệu quả hơn rất nhiều so với trước đây, đó là các hộ trồng rau bán rau trực tiếp tại bản cho các thương lái đến mua hàng ngày và tự vận chuyển bằng xe của họ theo kế hoạch đã định trước, cũng như tuân thủ các điều kiện bán hàng do bản kiểm soát.

Ngày nay, những thương lái từ bên ngoài đã đến bản để mua rau sạch. Trước khi đến, họ gọi điện đặt hàng trước và dân bản sẽ thu hoạch rau để bán theo đơn đặt hàng. Gần như ngày nào cũng có xe đến bản. Về phía các thương lái, họ tự thỏa thuận với nhau về lịch thu mua sản phẩm rau hữu cơ. Sau đó, họ gọi điện hoặc đi xe máy đến để thông báo cho bà con về nhu cầu mua hàng của họ. Giá bán rau tại bản là 3.000 Kíp/kg, trong khi giá bán ở chợ trên thành phố là 6.000 Kíp/kg, giá đến tay người tiêu dùng là 8.000 Kíp/kg. Thỉnh thoảng, người dân Lóng Lăn lên thành phố để kiểm tra giá cả thị trường và cập nhật thông tin. Đôi khi, họ còn tự mang rau lên chợ thành phố để bán trực tiếp. Tuy nhiên, họ chủ yếu tập trung vào sản xuất rau và bán buôn cho các thương lái tại bản hơn là tự vận chuyển rau để bán ở chợ.

Ưu thế về thị trường của sản phẩm rau Lóng Lăn chính là ở chất lượng hữu cơ của rau. Để duy trì ưu thế này, bản đã thống nhất được với tất cả người trồng rau về việc không sử dụng hóa chất. Nếu ai vi phạm quy định này sẽ không được phép bán rau chung với người khác. Vì vậy, các hộ gia đình trồng rau phải khai báo rõ ràng. Các bản khác cũng trồng các loại rau tương tự như rau trồng ở Lóng Lăn nhưng họ dùng hóa chất, nên rau của họ có chất lượng kém hơn. Bên cạnh đó, rau của Lóng Lăn có giá tốt hơn trên thị trường nên đã thu hút được nhiều người tiêu dùng sành ăn.

Tự quản trị rau sinh thái

Ở giai đoạn đầu tiếp cận sản phẩm rau từ năm 2003 - 2005, các thương lái tự do thâm tím hoàn toàn thị trường bán rau ở Lóng Lăn, từ giá cả đến thời gian thu hoạch, số lượng người mua cần mua mỗi ngày. Tuy nhiên chỉ hai năm sau, dân bản Lóng Lăn đã đảo ngược tình thế, từng bước kiểm soát hoạt động của cái thương lái. *Bước một*, dân bản quyết định giá

cả, thời gian thương lái có thể đến bản để mua hàng và số lượng họ có thể mua một cách cứng rắn, không thỏa hiệp. *Bước hai*, dân bản cảnh báo thương lái rằng một khi họ đã hẹn tới mua hàng, họ không được đến muộn. Nếu thương lái bắt người dân phải đợi lâu, thì người dân sẽ áp dụng biện pháp tăng giá. *Bước ba*, cấm thương lái hút thuốc hoặc gây ồn ào trong thời gian mua hàng ở Lóng Lăn. *Bước bốn*, cấm thương lái sử dụng túi ni-lông trong bản. *Bước năm*, thương lái phải đỗ xe máy hoặc xe tải đúng nơi quy định. *Bước sáu*, nếu người dân trong bản phát hiện thấy thương lái nào có hành vi dối trá hoặc tìm cách trộn rau sạch của Lóng Lăn với rau sử dụng hóa chất từ các địa phương khác, người đó sẽ không bao giờ được phép quay lại bản. Tới năm 2006, bản Lóng Lăn đã kiểm soát được toàn bộ các thương lái và sự hợp tác giữa hai bên đã diễn ra rất tốt đẹp từ đó đến nay.

Trồng rau đã mang lại thu nhập ổn định cho các hộ gia đình ở bản Lóng Lăn, cũng như không đòi hỏi phải sử dụng bất kỳ diện tích rừng nào. Thu nhập trung bình hàng tuần từ việc bán rau trong giai đoạn 2009-2010 (cao nhất là từ tháng Năm đến tháng Chín) là 200.000 Kíp/ngày/người. Giai đoạn này, một người trồng rau có thể bán được 9 - 10 tấn rau, thu được 25 triệu Kíp. Số tiền này được sử dụng để hỗ trợ con cái họ học tại trường nội trú ở Luang Prabang và mua một ruộng lúa ở làng bên có thể thu hoạch được 150 bao gạo. 2,5 triệu Kíp đã được chi cho thuê nhân công cây bừa, vận chuyển và thu hoạch để người nông dân có thể toàn tâm toàn ý cho việc trồng rau.

Nhờ những thành công trong phát triển kinh tế, an ninh lương thực ở Lóng Lăn đã được cải thiện đáng kể. Tới năm 2008, trong tổng số 67 hộ gia đình ở Lóng Lăn có 10 hộ (chiếm 15%) đã dư thừa lương thực, 52 hộ (chiếm 78%) có đủ lương thực và chỉ có năm hộ (chiếm 7%) là thiếu lương thực hàng năm. Tài sản trong bản cũng tăng lên, từ lúc cả bản chỉ có duy nhất 1 chiếc xe máy, đến năm 2008 đã có 41 xe máy, 5 ô tô và 2 máy cày.

Do các hộ nhận thấy họ có thể có thu nhập tốt hơn từ việc trồng rau, một số quyết định bỏ canh tác lúa ở vùng đất dốc, dùng thu nhập từ rau để mua gạo. Tuy nhiên, bên cạnh đó vẫn có các hộ khác tiếp tục trồng lúa

nương. Ở những ruộng lúa này, họ duy trì để hoang đất ba năm không canh tác, nghĩa là mỗi gia đình có ít nhất ba khoảnh đất. Những khu đất này trước đây được công nhận là đất canh tác và phương pháp luân canh không phải là nguyên nhân dẫn đến chặt phá rừng.

Phát hiện 4: *Nếu người nông dân có đủ cơ hội để thử thách và giao dịch trực tiếp với thương lái, họ có thể tự giải quyết mọi vấn đề cùng cả cộng đồng một cách tự nguyện. Vì vậy, họ có thể tự quyết định sự phát triển của chính cộng đồng mình.*

Lồng ghép luật tục và luật pháp trong GDGR, 2004

Tiếp sau chuyến tham quan của người dân Lóng Lăn và chính quyền tỉnh và huyện Luang Prabang, Lào tại huyện Sa Pa, tỉnh Lào Cai, Việt Nam năm 2003, người dân trong bản đã yêu cầu chính quyền địa phương GDGR cho bản để đảm bảo quyền sử dụng đất của cộng đồng. Họ cũng đã yêu cầu chính quyền cho phép CHESH Lào được giám sát để đảm bảo việc GDGR được thực hiện theo luật tục của bản Lóng Lăn. Theo phương pháp tiếp cận GDGR của CHESH Lào, dân bản đã hoàn toàn kiểm soát được quá trình này dưới sự hỗ trợ kỹ thuật và pháp lý của cán bộ tỉnh và huyện. Người dân chính là người ra quyết định trong việc xác định mục đích sử dụng đất và ranh giới sử dụng đất, cán bộ chuyên môn chỉ thực hiện hỗ trợ kỹ thuật bao gồm chuyển dữ liệu có được thành bản đồ và tính toán kích thước của các vùng đã xác định.

Một phát hiện quan trọng trong thời gian này là thiếu sự đồng nhất về phân loại sử dụng đất và rừng giữa luật chính thống của nhà nước với luật tục của người Hmông dựa trên niềm tin tâm linh và phong tục tập quán. Ví dụ, phân loại “rừng cấm” của Chính phủ nhằm mục đích bảo vệ đa dạng sinh học và bảo tồn nguồn gen, trong khi đối với người Lóng Lăn, “rừng cấm” là “Pa Tông Xanh” - vùng rừng cần được bảo tồn để bảo vệ linh hồn của đất, cây con muông thú và “Pa Sa” - vùng rừng cần được bảo tồn để bảo vệ linh hồn của con người (“Pa Sa” là nơi có vùng đất để chôn người chết). Cũng tương tự như vậy, “rừng phòng hộ” trong luật nhà nước để bảo vệ đầu nguồn và chống xói mòn đất. Người dân không được phép canh tác trong khu vực này, mặc dù có một số hoạt động sản xuất, hoạt động sinh kế

hạn chế được phép. Đối với người Lóng Lăn, bảo vệ rừng đầu nguồn và chống xói mòn được coi là cần thiết, nhưng nó được hiểu dưới góc độ bảo vệ thần nước, và các vùng rừng liên quan được xác định là có thể tiến hành hàng loạt các hoạt động sinh kế như thu hái các sản phẩm rừng phi gỗ làm thực phẩm, thuốc chữa bệnh và nguyên liệu làm đồ thủ công. Đối với việc phân loại “rừng sản xuất”, theo luật nhà nước được hiểu là rừng để sản xuất hàng hóa vì mục đích thương mại bao gồm: rừng độc canh và rừng trồng công nghiệp (cao su, cà phê) mà hậu quả tất yếu sẽ dẫn đến tình trạng xói mòn đất. Đối với người dân Lóng Lăn, hình thức sử dụng đất này được gọi dưới cái tên “Pa Phom Lit” và không được nhắc đến trong luật tục của cộng đồng. Theo luật tục của Lóng Lăn, “rừng sản xuất” được hiểu là “Pa Som Sai”, theo đó người dân có thể thu hái các sản phẩm trong rừng. Nó được mô tả là vùng rừng mà người dân địa phương sử dụng hàng ngày để thu hái sản phẩm làm thức ăn, vật liệu để xây nhà, thuốc để chữa bệnh và để thực hành các tri thức địa phương nhằm duy trì đa dạng sinh thái cho đất và sinh sản tự nhiên. Việc trồng một loài cây hoặc trồng để sản xuất không được phép trong vùng rừng này; hoạt động thương mại được phép thực hiện trên đất không có rừng nằm ngoài ranh giới của Lóng Lăn mà đã được mua từ các bản lân cận.

Một minh họa nữa về sự khác nhau giữa GDGR để sản xuất “theo luật nhà nước” và GDGR dựa vào “luật tục - kiến thức bản địa” để chăn nuôi gia súc. Theo định nghĩa của luật nhà nước, chỉ được giao một khu đất duy nhất để chăn nuôi gia súc, nhưng Lóng Lăn cho rằng cần giao ít nhất hai khu - một dùng cho mùa mưa và một dùng cho mùa khô, và lợn phải được nuôi riêng, không thả chung với gia súc, gia cầm khác. Hơn nữa, theo quy trình “chính thống”, khu gia súc và khu trồng rau phải được giao tách biệt và sử dụng đúng mục đích. Nhưng ở Lóng Lăn, người dân vẫn sử dụng những vùng đất vừa trồng rau, vừa chăn nuôi gia súc bằng cách gia súc được quây riêng bằng hàng rào trong thời gian trồng rau, nhưng được thả vào vườn rau trong thời gian *đất nghỉ* để tận dụng nguồn phân bón phục hồi đất. Như vậy, việc GDGR theo kiến thức bản địa và thực tiễn canh tác đa dạng hơn rất nhiều so với cách phân loại đã được chuẩn hóa trong luật pháp. Về bản chất, đây là quá trình lồng ghép các

khái niệm và thực hành sử dụng đất tâm linh và thực tế, cụ thể và đa dạng vào cách phân loại hạn chế đã được chuẩn hóa trong luật nhà nước về rừng. *Giải pháp là vẫn giữ cách phân loại đã quy định trong luật nhà nước nhưng điều chỉnh để phù hợp với tập quán của địa phương. Theo đó, một loạt ranh giới đất đã được xác định để đáp ứng thực tiễn thực hành và tâm tình của người dân Lóng Lăn.* Theo đó, tổng diện tích đã giao cho bản Lóng Lăn là 8.439 ha, trong đó: 5.030 ha là rừng tự nhiên được coi là rừng giàu và đẹp nhất ở Lóng Lăn và cũng là nơi trú ngụ của “Thần Tổng Xanh” theo niềm tin của dân bản; 1.565 ha đất rừng để phục hồi tự nhiên và chăn nuôi gia cầm và 1.723 ha đất rừng để canh tác và trồng rau quay vòng; 98 ha dành cho khu dân cư, vườn tược và trường học (Lê Văn Ca, CHESH Lào 2005).

Tuy nhiên, khi đánh giá kết quả chương trình GDGR, người sáng lập CHESH Lào đã phát hiện ra một số vấn đề tồn tại. Thành công của chương trình này là đã được triển khai ngay tại bản Lóng Lăn, tôn trọng tuyệt đối cách phân loại đất rừng truyền thống của bà con và đã tích hợp vào bản đồ chính thống. Do chưa chú ý đến ranh giới đất giữa Lóng Lăn với 13 bản xung quanh, nơi có người Hmông, Khơ Mú và Lào Lùm đang sinh sống và sinh kế cũng phụ thuộc chủ yếu vào rừng vùng “Phu Sủng”, nên tranh chấp đã phát sinh. Mặc dù mâu thuẫn trong cộng đồng bản Lóng Lăn đã được giải quyết rất tốt, nhưng mâu thuẫn giữa Lóng Lăn với các bản xung quanh chưa được giải quyết triệt để, mới dừng lại hình thức xử lý mang tính mệnh lệnh từ phía chính quyền huyện mà chưa có sự tìm hiểu sâu xa về nguyên nhân hay tính khả thi của giải pháp đối với các bên liên quan. Vì vậy, thực trạng này đã để lại bức xúc lớn trong người dân. Hơn thế nữa, nó có thể gây ra các nguy cơ bạo lực hoặc xung đột trong tương lai. Rõ ràng trong việc này, cán bộ thực thi của các cơ quan, ban ngành đã chưa đủ năng lực để khuyến khích bà con tham gia hoàn toàn vào mọi quá trình ra quyết định.

Hình 16: Hội thảo về đồng quản trị rừng MECO-ECOTRA. Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Hình 17: Lối vào Trường thực địa FFS Lóng Lăn. Ảnh: Lộc Văn Vin, 2014

Phát hiện 5: Hệ thống giám sát dài hạn đối với quản lý tài nguyên thiên nhiên và cảnh quan vùng Phu Sùng của bộ máy lãnh đạo và quản trị truyền thống ở Lóng Lăn hoàn toàn khác với chính sách của Nhà nước. Vì vậy, kết quả GDGR của chính quyền huyện/tỉnh Luang Prabang chưa phù hợp với phương pháp đồng quản lý đất của Lóng Lăn và 13 bản xung quanh sinh sống trong vùng Phu Sùng.

Chương 3

LUẬT TỤC QUYẾT ĐỊNH

SỬA SAI GIAO ĐẤT GIAO RỪNG, 2005

Trên cơ sở phát hiện những tồn tại trên, người sáng lập CHESH đã quyết định tiếp cận lại thực địa. Nhưng lần này sẽ sử dụng phương pháp tiếp cận có sự tham gia triệt để của cộng đồng dựa trên những hiểu biết của người Hmông ở Lóng Lăn và quan hệ của họ với các bản xung quanh. Để thực hiện điều này, CHESH Lào đã cử một cán bộ người Hmông từ bản Ôn Ốc, huyện Yên Châu, tỉnh Sơn La sang sống và làm việc tại Lóng Lăn trong thời gian sáu tháng để tổ chức nghiên cứu tìm hiểu bản sắc văn hoá và luật tục của người Hmông bản Lóng Lăn trong quản lý tài nguyên thiên nhiên và quản trị cộng đồng. Trên cơ sở những thông tin đã thu được, chương trình GDGR đã được *tiếp cận và triển khai lại* năm 2005.

Giai đoạn này, GDGR được bắt đầu bằng việc giải quyết các tranh chấp về ranh giới đất giữa các bản. Theo đó, các già làng bản Lóng Lăn đã đưa ra sáng kiến tới từng bản trong vùng và làm việc với già làng và dân của bản đó để đạt được thỏa thuận, đặc biệt là các thỏa thuận liên quan tới tâm linh và tín ngưỡng thờ phụng thiên nhiên của các tộc người. Trong quá trình này, các hộ gia đình liên quan được mời ra tận nơi vùng tranh chấp để thỏa thuận tại chỗ, với sự chứng kiến của trưởng họ, già làng và chính quyền cấp bản. Khi tất cả cảm thấy thoải mái, có nghĩa là giải pháp tranh chấp sẽ bắt đầu được đưa vào văn bản chính thống để luật hóa, đồng thời ranh giới đó được chỉ rõ trên bản đồ địa danh mang tên của các tộc người. Sau khi hoàn tất thủ tục tranh chấp ranh giới, các hộ gia đình liên đới, các dòng tộc và các bản tổ chức liên hoan ăn uống thè và bắt tay đoàn kết cùng nhau tôn trọng ranh giới đã thỏa thuận cũng như thống nhất quy tắc đồng quản lý bảo vệ rừng.

Quá trình GDGR giai đoạn 2 kết thúc tháng 12 năm 2005 với kết quả là cộng đồng và các hộ gia đình được nhận Giấy chứng nhận quyền sử dụng đất lâu dài. Quá trình GDGR giai đoạn này đã khéo léo lồng ghép một cách phù hợp giữa luật tục và luật pháp, khoa học và tâm linh, kiến thức

kỹ thuật với kiến thức bản địa trong lập kế hoạch hoạt động, chủ yếu nhằm mục đích bảo tồn rừng theo cách mà các bên là Nhà nước, Lóng Lăn và 13 bản xung quanh đều chấp nhận được.

Phát hiện 6: *Nét độc đáo về luật tục trong quản lý tài nguyên thiên nhiên ở Lóng Lăn là đồng chia sẻ trách nhiệm với các bản xung quanh. Vì vậy, trong quá trình GDGR giai đoạn 2 theo “phương pháp luận GDGR để đồng quản trị rừng dựa vào luật tục và cộng đồng” đã sử dụng đồng thời 13 bộ luật tục của 13 bản xung quanh và của Lóng Lăn với các sắc thái và bản chất tín ngưỡng rừng không giống nhau. Nhưng đến lúc đó, sáng kiến này đã tìm được một giải pháp chung để củng cố và thúc đẩy trọng trách đồng quản trị vùng Phu Sùng một cách hiệu quả hơn, không chỉ vì lợi ích của người Hmông mà còn vì lợi ích của cả người Khơ Mú và Lào Lùm.*

PHÁP LÝ HÓA LUẬT TỤC, 2005

Mục tiêu của giai đoạn này là xây dựng bộ quy chế cộng đồng dựa vào luật tục của Lóng Lăn để quản trị việc sử dụng đất và rừng ở những vùng đã xác định. Công việc này đã được thực hiện một cách cẩn thận, kỹ lưỡng, từng bước, bao gồm *bảy bước* sau đây:

Bước 1: Các già làng, trưởng họ, thầy mo, thầy cúng ghi lại luật tục và phong tục trong bảo vệ, sử dụng đất rừng và bảo tồn bản sắc văn hóa của dân tộc Hmông bản Lóng Lăn. Những ghi chép này sau đó được mang đến cho các nhóm khác trong bản (thanh niên, phụ nữ, già làng) để khẳng định tính chính xác và lấy ý kiến thống nhất của cả bản, trên cơ sở đó tiến hành soạn thảo lần 1 “*Quy chế cộng đồng trong quản lý tài nguyên dựa vào luật tục của người Hmông*”.

Bước 2: Trình bày bản thảo quy chế lên chính quyền huyện Luang Prabang và Phòng Nông Lâm nghiệp huyện / tỉnh Luang Prabang.

Bước 3: Tổ chức cuộc họp giữa lãnh đạo ngành lâm nghiệp huyện / tỉnh Luang Prabang và người dân Lóng Lăn để thảo luận quy chế, chuẩn bị soạn thảo quy chế lần 2.

Bước 4: Người dân Lóng Lăn mời các già làng và lãnh đạo của 13 bản xung quanh họp để xem xét quy chế bản Lóng Lăn, có tính đến nhu cầu, mối quan tâm, văn hóa và phong tục truyền thống của cộng đồng Khơ Mú và Lào Lùm cũng như những người Hmông khác đang sinh sống tại vùng Phu Súng. Sự đóng góp ý kiến của các bản xung quanh là cơ sở để soạn thảo quy chế lần 3.

Bước 5: Tổ chức hội nghị gồm đại diện từ Lóng Lăn, 13 bản xung quanh để chia sẻ ý kiến, suy nghĩ trực tiếp với lãnh đạo ngành lâm nghiệp tỉnh và huyện với đầu ra là bản thảo quy chế lần 4.

Bước 6: Tổng hợp lần cuối và in quy chế thành tài liệu 22 trang gửi đến lãnh đạo huyện để phê duyệt. *Văn bản chính thức phê duyệt “quy chế cộng đồng trong quản lý tài nguyên thiên nhiên và thực hành sử dụng đất của bản Lóng Lăn dựa vào luật tục của người Hmông”* được trao cho bản ngày 21 tháng

12 năm 2005 là văn bản pháp lý của chính quyền huyện Luang Prabang.

Bước 7: Quy chế được thông qua trên toàn 13 bản thuộc vùng “Phu Súng”.

Lần đầu tiên một quy chế sử dụng đất của bản dựa trên luật tục của chính họ được chính quyền huyện phê duyệt. Quá trình tiến hành thực hiện từng bước thận trọng có đàm phán là rất cần thiết để đạt được sự đồng thuận của cả chính quyền và 13 bản xung quanh. Trong bảy bước kể trên, bước thứ 2 là bước khó khăn nhất bởi mục tiêu của bước này là nhằm đạt được sự đồng ý sơ bộ của chính quyền huyện đối với quy chế dựa vào luật tục. Thực tế cho thấy, trong rất nhiều trường hợp, những quy chế kiểu này khác với quy định của pháp luật. Ví dụ, luật quy định xử phạt 50.000 Kíp đối với những vi phạm quy định về sử dụng đất, nhưng quy chế luật tục của Lóng Lăn lại quy định xử phạt nặng hơn, từ 300.000 Kíp đến 500.000 Kíp. Theo luật chính thống của Nhà nước Lào, mọi người được tự do trồng bất kỳ loại cây gì trên đất sản xuất, nhưng trong quy chế của Lóng Lăn lại ghi rõ loại cây nào được phép trồng. Cuối cùng, theo *luật của Nhà nước, đất đai không được bỏ hoang trong thời gian dài*, trong khi Lóng Lăn lại quy định có thể để đất nghỉ trong khoảng thời gian vừa đủ để phục hồi đất¹.

Nhờ thực hiện quy chế quản lý tài nguyên thiên nhiên dựa vào luật tục, tinh thần đoàn kết và cam kết của ba dân tộc Khơ Mú, Lào Lùm và Hmông trong bảo vệ rừng Phu Súng đã được củng cố. Cùng với sự phối hợp của tất cả các bản lân cận, tổ bảo vệ rừng của bản Lóng Lăn đã có thể chủ động xử lý một số vấn đề một cách độc lập trong quá trình bảo vệ rừng. Các trường hợp chặt phá rừng để canh tác bởi người bên ngoài và thu hái cây thuốc nam để bán đã bị xử phạt thích đáng.

Phát hiện 7: Một bộ quy chế năng động lồng ghép luật tục của bản Lóng Lăn với luật tục của 13 bản xung quanh của người Khơ Mú, người Lào Lùm vùng Phu Súng là nền tảng vững chắc hình thành xã hội dân sự truyền thống nhằm xây dựng chiến lược lãnh đạo và quản trị của chính họ. Kết quả này góp phần làm thay đổi thái độ và hành vi của chính quyền tỉnh và huyện Luang Prabang.

¹Hai triết thuyết ứng xử khác hẳn nhau trong quan niệm về tình bằng hữu giữa con người và thiên nhiên.

HÒA GIẢI XUNG ĐỘT ĐẤT ĐAI, 2006

Phần quan trọng nhất trong củng cố luật tục chính là bảo vệ rừng. Chương trình GDGR ở bản Lóng Lăn năm 2005 đã thúc đẩy người dân đưa ra những sáng kiến quan trọng trong quy hoạch sử dụng đất và giải quyết tranh chấp về đất đai theo luật tục. Tuy nhiên, vẫn tồn tại những thách thức lớn trong việc thực hiện luật tục này đối với 13 bản xung quanh cùng chung tài nguyên rừng với Lóng Lăn. Năm 2006, CHESH Lào đã hỗ trợ tổ chức hàng loạt đợt tập huấn quản lý rừng cho người dân ở bản Lóng Lăn và 13 bản lân cận để thiết lập một *mạng lưới luật tục trong quản lý rừng và rừng đầu nguồn*. Ban quản lý rừng đã được thành lập có nhiệm vụ tuần tra, bảo vệ rừng. *Lóng Lăn cũng đã phát triển thành một diễn đàn thu hút sự quan tâm của các nhà hoạch định chính sách, các cơ quan, ban ngành chính phủ, các cán bộ phát triển, các nhà nghiên cứu và giới truyền thông về mối liên hệ giữa truyền thống văn hóa và quản lý tài nguyên thiên nhiên bền vững.*

Tuy nhiên những tranh chấp về sử dụng đất giữa các bản năm giáp nhau vẫn tiếp tục xảy ra. Tháng 3 năm 2007, cán bộ CHESH Lào và các già làng Lóng Lăn đã họp bàn để thảo luận giải pháp nhằm giải quyết tranh chấp một cách công bằng theo luật tục của Lóng Lăn và tôn trọng triệt để những giá trị văn hóa và luật tục của 13 bản xung quanh đang nương tựa sinh kế hàng ngày vào các khu rừng sử dụng của bản Lóng Lăn. Sau sáu tháng, tình hình đã có biến chuyển. Tháng Năm, một cuộc tranh chấp đã xảy ra ra khi người dân bản Nậm Bò và Tín Phạ ở huyện Phon Xay (huyện tiếp giáp với Luang Prabang) chiếm đất và rừng của Lóng Lăn để trồng cây cao su và các loại cây nông nghiệp khác. Cán bộ CHESH Lào đã gặp chính quyền huyện Luang Prabang để tìm giải pháp. Chính quyền đã đến tận nơi xảy ra sự việc xem xét, gỡ gỡ và thảo luận tại chỗ với người dân của cả hai bản. Tháng Tám, đại diện chính quyền của hai huyện Luang Prabang và Phon Xay, lãnh đạo bản và 35 người dân bản Nậm Bò và Lóng Lăn đã gặp nhau để giải quyết tranh chấp. Người dân

Lóng Lăn đồng ý giao lại 173 ha đất cho Nậm Bò và Tín Phạ, đổi lại người dân hai bản này đã đồng ý tuân thủ theo luật tục của Lóng Lăn. Bằng việc đưa các bên liên quan vào cuộc, là người dân của các bản lân cận và chính quyền của các huyện lân cận và thông qua hình thức thảo luận tại nơi xảy ra tranh chấp, mọi vấn đề đã được giải quyết rất êm thấm mà vẫn đảm bảo tuân thủ theo luật tục và luật pháp của nhà nước. Cách đồng ý chia sẻ và giao lại 173 ha đất và rừng cho bà con Khơ Mú bản Nậm Bò là văn hóa thấu tình đạt lý của luật tục đang được nhiều dân tộc lưu truyền và vận hành đời sống văn hóa, xã hội và kinh tế vị tình thương yêu đoàn kết vốn dĩ đã có sẵn trong tâm thức và hành vi của họ.

Một tranh chấp khác đã xảy ra khi người dân bản Bò He phát quang làm nương và chiếm đất ở Lóng Lăn, trong đó có phần mộ người chồng quá cố của bà Mo Mua. Vấn đề này đã được báo cho già làng Xay Khur Zang của bản Lóng Lăn và các lãnh đạo bản khác. Ông Xay Khur Zang nói:

“Gia đình đó phải bị phạt không chỉ vì tội chặt phá rừng mà còn vì tội làm hư hỏng mộ của người khác. Nếu chúng ta áp dụng luật của Nhà nước trong trường hợp này, họ sẽ không sợ. Vì vậy, chúng ta phải áp dụng luật tục của chúng ta. Đối với trường hợp này, gia đình đó phải nộp phạt ít nhất một con lợn nặng 100 kg hoặc một con bò cho người bị thiệt hại để tạ lỗi với các vị thần, để cả gia đình đó và cộng đồng được thần che chở, bảo vệ”.

Hình thức phạt này đã tồn tại từ rất lâu trong luật tục của người Hmông, nhưng cũng từ lâu chưa được áp dụng, nhất là đối với người ngoài bản thì đặc biệt hiếm. Tuy nhiên, các già làng và người dân đã quyết tâm áp dụng trong trường hợp này nhằm duy trì luật tục, đồng thời ngăn chặn người ngoài không được vào bản để phá rừng, răn đe họ phải thận trọng hơn nếu họ muốn tới bản.

Một lần, người dân bản Kọc Van vào rừng để thu hái thuốc nam và sợi cây rừng khi chưa được sự đồng ý của bản Lóng Lăn. Lãnh đạo bản đã tổ chức một tổ an ninh và bắt được năm đối tượng vi phạm cùng 30 bao thuốc nam và sợi cây rừng, sau đó giải những người này về bản. Trưởng bản, sau khi nghiên cứu luật của Nhà nước và quy chế của bản dựa vào

luật tục đã nói: “*căn cứ vào luật Nhà nước, chúng tôi sẽ phạt các ông 50.000 Kíp cho lần vi phạm đầu tiên. Nhưng theo quy chế của bản thì số tiền phạt là 200.000 Kíp. Do chúng ta cùng là hàng xóm, là bạn của nhau, nên chúng tôi chỉ phạt các ông 100.000 Kíp và cho phép các ông được mang thuốc nam và sợi về nhà, nhưng nhớ lần sau đừng tái phạm. Nếu các ông muốn thu hái thuốc nam để chữa bệnh cho người ốm, các ông phải hỏi ý kiến của chúng tôi trước*”. Thế là người vi phạm đã tâm phục khẩu phục quyết định của lãnh đạo bản Lóng Lăn.

Những hành động kể trên chưa từng có tiền lệ và được nhìn nhận như một bước đột phá trong hoạt động quản trị rừng. Trước đây, khi phát hiện ra kẻ vi phạm rừng và đất, lãnh đạo bản chỉ cần báo cáo lên chính quyền huyện và chờ huyện giải quyết. Tuy nhiên, chính quyền huyện hoặc không xuống bản xem xét hoặc giải quyết quá chậm, không hiệu quả. Nhưng giờ đây, tình hình đã thay đổi nhờ cách làm quyết liệt và chủ động của lãnh đạo bản để giải quyết bức xúc của người dân, để bảo vệ rừng và luật tục không chỉ nhằm mục đích bảo tồn sinh kế và cấu trúc xã hội truyền thống mà còn để tránh xảy ra sự xúc phạm đối với linh hồn của tổ tiên.

Phát hiện 8: *Những bằng chứng hàng ngày về xung đột trong sử dụng đất và rừng ở vùng núi Phu Súng đã được chia sẻ giữa các bản và luật tục của họ trong mối liên hệ với luật pháp nhà nước đã được thực thi một cách công khai. Sự phản hồi giữa các bên đã góp phần giảm bớt tình trạng bị cô lập và không được tham gia mà người dân nơi đây đã từng phải chịu đựng từ lâu.*

HÀNH VI CHIẾM ĐẤT CỦA GIỚI KINH DOANH, 2007

Bản Lóng Lăn cũng đã giải quyết vụ một thương gia chiếm đất của bản. Tháng 12 năm 2007, một số già làng ở Lóng Lăn phát hiện một thương gia nước ngoài (người Mỹ gốc Lào) có giấy phép của chính quyền tỉnh Luang Prabang cho thuê 50 ha đất của Lóng Lăn trong thời gian 30 năm để trồng cà phê. Ông Chủ tịch Mặt trận Xây dựng đất nước Lào của bản Lóng Lăn miễn cưỡng ký hợp đồng với thương gia này. Nhưng một số người dân và già làng đã coi đây là một quyết định sai trái, với lý do: đây là hành động có tác động tiêu cực đến giá trị truyền thống và luật tục của Lóng Lăn. Sự phản ứng quyết liệt của cộng đồng đã dẫn đến kết cục một ban lãnh đạo mới được bầu lại năm 2008 để thay thế cho ban lãnh đạo cũ. Ông Chủ tịch Mặt trận Xây dựng đất nước Lào của bản Lóng Lăn buộc phải từ chức ngay sau đó. Một trong những việc làm đầu tiên của ban lãnh đạo mới là làm việc với chính quyền huyện Luang Prabang về việc giữ đất bằng cách yêu cầu huyện giao diện tích đất trên cho tổ thuộc nam của bản để họ đồng quản lý và sử dụng ngay trong các tổ nhóm đã được hình thành trong bản Lóng lăn. Bằng cách này, đất của bản đã được bảo toàn một cách hiệu quả trước sự xâm chiếm của người bên ngoài.

Một sự kiện khác xảy ra năm 2010. Một công ty khai thác gỗ bị phát hiện đã chặt 14 cây gỗ to có giá trị trong rừng Lóng Lăn. Một thành viên của tổ bảo vệ rừng phát hiện ra vụ việc này đã lập tức báo cáo với các trưởng họ và những người liên quan cùng nhau đến hiện trường. Tại Hà Nội, người sáng lập Trung tâm CHESH sau khi được thông báo đã lập tức bay tới Luang Prabang, nghiên cứu luật pháp Lào và chỉ đạo cho nhóm cán bộ tới hiện trường để chụp ảnh, quay phim những cây gỗ bị chặt, sau đó thảo luận với dân bản để soạn công văn gửi lên huyện và tỉnh Luang Prabang nhằm đấu tranh với hành động trên. Sau

đó cán bộ CHESH Lào đã đề nghị chính quyền tỉnh phản hồi. Lúc đầu, chính quyền huyện và tỉnh đưa ra phương án giải quyết vụ việc trên bằng cách bắt công ty gỗ phải bồi thường bằng tiền cho số gỗ đã bị chặt. Nhưng CHESH Lào và lãnh đạo bản đã nói “không” vì như vậy không thể ngăn chặn công ty này khai thác gỗ trong thời gian tới. Nếu phạt tiền, loại công ty khai thác lậu và buôn lậu gỗ quý hiếm theo kiểu đó sẽ ngựa quen đường cũ, cứ thế mà chặt để trả tiền là không thể chấp nhận được. Bản Lóng Lăn cương quyết không chấp nhận phương án này của chính quyền huyện và tỉnh. Thỏa thuận giữa các bên kéo dài suốt gần bốn tháng, cuối cùng bản yêu cầu bỏ tù giám đốc công ty khai thác gỗ. Sau sự việc này, đến nay chính quyền huyện và tỉnh rất thận trọng với dân bản Lóng Lăn. Trước đây, giám đốc của công ty gỗ đó được coi là một người rất có quyền lực, có thể đến bất cứ đâu trong tỉnh để lấy cấp gỗ. Nhưng khi tới Lóng Lăn, ông ta đã phải nhận một kết cục rất bi thảm là phải vào tù.

Sự kiện xảy ra năm 2013 liên quan đến cán bộ cơ quan nhà nước của ba huyện thuộc tỉnh Luang Prabang. Một thủ phạm đã “ngâm” tước đoạt một cây gỗ to nhất vùng Phu Súng có tuổi đời đến hàng ngàn năm. Thủ đoạn của thủ phạm này là sử dụng lòng tốt, sự nhẹ dạ cả tin của người Khơ Mú để thuê họ đốt xung quanh gốc cây này cho đến khi cây đổ. Thời gian đốt là hơn một năm. Trớ trêu thay, cây này là cây không riêng người Hmông ở Lóng Lăn mà các bản xung quanh nơi có người Hmông đã phụng thờ như thần hộ mệnh cho toàn vùng Phu Súng. Đây chính là cây “Tông Xanh” theo niềm tin của người dân Lóng Lăn, bởi thế mất cây cũng đau đớn như mất cha, mất mẹ. Thế là người dân bắt đầu điều tra nhằm tìm ra thủ phạm. Người Khơ Mú khai rằng họ được thuê để làm việc này. Cuối cùng, chín cán bộ huyện thuộc ba huyện của tỉnh Luang Prabang đã bị mất việc do liên quan đến vụ việc trên. Qua đây, một lần nữa người dân muốn khẳng định với cơ quan nhà nước rằng cộng đồng Lóng Lăn rất mạnh mẽ và không thể xem thường. Chính quyền tỉnh Luang Prabang nhiệt tình và hết mình ủng hộ bằng thái độ đầy tính trách nhiệm. Bộ luật tục đồng quản trị tài nguyên thiên nhiên của bản do chính quyền tỉnh ủng hộ từ năm 2005 đến nay thực sự đã đi vào

chiều sâu của văn hóa, xã hội, chính trị và sinh thái vì sự nghiệp phát triển bền vững đích thực.

***Phát hiện 9:** Những nỗ lực từ đồng quản trị rừng trước đây của Lóng Lăn và 13 bản xung quanh cũng như việc chấp thuận quy chế bảo vệ tài nguyên rừng của Lóng Lăn đã ảnh hưởng mạnh mẽ tới các doanh nhân, những người trước đó đã từng nhận được sự hỗ trợ từ một số quan chức của chính quyền.*

LUẬT TỤC ĐƯỢC HỢP PHÁP HÓA, 2007

Nhằm duy trì các giá trị độc đáo của mình, Lóng Lăn đã thiết lập một hệ thống luật tục thực hiện chức năng “khích lệ và giáo dục” thay vì “trừng phạt”. Nếu gia đình nào đó ở bên ngoài muốn vào ở hẳn trong bản, trước hết họ phải đồng ý tuân thủ luật tục của Lóng Lăn, khi đó họ sẽ được mời ở lại sinh sống tại bản. Nếu trong thời gian mười năm sinh sống tại Lóng Lăn, họ không vi phạm luật tục và quan hệ tốt với dân bản, họ sẽ được tự do tiếp tục sinh sống trong bản. Hơn nữa, luật tục của bản sẽ quan tâm đến quyền lợi và trách nhiệm của họ để đảm bảo cho họ một cuộc sống hài hòa với môi trường trong bản. Trong trường hợp họ không tuân thủ luật tục, đầu tiên họ sẽ cảm thấy đơn độc, sau đó họ sẽ phải rời khỏi bản. Trong thực tế, từ năm 1975 tới nay, chưa có ai ra khỏi bản, chỉ có những người quay lại bản và ở lại lâu hơn.

Tóm lại, luật tục của Lóng Lăn được duy trì để giáo dục, khuyến khích và thức tỉnh con người phải có trách nhiệm với nhau. Khi ai đó vi phạm luật tục, trước hết họ sẽ được trường họ giáo dục, sau đó là Hội đồng Già làng và ban lãnh đạo của bản. Ví dụ, nếu có người chặt cây sai mục đích thì theo luật tục, người ấy phải trồng bù ba cây khác.

Phần lớn các hộ gia đình đều tự nguyện tuân thủ quy chế của bản, như: không uống rượu, không hút thuốc trong bản. Ban đầu, một số người, nhất là thanh niên, không thực hiện quy định này nên các già làng đã thảo luận và đi đến thống nhất họ sẽ không uống rượu hoặc hút thuốc ngay cả trong đám cưới và đám tang. Thanh niên nhìn thấy tấm gương của những người ông, người bố nên đã từ bỏ thói quen này.

Khó khăn ở chỗ các hình thức xử phạt đề ra trong luật tục của Lóng Lăn chỉ áp dụng đối với người trong bản mà không thể áp dụng được với người bên ngoài. Rất nhiều người bên ngoài không tuân thủ các quy định này khiến dân bản cảm thấy bị tổn thương mỗi khi phải đối mặt với những can

thiệt từ bên ngoài. Để khắc phục khó khăn này, Hội đồng Già làng Lóng Lăn đã khuyến nghị chính quyền huyện chính thức công nhận luật tục trong quản trị cộng đồng của Lóng Lăn. Kết quả, quy chế cộng đồng ngày nay đã bao gồm các tiêu chí của bản và luật pháp của nhà nước và có thể áp dụng cho cả người dân Lóng Lăn và người ngoài. Quy chế cũng đã xác định quyền của bản được bắt giữ và xử phạt những hành vi vi phạm đất rừng Lóng Lăn. Người dân Lóng Lăn tin rằng rừng của họ được bảo vệ tốt như ngày nay là nhờ có quy chế cộng đồng, đặc biệt là bản quy chế này đã khôn khéo lồng ghép với luật pháp và được chính quyền huyện và tỉnh Luang Prabang hợp pháp hóa. Đây là mấu chốt của mọi thành công. Đây cũng là một kiểu vận hành và quản trị của một nhà nước của dân, vì dân và do dân đích thực qua bức tranh thực tế ở Lóng Lăn.

Những thách thức đối với bảo tồn rừng ở Lóng Lăn vẫn còn đó, tuy nhiên chủ yếu là từ các công ty tư nhân muốn thuê đất của bản để trồng cây hàng hóa (như cà phê, cao su) và từ các bản xung quanh do đất của họ đã bị suy thoái và không có đủ đất để canh tác. Do nhu cầu củi và vật liệu xây nhà của người dân tăng lên và đất bị lấy đi để mở rộng rừng trồng cao su, những bản này sẽ thực sự cảm thấy sức ép khi phải tiến sâu hơn vào vùng đất của Lóng Lăn để canh tác.

Phát hiện 10: Luật pháp hóa luật tục báo hiệu đã đến lúc Lóng Lăn phải yêu cầu Nhà nước trả lại cho họ chiến lược “ăn thề” - nghệ thuật đồng quản trị và nuôi dưỡng các giá trị văn hóa, xã hội, kinh tế và sinh thái truyền thống của người Hmông đã và đang ngày càng có hiệu quả trong bối cảnh như thế hiện nay.

Chương 4

**ĐỒNG QUẢN TRỊ
DỰA VÀO LUẬT TỤC**

LỄ HỘI “NÒ SÔNG - ẶN THỀ”, 2009

Hình 18: Đồng quản trị rừng liên thể chế lưu vực thác Khong Xi, Luang Prabang.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Hình 19: Luật tục trong đồng quản trị rừng liên thể hệ Mạng lưới MECO-ECOTRA.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Đề giải quyết vấn đề trình bày ở Chương 3, Lóng Lăn đã gửi tờ trình lên huyện Luang Prabang xin được hỗ trợ tổ chức lễ hội truyền thống “Nò Sông”. Đây là một lễ hội rất độc đáo của người Hmông, là nơi người dân bàn bạc và quyết định điều chỉnh luật tục liên quan đến bản sắc văn hóa, quản trị cộng đồng và quản lý tài nguyên rừng. Những người dân tộc Hmông khi đã tham gia lễ “Nò Sông” sẽ luôn luôn giữ vững và tuân thủ những điều họ đã thề và cam kết. Lễ hội này được tổ chức ở mọi nơi có cộng đồng người Hmông trên thế giới, mỗi khi có vấn đề nghiêm trọng xảy ra trong cộng đồng gây tác động tiêu cực đến các chuẩn mực sinh thái, xã hội, văn hóa của người Hmông, đặc biệt là những vấn đề đe dọa hoặc vi phạm đến niềm tin của họ đối với ba trụ cột tâm linh: “Xứ Ca”, “Tông Xanh” và “Thứ Tý”.

“Nò Sông” là lễ hội thể hiện tình đoàn kết, sự nhất trí của người Hmông sống tại một vùng địa lý nhất định, cùng nhau cam kết thực hiện các quy định chung của luật tục về ma chay, cưới xin, bảo vệ rừng, ranh giới làng, trồng trọt, chăn nuôi, an ninh, chuẩn mực xã hội và giúp đỡ nhau. Lễ hội này được ví như một phiên họp toàn thể, trong đó mọi người cùng xem xét và sửa đổi những quy định mà cùng với năm tháng và sự thay đổi của

hoàn cảnh sống đã khiến chúng không còn phù hợp nữa. Không có quy định nào về thời gian cố định để tổ chức lễ “Nò Sòng”, nghĩa là khi nào các cộng đồng hoặc dòng họ nhận thấy cần thiết phải điều chỉnh luật tục, họ sẽ tổ chức lễ này. Tuy nhiên, trong bối cảnh chính trị ở Lào, người Hmông không thể tự do tổ chức lễ hội ăn thề này. Vì vậy, từ năm 1975 đến 2009, không có lễ “Nò Sòng” nào của người Hmông tại Luang Prabang được tổ chức. Đây chính là lý do để Lóng Lăn đề nghị huyện Luang Prabang cho phép khôi phục lại lễ hội “Nò Sòng” tại bản.

Sau khi được cấp phép, bản đã tổ chức lễ hội “Nò Sòng” vào ngày 31 tháng 3 năm 2009 trong rừng thuốc nam của cộng đồng. 74 người đại diện cho 22 bản người Hmông ở huyện Luang Prabang và toàn thể người dân Lóng Lăn đã tới dự. Ngoài ra, còn có 55 đại biểu từ các ban ngành của tỉnh, 9 đại biểu từ các viện nghiên cứu (Viện Nghiên cứu Xã hội, Trường đại học Chiang Mai -Thái Lan) và mạng lưới người dân tộc thiểu số Thái Lan, 30 đại biểu đến từ Việt Nam đại diện cho: Ban Pháp chế - Văn phòng Chính phủ, Đại sứ quán Việt Nam tại Lào, Liên hiệp các Hội Khoa học và Kỹ thuật Việt Nam (VUSTA) và Truyền hình kỹ thuật số (VTC) cùng mạng lưới người dân tộc thiểu số Việt Nam. Sau lễ hội này, đại diện của 22 bản người Hmông huyện Luang Prabang đã cùng nhau họp bàn về những điều mọi người đã thề, cam kết thực hiện các quy định của luật tục quản trị ma chay, cưới xin, tổ chức đón năm mới, quản lý và sử dụng rừng và đất rừng. Luật tục của Lóng Lăn đã được tỉnh Luang Prabang hợp pháp hóa năm 2007.

Vui mừng trước việc được tổ chức lại lễ hội “Nò Sòng” sau 34 năm gián đoạn, ông Xay Khur Zang và ông Cho Xi Zang nói:

“Cảm ơn CHESH Lào đã hỗ trợ cho người Hmông chúng tôi tổ chức thành công lễ “Nò Sòng”. Chúng tôi đã mong mỏi làm từ lâu rồi nhưng chưa có điều kiện. Lần này mọi người tham gia rất đông đủ, có ý thức xây dựng. Mọi người rất phấn khởi vì các quy định của người Hmông tại huyện Luang Prabang được thống nhất và cam kết cùng nhau thực hiện”.

Lễ hội “Nò Sòng” đã khẳng định cam kết của người dân Lóng Lăn duy trì

các phong tục truyền thống cũng như quản lý tài nguyên thiên nhiên trên cơ sở luật tục. Thông qua lễ “Nò Sòng” những cam kết này đã được lan tỏa tới 690 hộ người Hmông khác (trên 10.000 người) sống tại 22 bản của huyện Luang Prabang. Thành công của lễ Ăn thề này chính là sự công nhận luật tục của người Hmông của các ban ngành chính phủ cấp huyện và tỉnh. Điều này đã mang lại tự tin cho người dân, khuyến khích họ thực hiện các cam kết. Đối với CHESH Lào, đây là chỉ số mang tính bước ngoặt, đánh dấu sự thành công trong suốt mười năm miệt mài với sự nghiệp phát triển cộng đồng dựa trên bản sắc văn hóa của các dân tộc thiểu số bản địa. Lễ hội này cũng đã tạo dựng vị thế về xã hội và chính trị cho luật tục của Lóng Lăn như một công cụ quản trị “phát triển cộng đồng bền vững dựa vào văn hóa và bảo vệ rừng ở Lóng Lăn” - mục tiêu mà CHESH đã đề ra từ năm 1999.

BAN GIÁM SÁT CỘNG ĐỒNG DỰA VÀO LUẬT TỤC, 2009

Lễ hội “Nò Sòng” năm 2009 được tổ chức với sự tham gia của đại diện 22 bản người Hmông tại huyện Luang Prabang đã đánh dấu kết quả của mười năm cùng làm việc giữa bản Lóng Lăn và CHESH nhằm khôi phục luật tục để thực hiện chiến lược và mục tiêu đồng quản trị cộng đồng và quản lý tài nguyên thiên nhiên. *Quản lý rừng dựa vào luật tục ở Lóng Lăn nay đã được chấp nhận như một mô hình hợp pháp để quản lý tài nguyên thiên nhiên dựa vào cộng đồng mà Bộ Nông Lâm nghiệp Lào mong muốn nhân rộng mô hình này đến các bản khác.* Kết quả tiếp theo là sự ra đời của “Ban lãnh đạo truyền thống liên tộc người” đóng vai trò chủ đạo trong việc giải quyết các tranh chấp về đất và rừng giữa các bản ở vùng Phu Súng. Ban này bao gồm các thành viên của các dân tộc Hmông, Khơ Mú trong huyện Luang Prabang. Họ là những người đã tham gia lễ hội “Nò Sòng” và hào hứng với cách mọi người tự đưa ra giải pháp và tự quản trị một cách tự nguyện theo những tiêu chí và giá trị của chính họ, gìn giữ các thể chế văn hóa, xã hội truyền thống trong quản trị xã hội và quản lý rừng. Các quan chức, cán bộ chính quyền địa phương cũng thấy rất ấn tượng trước cách xử lý các vấn đề khó của bà con dân bản thể hiện trong lễ hội “Nò Sòng”. Kết quả, ngày 1 tháng 11 năm 2009, “Ban lãnh đạo truyền thống liên tộc người” đã được hợp pháp hóa bởi huyện Luang Prabang dưới tên gọi “Ban giám sát phát triển cộng đồng dựa vào luật tục”. Ban này gồm chín thành viên là các già làng của dân tộc Khơ Mú, Lào Lùm và Hmông. Ông Xay Khur Zang, Già làng bản Lóng Lăn được bầu làm Chủ tịch Ban giám sát này.

GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP Ở BẢN ĐEN XA VANG, PHÔN XA VẠT VÀ NA XĂM PHĂN

Sau khi tham gia lễ hội “Nò Sông”, người dân đại diện cho 22 bản người Hmông trở về bản mình. Họ rất phấn khởi với những gì họ đã được học tại Lễ hội Ăn thè và đã bắt đầu áp dụng những bài học học này để giải quyết nhiều tranh chấp về đất và rừng, hậu quả từ các chính sách của Chính phủ năm 1999 về việc sáp nhập bản. Thành công đầu tiên phải kể đến “Ban giám sát phát triển cộng đồng dựa vào luật tục” đã giải quyết tranh chấp đất rừng kéo dài giữa các bản Đen Xa Vang, Phôn Xa Vạt và Na Xăm Phăn. Tranh chấp này diễn ra suốt từ năm 1999, sau khi có chính sách tái định cư và sáp nhập bản, nhưng mọi nỗ lực giải quyết của chính quyền địa phương đều không mang lại kết quả cho tới khi “Ban giám sát phát triển cộng đồng dựa vào luật tục” vào cuộc. Sau thành công này, ngày 15 tháng 12 năm 2009, Ban đã đổi tên thành “Hội đồng giám sát tranh chấp đất và rừng tâm linh dựa vào luật tục”. Hội đồng đã quyết định thành lập “Ban điều hành nông dân nòng cốt” gồm 15 nông dân nhiệt tình, có hiểu biết hoạt động ở cấp bản. Ban này cũng được chính quyền huyện Luang Prabang hợp pháp hóa ngày 15 tháng 12 năm 2009.

Phát hiện 11: Khi người dân có tự do, họ trở nên năng động và sáng tạo để tự tìm ra giải pháp và giải quyết mọi vấn đề của cộng đồng một cách tốt đẹp. Không chỉ người dân Lóng Lăn mà toàn bộ vùng Phu Súng và xa hơn nữa đều được hưởng lợi từ Lễ hội “Nò Sông”. Người dân bản Lóng Lăn và bà con của 13 bản thuộc huyện Luang Prabang đã cùng nhau hành động để quản lý xã hội, tài nguyên thiên nhiên bằng việc lồng ghép luật tục với luật pháp nhà nước.

HỢP PHÁP HÓA HỘI NGƯỜI HMÔNG

Một trong những lực lượng tham gia tổ chức lễ hội “Nò Sòng” là Hội người Hmông, một tổ chức không chính thức của người Hmông ở huyện Luang Prabang được thành lập để hỗ trợ các phong tục, tập quán của dân tộc mình như lễ hội, ma chay và cưới xin. Qua sự đóng góp tại lễ hội, hình ảnh và uy tín của Hội người Hmông đã được nâng cao trong mắt chính quyền Luang Prabang. Hội còn tham gia “*Ban lãnh đạo truyền thống liên tộc người*”, giải quyết các tranh chấp tại ba bản Đen Xa Vang, Phôn Xa Vạt và Na Xăm Phăn. Chính vì vậy, ngày 27 tháng 1 năm 2012, Hội người Hmông đã chính thức được Sở Nội vụ của tỉnh Luang Prabang công nhận và hợp pháp hóa trở thành “*Hội phúc lợi xã hội*”.

Chương 5

NUÔI DƯỠNG DÒNG SÔNG DÂN SỰ

TRƯỜNG THỰC ĐỊA (FFS) LÓNG LĂN

Ngay sau lễ hội “Nò Sòng” năm 2009, trong một cuộc gặp gỡ ở Lóng Lăn, hai trong số những già làng uy tín nhất của Lóng Lăn, ông Xay Khur Zang và ông Chong Zia Zang đã nói với bà Trần Thị Lành, người sáng lập Trung tâm CHESH và ông Lê Văn Ca, cán bộ lâu năm của Trung tâm CHESH: *“CHESH đã hỗ trợ bản Lóng Lăn trong mười năm qua. Ở tuổi thứ mười, Lóng Lăn vẫn còn là một đứa trẻ. Dân trong bản đã biết một số thứ nhưng họ còn trẻ quá, nếu cố chạy có thể sẽ ngã mất. Giờ đây, với những nỗ lực và thành tựu đã đạt được trong mười năm qua, họ muốn Lóng Lăn trở thành nơi đào tạo thế hệ trẻ người Hmông, Lào và Khơ Mú”*.

Lời nói ấy đã khởi nguồn cho tư tưởng biến Lóng Lăn trở thành trường thực địa, trong đó 63 hộ gia đình sẽ trở thành 63 giáo viên trình diễn 63 giáo trình đa dạng và năng động về sự tự duy trì bản sắc sinh kế của người Hmông cho nông dân trẻ người Lào, người Khơ Mú và từ các làng bản khác trên đất nước Lào đến Lóng Lăn để học tập.

Hình 20: Các nông dân sinh thái trẻ đang xây dựng cổng FFS Lóng Lăn.
Ảnh: Dương Quảng Châu, 2014

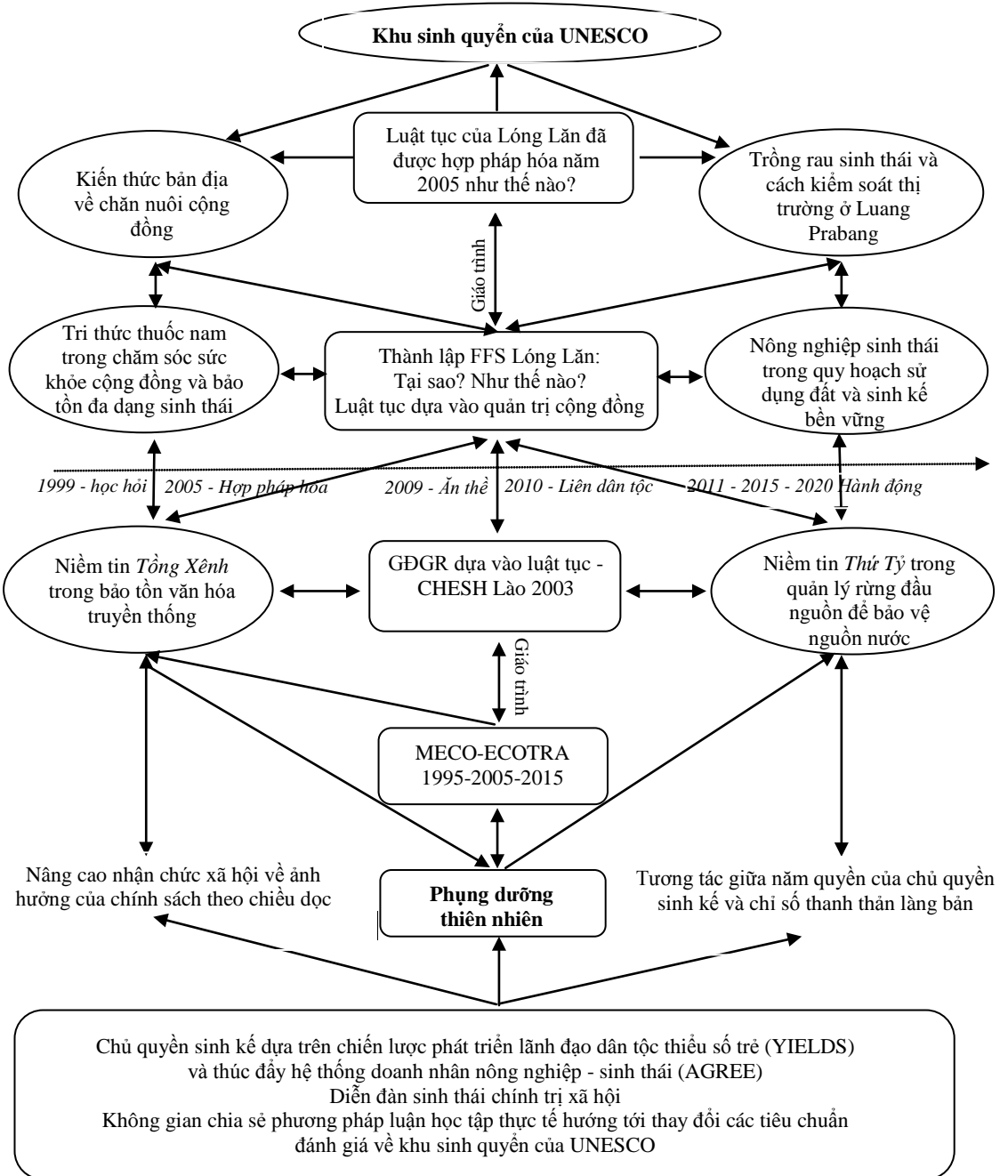

Hình 21: Cổng FFS Lóng Lăn đang hoàn thiện.
Ảnh: Dương Quảng Châu, 2014

CHESH Lào đã gửi Sở Nông-Lâm nghiệp tỉnh Luang Prabang (PAFO) và huyện Luang Prabang đề nghị xây dựng mô hình thử nghiệm trường thực

địa Lóng Lăn dựa trên bốn trụ cột xã hội dân sự truyền thống: 1) Bản Lóng Lăn; 2) Hội người Hmông; 3) Hội đồng giám sát tranh chấp đất và rừng tâm linh dựa vào luật tục; và 4) Ban điều hành nông dân nòng cốt hướng tới phát triển chín chiến lược đã đề ra trong lễ hội “Nò Sông” tổ chức năm 2009 để giải quyết tranh chấp sinh thái - xã hội, giữa các nhóm dân tộc thiểu số, giữa các địa phương trong vùng thành chín giáo trình sống tại Lóng Lăn để chia sẻ chiến lược. Chủ tịch huyện Luang Prabang đã phê duyệt kế hoạch xây dựng mô hình trường thực địa Lóng Lăn giai đoạn 2010 - 2020 với chín giáo trình sống đã hiện hữu trong không gian và con người bản Lóng lăn: 1) kiến thức bản địa trong chăn nuôi cộng đồng; 2) trồng rau sinh thái và tiếp cận thị trường; 3) tri thức thuốc nam trong chăm sóc sức khỏe cộng đồng và bảo tồn đa dạng sinh học; 4) canh tác sinh thái trong quy hoạch sử dụng đất và sinh kế bền vững; 5) niềm tin “Tồng Xanh” trong bảo tồn văn hóa truyền thống; 6) niềm tin “Thứ Tỷ” và quản lý rừng đầu nguồn, bảo vệ nguồn nước; 7) hợp pháp hóa luật tục; 8) quản trị cộng đồng dựa vào luật tục; 9) giao đất giao rừng dựa vào luật tục.

Định hướng phát triển FFS Lóng Lăn giai đoạn 2015 - 2025

Trung tâm hành chính của Trường Thực địa Lóng Lăn được xây dựng từ 2 tháng 9 năm 2013¹ đến 2 tháng 12 năm 2013, chủ yếu sử dụng lao động tự nguyện từ các bản Lóng Lăn, Đen Xa Vang, Phôn Xa Vạt, Nậm Kha và sử dụng 14 cây gỗ tịch thu từ các vụ khai thác rừng trái phép từ năm 2010. Nhưng trước khi trường được xây xong, công tác phát triển tổ chức và thể chế đã được triển khai nhằm tạo nền tảng cho hoạt động của trường.

¹ Khởi công ngày 2 tháng 9, khánh thành ngày 2 tháng 12 năm 2013 và đã được ấn quyết bởi Già Xay Khur Zang và Cho Xi Zang ngay từ ngày 29 tháng 7 năm 2013 tại túp lều nương của Già Cho Xi Zang với mục tiêu chọn hai mốc lịch sử của hai quốc gia anh em Việt - Lào: ngày Quốc khánh Việt Nam mùng 2 tháng 9 năm 1945 và ngày Quốc khánh Lào mùng 2 tháng 12 năm 1975. Ngày mùng 2 tháng 12 năm 2013 là ngày khai trương Trường Thực địa Lóng Lăn - một bước cải cách từ cách nhìn, thái độ và hành vi của hai hệ thống quan hệ lực quyền và uy quyền giữa luật tục và luật pháp. CHESH được các già Lóng Lăn chính thức ghi tên trên bàn thờ tổ tiên của người Hmông tại khuôn viên khu đại diện của bản Lóng Lăn.

CÁC CHƯƠNG TRÌNH HÀNH ĐỘNG CỦA TRƯỜNG THỰC ĐỊA FFS LÓNG LĂN

Mạng lưới trẻ bảo vệ rừng ở Phu Súng, 2012

Ngày 7 tháng 12 năm 2012, phát biểu trong cuộc họp tại Lóng Lăn, già Cho Xi Zang nói: Hội đồng Già làng Lóng Lăn muốn tổ chức một mạng lưới trẻ ở vùng Phu Súng để bảo vệ rừng, để các già làng, người có uy tín có thể chuyển giao các kiến thức cho lớp trẻ. Đề nghị này đã được gửi tới lãnh đạo của PAFO, theo đó PAFO đã tổ chức cuộc họp với “*Hội đồng giám sát tranh chấp đất và rừng tâm linh dựa vào luật tục*” ngày 15 tháng 7. Kết quả của cuộc gặp này là thỏa thuận thành lập “*Mạng lưới trẻ bảo vệ rừng ở Phu Súng*”. Thỏa thuận này đã được hợp pháp hóa tại cuộc họp giữa các thanh niên trẻ ở Phu Súng từ 10 đến 12 tháng 8 năm 2012 với sự ra đời của mạng lưới gồm 26 thanh niên trẻ được lựa chọn từ 13 bản (mỗi bản hai người) đóng vai trò là các điều phối viên của bản để bảo vệ rừng với sự tham gia của trưởng vùng. Theo quy chế và thỏa thuận hợp pháp của huyện Luang Prabang, từ ngày 16 đến 28 tháng 12 năm 2012, già Cho Xi Zang cùng 26 điều phối viên của “*Mạng lưới trẻ bảo vệ rừng*” đã tới 13 bản xung quanh vùng Phu Súng để giám sát tình hình quản lý rừng và cập nhật thông tin để tiếp tục phát triển chiến lược bảo vệ rừng nhằm kịp thời phối hợp với chính quyền các huyện xung quanh để cập nhật tình trạng rừng và hiệu lực của luật tục đồng quản trị tài nguyên thiên nhiên vùng Phu Súng.

Đồng quản trị tri thức thuốc nam và đa dạng sinh học, 2012

Trong cuộc tranh luận mở giữa các bản xung quanh vùng Phu Súng, tri thức thuốc nam của các thầy thuốc nam đã được nhận diện. Họ chính là những chủ thể chính trong bảo tồn đa dạng tự nhiên, chủ quyền sinh kế

và bản sắc sinh kế truyền thống. Theo đó, họ đã đề ra được chiến lược đồng quản trị để duy trì tri thức thuốc nam, các loại cây thuốc và luật tục trong sử dụng và bảo tồn đa dạng tự nhiên cho cả vùng Phu Súng. Già làng Lóng Lăn, ông Cho Xi Zang và trưởng bản Chi Ly đã được chọn là người giám sát mạng lưới thanh niên trẻ của bản trong hoạt động này. Đối với việc chuyển giao tri thức thuốc nam cho thanh niên của 13 bản vùng Phu Súng, các già làng Xay Xua Ly Ho và Xay Khur Zang sẽ quản lý với sự hỗ trợ của Hội thuốc nam tỉnh Luang Prabang.

Kết nối thầy thuốc nam liên tỉnh, 2013

Từ ngày 16 đến ngày 19 tháng 3 năm 2013, tại Trường Thực địa Lóng Lăn đã diễn ra hội nghị của các thầy thuốc nam liên tỉnh. Tại đó “*Hội đồng giám sát tranh chấp đất và rừng tâm linh dựa vào luật tục*”, “*Ban điều hành nông dân nòng cốt*”, “*Mạng lưới trẻ bảo vệ rừng ở Phu Súng*”, “*Hội người Hmông*” và “*Hội thuốc nam tỉnh Luang Prabang*” đã tiếp đón các thầy thuốc nam đến từ năm tỉnh thuộc Bắc, Trung, Nam Lào (Sa Va Na Khẹt, Bô Li Khăm Xay, Xiêng Khoảng, Luang Prabang và Bò Keo).

Tọa đàm về thực vật học dân tộc, 2013

Ngày 26 tháng 7 năm 2013, tại Trường Thực địa Lóng Lăn đã diễn ra cuộc tọa đàm về nghiên cứu thực vật học dân tộc, với sự tham gia của các già làng, thanh niên, thầy thuốc nam, cán bộ chính quyền địa phương, các nhà nghiên cứu và nông dân sinh thái trẻ thuộc mạng lưới MECO-ECOTRA¹.

¹ MECO-ECOTRA: Mạng lưới cộng đồng dân tộc thiểu số lưu vực Mêkông và chiến lược vị thương mại.

Đánh giá “LỜI THỀ” 2009 và ra đời Ban Thư ký trẻ

Hình 22: Chủ tịch tổ chức CCFD Terre Solidaire - Pháp và Giám đốc CHESH Lào chia sẻ kinh nghiệm tại Trường thực địa FFS Lóng Lăn. Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2013

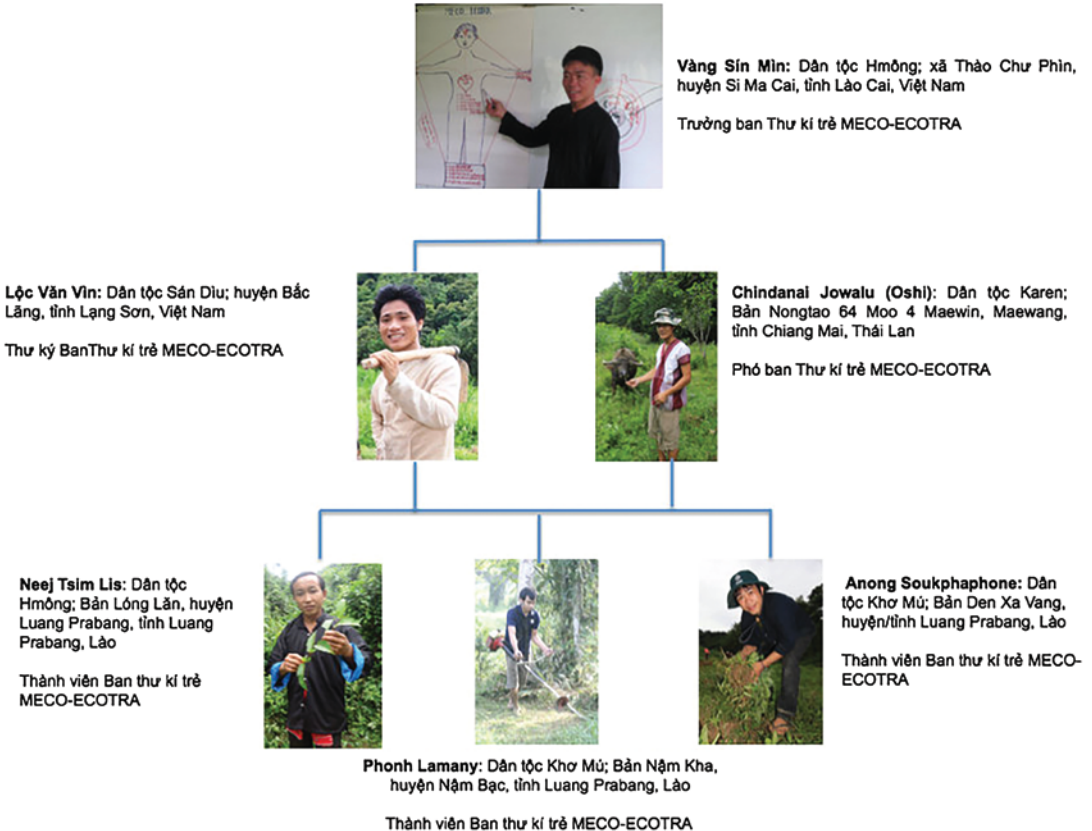
Hình 23: Tết truyền thống của người Hmông tại bản Lóng Lăn. Ảnh: Lê Văn Ca, 2007

Tiếp tục những chiến lược của Hội thảo tại Lóng Lăn về “Tri thức thuộc nam trong chăm sóc sức khỏe cộng đồng và phát triển văn hóa đa dạng sinh thái diễn ra tại Vùng thực hành Sinh thái - Nhân văn Lóng Lăn ngày 23 và 24 tháng 11 năm 2013, một cuộc họp đánh giá “Lời thề 2009” đã được tổ chức tại bản Lóng Lăn với sự tham gia của các cộng đồng người Hmông, Khơ Mú, Lào Lùm và các cơ quan ban ngành của huyện và tỉnh Luang Prabang cùng các nông dân sinh thái trẻ và già làng đến từ Thái Lan, Việt Nam và Lào, cán bộ cấp Trung ương của Lào, cán bộ lãnh đạo tỉnh Kon Tum của Việt Nam và quan chức của Quốc hội Việt Nam, kênh truyền hình Hợp tác toàn cầu (VTC) của Việt Nam đến dự.

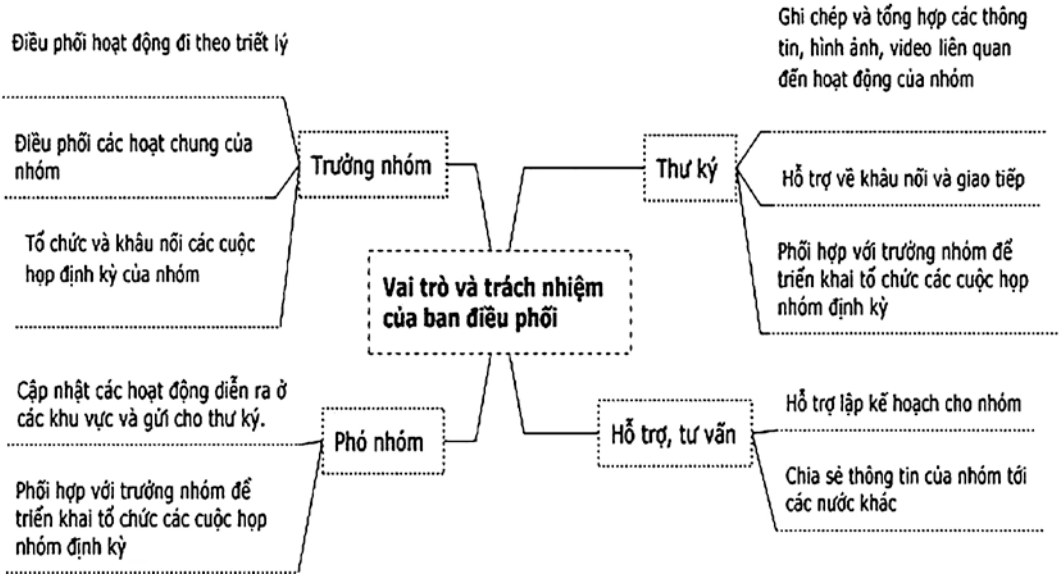
Sau lễ đánh giá này, ngày 25 - 26 tháng 11 năm 2013, các già làng đến từ Việt Nam, Lào và Thái Lan, các nông dân sinh thái trẻ đã tổ chức cuộc họp để bầu chọn một Ban Thư ký trẻ Mạng lưới MECO-ECOTRA lưu vực Mêkông nhằm tiếp tục nuôi dưỡng và phát triển những nét văn hóa truyền thống tốt đẹp của các tộc người hướng tới chủ quyền sinh kế của các bản làng thông qua việc nuôi dưỡng ba chiến lược: 1) chủ quyền; 2) quản trị và 3) lãnh đạo theo hệ thống logic luật tục có sự công nhận của pháp luật. Kết quả đã bầu chọn được một đội ngũ các nhà nông sinh thái

trẻ tiếp tục tiếp bước các già nhằm cùng cố: **“Bản sắc văn hóa và nội lực của người bản địa trong phát triển chủ quyền sinh kế và tính đa dạng sinh thái ở các bản làng miền núi”**. Có sáu thành viên trong Ban Thư ký đại diện tộc người Karen, Sán Diu, Hmông, Khor Mú, Lào Lùm và một Ban Cố vấn gồm có năm già làng đại diện cho Lào, Bắc Thái Lan và Việt Nam được hình thành. Cuộc họp đã phân công vai trò trách nhiệm của các thành viên trong Ban Cố vấn và Ban Điều phối, xây dựng quy chế vận hành của nhóm.

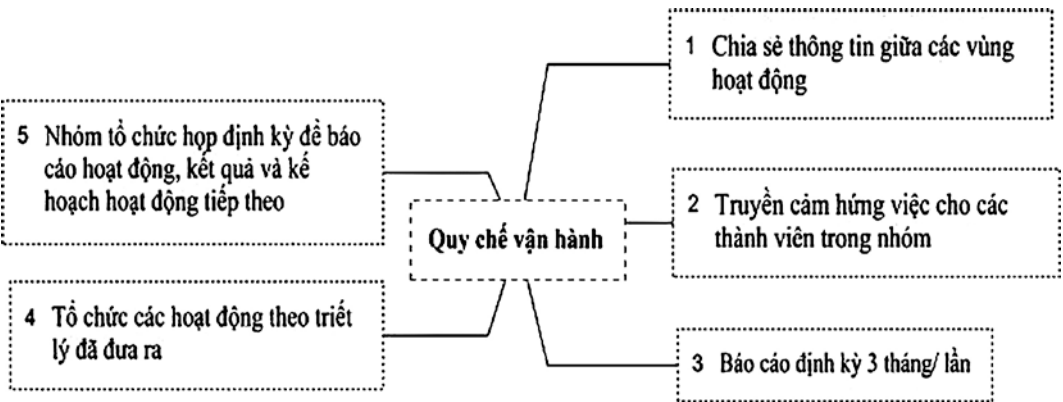
Cấu trúc Ban Thư ký trẻ MECO-ECOTRA

a. Vai trò và trách nhiệm của Ban điều phối

b. Quy chế vận hành Ban Thư ký trẻ MECO-ECOTRA

Kế hoạch hành động 2014 - 2016 đã được Ban Thư ký lập chi tiết đến tận mỗi điều phối viên đại diện cho các quốc gia và cộng đồng thực hiện và lập ra một hệ thống email và Skype chia sẻ thường xuyên.

Khai trương Trường Thực địa Lóng Lăn

Trường Thực địa Lóng Lăn gồm có hai nhà dành cho tổ chức hội thảo, hội nghị lớn, nhà bếp, nhà vệ sinh và buồng tắm, nhà khách và 2 héc-ta vườn đã được chính thức khai trương ngày 2 tháng 12 năm 2013. Chính giáo trình dạy học tập trung vào ba lĩnh vực chiến lược chính là: 1) canh tác sinh thái trong quy hoạch sử dụng đất và chủ quyền sinh kế; 2) tri thức thuốc nam trong chăm sóc sức khỏe cộng đồng và bảo tồn đa dạng sinh học; và 3) luật tục và bảo vệ rừng. Tại buổi lễ khai trương, các già làng bản Lóng Lăn đã tuyên bố kế hoạch hợp tác với CHESH Lào và cán bộ huyện Luang Prabang nhằm xây dựng một chương trình giảng dạy gồm ba cấp độ sau: 1) cấp cơ sở cho 63 hộ gia đình ở Lóng Lăn để trở thành nơi ở của các nông dân trẻ người Hmông, Khor Mú và Lào Lùm đến từ các huyện khác khi đến thăm bản; 2) cấp nâng cao cho các hội thảo, hội nghị dành cho những người làm công tác phát triển cộng đồng từ các huyện, tỉnh và quốc gia khác, và 3) cấp lãnh đạo cho các hội thảo, hội nghị dành cho các chính trị gia của địa phương, quốc gia và quốc tế. Hơn nữa, các già làng còn tuyên bố rằng, sau khi giáo trình giảng dạy đã hoàn thiện sẽ thành lập một ủy ban chuẩn bị hồ sơ đệ trình lên UNESCO đề nghị công nhận Phu Súng là khu sinh quyển được bảo tồn bằng luật tục bởi cộng đồng người Hmông bản Lóng Lăn, người Khor Mú, người Lào nhằm bảo tồn rừng bền vững.

Bảo tồn rừng tâm linh dựa vào luật tục, 2014

Hình 24: Hội thảo luật tục trong đồng quản trị rừng đầu nguồn thác Khoang Xi.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2015

Hình 25: Vườn rau thuốc nam FFS Lóng Lăn.
Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Việc làm gần đây nhất của nhóm lãnh đạo truyền thống uyên bác này được ví như là các “sứ giả hiểu biết về phát triển bền vững liên thế hệ, liên thế chế, liên tộc người” là tham gia giải quyết các vấn đề GDGR tại vùng Khoang Xi thuộc huyện Luang Prabang. Giống như vùng Phu Súng, Khoang Xi cũng là một vị trí chiến lược ở huyện Luang Prabang, và huyện rất nóng lòng muốn thực hiện GDGR để bảo tồn vùng đầu nguồn thác Khoang Xi - một địa danh du lịch nổi tiếng của Luang Prabang. Trong quá trình khảo sát ban đầu tiên GDGR, phương pháp luận tiếp cận dựa vào các lãnh đạo truyền thống uyên bác này được ví như là các “sứ giả hiểu biết về phát triển bền vững liên thế hệ, liên thế chế, liên tộc người”, cùng với tư vấn phương pháp tiếp cận vùng địa linh Khoang Xi của CHESH Lào, kết quả là đã phát hiện ra nơi đây có 63 vùng rừng tâm linh với tổng diện tích khoảng 9.000 ha của người Khơ Mú, Lào Lùm và Hmông, những người đã rời khỏi mảnh đất đầu nguồn Khoang Xi này 20 năm về trước theo chính sách của Chính phủ nhưng vẫn duy trì phụng dưỡng thiên nhiên và hàng năm vẫn quay lại đây để cúng rừng.

Tại cuộc hội thảo về “Chủ quyền sinh kế và sự thanh thản của bản làng” ở bản Zang, bản đang còn ở lại vùng đầu nguồn của địa linh Khoang Xi, Già làng Cho Xi Zang và Xay Khur Zang đã đề xuất hai giải pháp để giải quyết tình trạng rừng tâm linh tại đây. Giải pháp thứ nhất là thành lập “Ban bảo tồn rừng tâm linh cộng đồng dựa vào luật tục liên huyện”, đưa những bài học và kinh nghiệm đồng quản trị rừng tâm linh ở Lóng Lăn trở thành diễn đàn thảo luận và trao đổi ý kiến, chiến lược và các giải pháp về tương lai của vùng Khoang Xi. Giải pháp thứ hai là cần tổ chức “ngày văn hóa truyền thống cho người Khơ Mú trên toàn tỉnh Luang Prabang”. Giải pháp thứ hai này là do Già Cho Xi Zang và Xay Khur Zang tâm sự rằng: tộc người Lào Lùm và người Hmông ở tỉnh Luang Prabang đều đã có ngày lễ văn hóa hàng năm của họ lâu đời rồi, trong khi bà con Khơ Mú là người đầu tiên bản địa trên vùng đất này lại chưa có ngày văn hóa riêng của họ. Tâm nguyện này của Già Cho Xi Zang và Xay Khur Zang đã được “*Nhóm bảo tồn rừng tâm linh dựa vào luật tục liên huyện*” ghi nhận trong văn bản ghi chép của hội nghị và đã được thảo luận nghiêm túc tại hội nghị “*Bản sắc sinh kế và hạnh phúc cộng đồng*” tại Trường Thực địa Lóng Lăn ngày 12 - 16 tháng 9 năm 2014.

Hình 26: Già Cho Xi Zang, bản Lóng Lăn.
Ảnh: Trần Thị Lành, 2014

Hình 27: Già Thảo A Zua (Thái Lan) đang chia sẻ tri thức địa phương trong đồng quản trị rừng cho thế hệ trẻ. Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2015

Hiện nay, huyện Luang Prabang đang mong đợi CHESH Lào giúp họ giám sát chương trình “giao đất giao rừng dựa vào văn hóa liên dân tộc vùng Khoang Xi” để đưa 63 vùng rừng tâm linh, không gian tín ngưỡng văn hóa phụng dưỡng rừng của các tộc người đã di dời đi nơi khác từ năm 1999. Chủ trương này thể hiện chính quyền huyện Luang Prabang đã đứng về phía người dân địa phương và bắt đầu lường được những ảnh hưởng không thuận của các chính sách năm 1999, cuối cùng cũng có thể giải quyết được.

Phát hiện 12: Bản Lóng Lăn thực sự là một minh chứng cho thấy luật tục có thể quản trị và lãnh đạo để đem lại chủ quyền sinh kế bền vững và thanh thân làng bản song song với phụng dưỡng thiên nhiên và bảo tồn đa dạng sinh học. Nói cách khác, lãnh đạo truyền thống và luật tục có thể kiểm soát chủ quyền sinh kế và thanh thân làng bản của cộng đồng các dân tộc thiểu số bản địa.

CHESH Lào sẽ tiếp tục thúc đẩy sự phát triển này cùng với chương trình hành động giai đoạn 2015-2025 hướng tới mục tiêu người dân tham gia vào quá trình phát triển của chính họ để họ có thể tự tin ứng phó với bất

kỳ sự can thiệp không mong muốn nào từ bên ngoài. Mục tiêu cuối cùng là Lóng Lăn sẽ đưa vùng Phu Súng trở thành khu sinh quyển thiên nhiên thế giới của UNESCO và là điểm đến quốc tế để chia sẻ những bài học này với toàn cầu.

KẾT LUẬN

Sự hợp tác thấu tình đạt lý, kính già nhường trẻ trong bối cảnh xã hội dân sự và xã hội chính trị vẫn còn mang đậm phong cách văn hóa quản trị truyền thống của vùng Luang Prabang nói riêng và Bắc Lào nói chung. 16 năm hợp tác giữa CHESH và chính quyền ban ngành tỉnh và huyện Luang Prabang đã xây dựng và duy trì được các nền tảng của sự hiểu biết và tôn trọng luật tục, các giá trị đạo đức văn hoá của người Hmông, cũng như uy tín, kiến thức và kinh nghiệm của đội ngũ già làng, tính đoàn kết thống nhất và trách nhiệm cao của các đối tác với các mục tiêu và chiến lược rõ ràng đã được thực hiện trong sự phối kết hợp giữa thiết chế truyền thống (của người Hmông bản Lóng Lăn), luật pháp (của chính quyền tỉnh Luang Prabang) và lý thuyết sinh thái nhân văn sinh học - BHE xây dựng bởi CHESH. Kết quả đã để lại, gồm: 1) “một vườn hiểu biết và kinh nghiệm lồng ghép ý hợp tâm đầu giữa luật tục và luật pháp”. Nhờ sự lồng ghép khăng khít đó, tính đến nay là 16 năm tròn, tỉnh Luang Prabang và huyện Luang Prabang thực sự tự hào về tính tự chủ và ý thức đồng trách nhiệm của người Hmông bản Lóng Lăn trong sứ mệnh phụng dưỡng thiên nhiên thâm lặng mà cháy bỏng tình yêu rừng của họ gần nửa thế kỷ (từ năm 1975) với tổng diện tích tương đương với một vườn quốc gia; 2) một đường lối lãnh đạo lấy dân làm gốc của chính quyền huyện và tỉnh Luang Prabang, 3) một phương pháp luận tiếp cận của CHESH về luật tục (quản trị theo logic truyền thống) và già làng uyên thâm tâm huyết (lãnh đạo truyền thống), chặng đường chung lưng đấu cật không ít thăng trầm trong suốt 16 năm đó đã để lại một Phu Sùng hoa thơm và trái ngọt hôm nay.

Nhân tố tạo nên hạnh phúc và sự thanh thân của Lóng Lăn là vị thế chính trị kinh tế xã hội và địa sinh thái vùng Phu Sùng trong toàn tỉnh Luang Prabang *đã được nhân diện bằng văn bản pháp luật*, quyền và nghĩa vụ đồng quản trị toàn bộ cánh rừng Phu Sùng với hơn 8.439 ha, đã đặt được những viên gạch đầu tiên cho sự bắt đầu phát hiện, bắt đầu nhận diện và

bắt đầu những hợp tác để cùng phát triển giữa luật tục và luật pháp. Bắt đầu nâng tầm vóc và uy tín của hệ thống logic vận trù kinh tế chính trị, văn hóa xã hội và môi trường theo logic truyền thống tự nguyện và tự chủ với những chiếc áo luật pháp khoác nhẹ lên vai luật tục, mà tộc người Hmông là sự hiện hữu của sự bắt đầu đó.

Chỉ số hạnh phúc của bản Lóng Lăn là tâm nguyện sâu kín nhất của họ từ bao đời nay đã trở thành luật bất thành văn vận trù xã hội và quản trị các hành vi phụng dưỡng thiên nhiên theo chuẩn mực “Ăn thề” - một nghệ thuật xử lý các vấn đề xã hội dân sự sâu sắc, ý nhị và khôn khéo, nay đã trở thành thước đo hợp pháp trong bản Lóng Lăn. Bản hoàn toàn độc lập và tự chủ vận hành các vấn đề văn hóa, xã hội, môi trường cũng như chủ động phán quyết thị trường trước hệ thống các nhà thương lái vùng Luang Prabang.

Bản Lóng Lăn tự hào vì rừng Phu Sùng đã được quy hoạch và sử dụng theo logic tâm linh và tín ngưỡng của họ. Diện tích 1.565 ha đất rừng được người dân phân loại để phục hồi tự nhiên và chăn nuôi gia súc và 1.723 ha đất rừng để canh tác không chỉ là nguồn nuôi dưỡng *bản sắc sinh kế*¹ chất lượng, an toàn, no đủ và thừa dư của bản Lóng Lăn, mà cánh rừng này còn là cái nôi nuôi dưỡng đa dạng sinh học và cấp nguồn *sinh kế sinh thái tin cậy và uy tín*² cho thị trường Luang Prabang. Người tiêu dùng biết phân biệt đẳng cấp sản phẩm Lóng Lăn. *Niềm hạnh phúc và tự hào bất tận cùng của Lóng Lăn là rừng của bản đã và đang cung cấp 80% sinh kế hàng ngày cho 13 bản xung quanh (CHESH, 2009).* Niềm hạnh phúc sâu lắng tình người, tình rừng, tình đất và tình đoàn kết

¹ Bản sắc sinh kế của Lóng Lăn mang đậm hương vị tinh khiết và hoang dã từ thiên nhiên chưa đủ, mà hương vị đó được họ cảm nhận thấu đáo đến từng nụ cười và sự nhả nhó của sản phẩm trời cho trên nương rừng của họ. Họ nếm hương vị sản phẩm trời cho không chỉ bằng vị giác, mà thi vị hơn là bằng thính giác và thị giác qua từng ngày, từng tuần, từng tháng, từng mùa giữa họ với các sinh linh của tự nhiên trong vùng Phu Sùng.

² Khu rừng được họ phân loại để phục hồi tự nhiên và chăn nuôi gia súc và 1.723 ha đất rừng để canh tác trở thành vườn dinh dưỡng từ thiên nhiên không chỉ ban tặng cho dân bản Lóng Lăn mà còn cho 13 bản xung quanh và đặc biệt là vườn dài cánh tay để trao tặng cho những người dân sinh sống ở Thành phố di sản UNESCO. Đây là một nguồn *sinh kế sinh thái* tinh khiết không thể so bì với bất kỳ một siêu thị hoành tráng và hiện đại nào trên toàn thế giới.

sắc tộc giữa người Hmông Lóng Lăn, người Khor Mú và người Lào Lùm sinh sống tại 13 bản xung quanh vùng Phu Sủng, “Ăn thề” với 22 bản thuộc tỉnh Luang Prabang, “ngày văn hóa truyền thống cho người Khor Mú trên toàn tỉnh Luang Prabang”, “Hội đồng bảo tồn rừng tâm linh cộng đồng dựa vào luật tục liên huyện”, Ban thư ký trẻ MECO-ECOTRA... Đây chính là những viên gạch bắt đầu của một đường lối lãnh đạo xuất phát từ tâm nguyện sâu kín nhất của dân. “Chúng ta mong muốn một sự phát triển nhằm tăng cường chủ quyền của chúng ta và mang lại cho người dân khả năng nuôi dưỡng và thực hiện được những tâm nguyện sâu kín nhất của mình”. “Đó là con đường phát triển phản ánh đúng triết lý của các thể chế không ngừng học hỏi từ thực tiễn” (Jigmi Y. Thinley 2013) - mô hình phát triển mở.

Hình 28: Jigmi Y. Thinley - Nguyên Thủ tướng Bhutan 2008 - 2013, tại lễ kỷ niệm 80 năm thành lập Trường Đại học Nông nghiệp Maejo, Chiang Mai, Thái Lan. Ảnh: Trần Thị Lành, tháng 12 năm 2013

Hình 29: Vang Sin Min, Trưởng ban Thư ký trẻ MECO-ECOTRA phát biểu tại Diễn đàn hàn lâm Đại học Chiang Mai, Thái Lan. Ảnh: Trần Thanh Toàn, 2014

Thành quả ở Lóng Lăn đã chứng minh chiến lược của Nghị quyết 09 của Đảng Nhân dân Cách mạng Lào¹ củng cố chính quyền cơ sở tại Lóng Lăn lấy luật tục và nền tảng tâm linh văn hóa của tộc người làm điểm tựa là một *chiến lược bền vững và an toàn liên thế hệ*. Đây chính là bài toán “*đồng quản trị*” tài nguyên thiên nhiên, một sứ mệnh của toàn xã hội mà nhiều quốc gia đang băn khoăn, trăn trở trong tiến trình lập pháp và hành pháp của mình. “*Quản lý và bảo vệ tài nguyên thiên nhiên là trách nhiệm và quyền lợi của toàn xã hội mà bản làng là căn cứ địa chiến lược trong âm mưu ngoài êm*” (Trần Thị Lành, 1994: Tiếp cận phát triển bền vững tài nguyên thiên nhiên miền núi cấp làng bản).

¹ Nghị quyết 09/BCTTƯĐ ngày 8 tháng 6 năm 2004 - Đảng Nhân dân Cách mạng Lào.

THẢO LUẬN

“Phép vua thua lệ làng” là câu ví von ý nhị nhưng lại là thực tại của dân gian. Trường hợp bản Lóng Lăn, “lệ làng - luật tục” và “phép vua - luật pháp” là một. Ý hợp tâm đầu hai trong một, không “*thua được*” ở đây, đã tạo nên một chân dung Lóng Lăn đầy triển vọng. Khi *luật tục* đã trở thành công cụ của *pháp luật*, có nghĩa là luật không những đã đi vào ngõ ngách cuộc sống của nhân dân, mà cao hơn và xa hơn, luật ở chính trong *tâm dân*, trong *trí dân* và đặc biệt là trong *ý chí* và *sức mạnh* của nhân dân, e có lẽ đây sẽ là bộ luật thực sự giải quyết các vấn đề của cuộc sống bởi chính các chủ thể của cuộc sống, chứ không phải là một hệ thống luật pháp duy ý chí, tách khỏi chủ thể của chính nó để rồi tạo ra một hệ thống quan liêu công quyền dùng trừng phạt và đối phó để đến với chủ thể của luật. Chủ thể của luật chính là thước đo để điều chỉnh luật. Lóng Lăn là một ngoại lệ tâm phục và khẩu phục của tiến trình lập pháp cấp thấp nhất. *Tiêu điểm xuất phát để xây dựng luật và bến đỗ cuối cùng của luật cũng chính là nhân dân.*

Bản Lóng Lăn đã chỉ ra *được năm tiền tố quyết định* tạo nên *nền tảng vững chắc trong quản trị cộng đồng và quản lý tài nguyên thiên nhiên để có được chủ quyền sinh kế và niềm tự hào bản thân của họ hôm nay*. Họ đang *tự hạnh phúc với những gì từ chính cộng đồng họ tạo dựng nên hàng trăm năm nay*. Giá trị hạnh phúc mà người Hmông bản Lóng Lăn tin tưởng chính là *hạnh phúc từ bên trong tâm can sâu kín về tình yêu thiên nhiên và ý thức đồng trách nhiệm vô bờ bến của họ nay đã được đồng thuận bởi chính quyền*. Cái cảm giác hạnh phúc không hề mảy may có bóng dáng chạy đua bởi những hào nhoáng nhất thời từ bên ngoài. Quay lại đầu câu chuyện “*Những người Hmông đang sống ở nước ngoài, bề ngoài họ giống những người sang trọng, giàu có, nhưng thực chất họ đang sống một cuộc sống “cá chậu, chim lồng”*”. Ngược lại, những người Hmông còn bám trụ với bản làng cho tới bây giờ, tuy ít tiền bạc hơn nhưng chúng tôi sống một cuộc sống tốt đẹp hơn. Chúng tôi đã và đang ở

lại bản làng này để khẳng định cách sống của mình, để trao truyền những giá trị tốt đẹp và thực hành hàng ngày trong mối quan hệ thủy chung và hài hòa với núi rừng để duy trì sinh kế từ thế hệ đến thế hệ khác suốt từ năm 1975 đến nay. Con cháu Lóng Lăn có thể lựa chọn: Hoặc ở lại làng hay đi nơi khác, hoặc tiếp tục học tập hay tìm kiếm việc làm, trong khi chúng vẫn có đủ cơ hội để trở về làng hàng tuần hoặc hàng năm, tiếp tục cuộc sống của mình nơi thiên nhiên hùng vĩ. Việc đi làm bên ngoài của chúng chỉ là tạm thời trong giai đoạn đầu mới lập nghiệp”(già Xay Khur Zang, 2013). Câu chuyện giản dị mà sâu sắc đến nỗi cả cuộc đời làm việc cho đến nghỉ hưu may ra mới ngộ.

Quý vị bình luận bản Lóng Lăn đã và đang thể hiện như thế nào để phát triển: 1) quyền tiếp cận đất và rừng vùng Phu Sùng; 2) quyền tự do thể hiện các nghi lễ và hội lễ phụng dưỡng rừng; 3) quyền thực hành tri thức của họ để trường tồn sinh kế dựa vào rừng; 4) quyền quyết định các chiến lược sinh kế trong quan hệ với thương trường; 5) quyền đồng trách nhiệm quản trị rừng Phu Sùng với luật pháp và các tộc người láng giềng?

Quý vị bình luận như thế nào về quan hệ ràng buộc giữa năm tiền tố trên đây tạo nên chủ quyền sinh kế?

Quý vị bình luận như thế nào về quan hệ giữa năm tiền tố tạo nên chủ quyền sinh kế và chỉ số hạnh phúc và thanh thân của bản Lóng Lăn vùng Phu Sùng?

Quý vị bình luận như thế nào về cụm từ “bền vững” với trường hợp tại Lóng Lăn?

BẢN QUYỀN

Tác giả khẳng định bản quyền của tài liệu này thuộc về người Hmông bản Lóng Lăn và già Cho Xi Zang, với sự thiện tâm học hỏi và tư vấn của Trung tâm Nghiên cứu Sinh thái Nhân văn Vùng Cao (CHESH), Sở Nông Lâm nghiệp tỉnh Luang Prabang. Toàn bộ các thông tin về bản Lóng Lăn từ năm 1999 tới nay đều được ghi chép, ghi băng, ghi hình và lưu trữ tại thư viện của Viện Phát triển Doanh nhân Cộng đồng (CENDI).

Tác giả cuốn tài liệu này cũng đã nhận được sự ủng hộ đầy tâm huyết từ ông Som Phong - nguyên Giám đốc Sở Nông Lâm nghiệp tỉnh Luang Prabang liên tục trong mười năm kề vai sát cánh điều dắt tiến trình hợp tác chất lượng, sâu sắc và ý nghĩa kể từ năm 1999 cho tới năm 2010, ông Phonthip - Trưởng phòng Hợp tác Quốc tế của Sở Nông Lâm nghiệp Luang Prabang, người kế cận ông Som Phong từ năm 2007 liên tục tới 2015, già Xay Xua Ly Hơ - Chủ tịch Hội tương trợ từ 2009 cho tới nay, ông Chủ tịch huyện Luang Prabang trong suốt nhiệm kỳ chủ tịch, ông Khăm Đưa - lãnh đạo tỉnh Luang Prabang từ khi bước chân tới tỉnh năm 1999 cho tới nay và ông Bunchin Si Đa Vong, chuyên gia Dự án Phát triển Nông thôn Vùng trọng điểm của Bộ Nông nghiệp Lào. Tài liệu này trực tiếp do các đồng nghiệp tâm huyết gắn bó như: ông Lê Văn Ca - chuyên gia về luật tục và phương pháp luận giao đất giao rừng dựa vào luật tục và cộng đồng, ông Dương Quảng Châu - chuyên gia nông nghiệp sinh thái trong quy hoạch sử dụng đất, ông Đàm Trọng Tuấn - chuyên gia vốn xã hội và rừng tâm linh cộng đồng, cháu Vàng Sín Mìn, bà Trần Thị Bạch Yến - phiên dịch và ông Trần Thanh Toàn - phóng viên ảnh tư liệu.

Chúng tôi xin trân trọng cảm ơn sự đóng góp quý báu của Giáo sư - Tiến sĩ Friedhelm Göldenboth từ Naturelife International (Đức) và Tiến sĩ Keith Barber từ Trường Đại học Waikato (New Zealand), những người đã tự nguyện cống hiến thời gian và trí lực, góp phần hoàn thành cuốn tài liệu này.

Chúng tôi ghi nhận sự đóng góp thầm lặng về tài chính của tổ chức ICCO trong suốt thời gian từ năm 1999 cho tới năm 2010, tiếp theo đó là tổ chức CCFD và tổ chức BROT tiếp bước ICCO trong lộ trình đồng hành cùng CHESH, tiền thân của Viện CENDI, thấu hiểu bản Lóng Lăn cho tới ngày hôm nay. Cuối cùng, chúng tôi trân trọng đón nhận sự đóng góp tài chính của tổ chức NLI cho việc xuất bản tài liệu này.

Chúng tôi trân trọng đón nhận những ý kiến phê bình và đóng góp của quý bạn đọc.

Trần Thị Lành

TIỂU SỬ TÁC GIẢ

Bà Trần Thị Lành tốt nghiệp cử nhân sinh học năm 1981. Bà đã hoàn thành các khóa học sau đại học về “Quy hoạch sử dụng lâu bền tài nguyên thiên nhiên dựa vào hệ sinh thái” năm 1989; khóa học sau đại học về “Lý thuyết Sinh thái Nhân văn” tại Trung tâm Đông Tây Honolulu, Hawaii, Hoa Kỳ năm 1990; khóa học về “Đánh giá tác động xã hội và môi trường” tại Đại học Tổng hợp Hà Nội năm 1992; nghiên cứu luận án Phó Tiến sĩ “Đồng quản trị tài nguyên thiên nhiên vùng đệm về mối quan hệ giữa tri thức truyền thống của tộc người Dao và Vườn Quốc gia Ba Vì” năm 1992 - 1997; chuyển tiếp đề tài Phó Tiến sĩ lên Tiến sĩ theo yêu cầu cải tổ học hàm của Bộ Giáo dục và Đào tạo Việt Nam năm 1997 - 1998; khóa học “Giải pháp giải quyết xung đột tài nguyên và công bằng xã hội” tại Viện nghiên cứu xã hội, Hà Lan năm 2000. Hiện tại bà đang là một “đồng nghiên cứu danh dự” tại khoa Nhân chủng học, Trường Đại học Waikato, New Zealand. Bà là người sáng lập “Trung tâm Phụ nữ Dân tộc” (TEW) vì quyền phụ nữ của các tộc người thiểu số năm 1994; “Trung tâm Nghiên cứu Sinh thái Nhân văn Vùng cao” (CHESH) vì quyền được sống hài hòa với thiên nhiên của các tộc người thiểu số năm 1999; “Trung tâm Nghiên cứu Kiến thức Bản địa và Phát triển” vì phong tục của người bản địa năm 2000; “Viện Nghiên cứu Sinh thái Chính sách Xã hội” vì quyền văn hóa sinh thái và bản sắc tộc người, được hợp nhất từ các tổ chức tiền thân TEW, CHESH và CIRD năm 2006; “Viện Tư vấn Phát triển” (CODE) vì sự minh bạch và bền vững của tiến trình lập và thực thi chính sách khai thác tài nguyên thiên nhiên không tái tạo năm 2007. Bà tiếp tục hợp nhất các thành quả logic của thực tiễn từ các thiết chế tiền thân trở thành “Liên minh Chủ quyền Sinh kế” (LISO) năm 2013 vì quyền được hợp pháp hóa của các tổ chức xã hội truyền thống của các tộc người thiểu số trong đồng quản trị tài nguyên thiên nhiên do thực tiễn yêu cầu. Bà hành động vì thực tiễn trong suốt hơn 20 năm vì bản sắc văn hóa và quyền đất đai của các tộc người yếu thế lưu vực sông Mêkông, vùng Đông Nam Á. “Đứa bé” mới chào đời CENDI (Viện Phát triển Doanh nhân Cộng đồng) ngày 19 tháng 01 năm 2015 đang do

Mạng lưới người dân và các đồng nghiệp chí cốt đã đồng hành từ thời kỳ trũng nước của những năm 1990 là những “Nông dân nòng cốt” năm 1995, đến các “Điều phối viên” năm 2005, và trở thành những “Doanh nhân Cộng đồng” năm 2015 tiếp tục bản lĩnh và chiến lược thương mại nông nghiệp sinh thái an toàn, tạo nền tảng cho các nhà nông sinh thái trẻ quản trị cuộc sống trên nền tri thức và đạo lý vị chủ quyền sinh kế và sự thanh thân của mỗi cộng đồng. Hiện tại, bà đang dành trọn thời gian ngắn ngủi còn lại để thúc đẩy hợp tác giữa chủ quyền sinh kế và sự thanh thân của mỗi cộng đồng (vùng Mekông), “Hạnh phúc của toàn Quốc gia” (GNH) ở Vương quốc Bhutan; “Chiến lược Tự chủ” của Quốc gia Vanuatu (Thái Bình Dương); và “Cuộc sống tốt” ở Bolivia và vùng Amazon (châu Mỹ La tinh) để khẳng định bản quyền tri thức và hệ giá trị của các tộc người. Bà thiết tha kêu gọi những ai trân trọng thiên nhiên cùng chia sẻ và đồng tâm hợp lực để chống lại cơn nghiện bóc lột thiên nhiên phi lý và bất nhân của kiểu “phát triển” đang hoành hành trên toàn thế giới hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Barber, K. 2002. Bản sắc văn hóa, Hành động mạng lưới và Luật tục. Trung tâm Nghiên cứu Sinh thái Nhân văn Vùng cao (CHESH).

CHESH Lào, 2010. Giải quyết xung đột đất rừng dựa vào luật tục. Nghiên cứu điểm: Vùng Nhakhaluang - Longngau, bản Đen Xa Vang và Phôn Xa Vạt, huyện Luang Prabang, tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào. Hà nội, tháng 9.

CHESH, 2002. Dự án, Tăng cường chương trình CHESH Lào nhằm thúc đẩy mạng lưới nông dân nông cốt phát triển cộng đồng bền vững tại bản Lóng Lăn, Xiêng Đa, Nam Kha, tỉnh Luang Prabang. Viêng Chăn, tháng 7 năm 2002.

CHESH, 2004. Báo cáo tiến độ về tăng cường chương trình CHESH Lào nhằm thúc đẩy mạng lưới nông dân nông cốt phát triển cộng đồng bền vững tại bản Lóng Lăn, Xiêng Đa, Nam Kha, tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào từ tháng 1 - tháng 12 năm 2003. Nước CHDCND Lào, tháng 5 năm 2004.

CHESH, 2005. Báo cáo tiến độ chương trình CHESH Lào, từ tháng 1 năm 2003 - tháng 12 năm 2004. Tháng 5 năm 2005.

CHESH, 2006. Báo cáo đánh giá chương trình (từ tháng 1 năm 2003 - tháng 12 năm 2005) - Tăng cường năng lực CHESH Lào nhằm thúc đẩy mạng lưới nông dân nông cốt phát triển cộng đồng bền vững. Tỉnh Luang Prabang, Lào tháng 6.

CHESH, 2008. Báo cáo hoạt động năm, từ tháng 7 năm 2007 - tháng 6 năm 2008. Hà nội, tháng 12.

CHESH, 2009. Bài học từ thí điểm phương pháp tiếp cận phát triển cộng đồng dựa vào bản sắc văn hóa của người Hmông, Lào Lùm và Khơ Mú, Luang Prabang, Lào.

CHESH, 1999. Dự án: Chương trình hợp tác 1999 - 2000 giữa CHESH, Chính phủ Lào và các bản thuộc tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào. Hà nội, ngày 6 tháng 10.

CHESH, 2002. Báo cáo “Nghiên cứu thí điểm phát triển cộng đồng dựa vào bản sắc văn hóa của bản Lóng Lăn, huyện Luang Prabang và bản Xiêng Đa, huyện Nậm Bạc, tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào” từ tháng 1 năm 2000 đến tháng 6 năm 2002. Nước CHDCND Lào, tháng 6

CHESH, 2003. Báo cáo tiến độ chương trình CHESH Lào từ tháng 1 - tháng 12 năm 2002. Hà nội, tháng 3.

Nghị quyết 09 Đảng Nhân dân Cách mạng Lào ngày 8 tháng 6 năm 2014.

- SPERI, 2007. Báo cáo hoạt động. Nghiên cứu ứng dụng MECO-ECOTRA. Hà nội ngày 31 tháng 10.
- SPERI, 2008. Báo cáo hoạt động mạng lưới dệt thổ cẩm. Ban Phát triển Cộng đồng (DECODE).
- SPERI, 2008. Báo cáo hoạt động mạng lưới thuốc nam. Ban Phát triển Cộng đồng (DECODE).
- SPERI, 2008. Báo cáo hoạt động nghiên cứu ứng dụng MECO-ECOTRA tại Lào.
- SPERI, 2009. Báo cáo hoạt động nghiên cứu ứng dụng MECO-ECOTRA tại Lào.
- SPERI, 2009. Báo cáo tiến độ hoạt động MECO-ECOTRA và SPERI từ tháng 7 - tháng 12 năm 2009.
- SPERI, 2009. Chương trình MECO-ECOTRA, tháng 6.
- SPERI, 2010. Dự án: Trường thực địa Lóng Lăn: Mô hình khu vực đồng quản trị cộng đồng tài nguyên thiên nhiên bền vững, Luang Prabang.
- SPERI, 2010. Nuôi dưỡng Luật tục trong Quản lý rừng và Quy hoạch sử dụng đất: Bản Phôn Xa Vạt, Đen Xa Vang vùng đầu nguồn Phu Sùng, huyện Luang Prabang, tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào, Luang Prabang.
- SPERI, 2011. Báo cáo năm về trao quyền cho cộng đồng dân tộc thiểu số vùng Bắc Lào thông qua quy hoạch sử dụng đất và quản lý tài nguyên theo cách truyền thống.
- SPERI, 2012. Báo cáo năm về nuôi dưỡng luật tục trong quản lý rừng và quy hoạch sử dụng đất. Nghiên cứu điểm bản Phôn Xa Vạt, Đen Xa Vang, Luang Prabang, Lào.
- SPERI, 2012. Báo cáo tổng kết mô hình thí điểm vùng về quản lý tài nguyên thiên nhiên bền vững dựa vào cộng đồng. Hà nội, tháng 12.
- SPERI, 2013. Báo cáo năm về phát triển Mạng lưới cộng đồng dân tộc thiểu số lưu vực Mê Kông và Chiến lược vị thương mại (MECO-ECOTRA), từ tháng 1 – tháng 8 năm 2013.
- SPERI, 2014. Báo cáo tiến độ chương trình nghiên cứu ứng dụng phát triển cộng đồng hướng tới chủ quyền sinh kế cho dân tộc thiểu số bản địa lưu vực Mê Kông.
- SPERI, 2015. Báo cáo tiến độ chương trình nghiên cứu ứng dụng phát triển cộng đồng hướng tới chủ quyền sinh kế cho dân tộc thiểu số bản địa lưu vực Mê Kông.
- SPERI, 2007. Báo cáo hoạt động nghiên cứu ứng dụng MECO-ECOTRA tại Lào.

Nurturing Customary Based Wellbeing

Hmong Ethnic Minority People in Long Lan Village, Luang Prabang District, Luang Prabang Province, Laos

The presentation at the Bhutan International Conference on
'GHN'

Paro, November 3rd - 6th, 2015

Author: Tran Thi Lanh

Co- Editor: Prof. Dr. Friedhelm Göldenboth, Office: Naturelife International,
Karlstr. 7 71638 Ludwigsburg, Germany.

Private: Hauptstr. 9, 72147 Nehren, friedgoelten@gmx.de;

Dr. Keith Barber, Senior Lecturer, Anthropologist, Waikato University, New Zealand
kbarber@waikato.ac.nz

Printed by: Knowledge Publishing House
In cooperation with

Community Entrepreneur Development Institute

Hanoi, 2015

Nuôi dưỡng Giá trị Thanh thản vị Phong tục

**Người Hmông bản Lóng Lăn, huyện Luang Prabang,
tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào**

Trình bày tại Hội nghị Quốc tế về Chỉ số Hạnh phúc Quốc
gia tại Bhutan

Paro, ngày 3 - 6 tháng 11, 2015

Trần Thị Lành

Đồng biên tập: GS.TS. Friedhelm Göltzenboth, Tổ chức Quốc tế về Cuộc sống
Thiên nhiên, Karlstr. 7 71638 Ludwigsburg, Cộng hòa Liên bang Đức.

Hộp thư: Hauptstr. 9, 72147 Nehren, friedgoelten@gmx.de;

Tiến sĩ Keith Barber, Giảng viên cao cấp, Khoa Nhân chủng học, Đại học
Waikato, New Zealand

kbarber@waikato.ac.nz

Xuất bản: Nhà xuất bản Tri thức
Hợp tác với

Waikato University

**NATURELIFE-
INTERNATIONAL**

Viện Phát triển Doanh nhân Cộng đồng

Hà Nội, 2015

MỤC LỤC

LỜI TỰA	96
Chương 1: CƠ BẢN	99
Lịch sử và địa tộc	101
Cấu trúc xã hội	107
Thiết chế xã hội	108
Tâm linh	110
Du canh và sinh kế cây thuốc phiện	112
Chương 2: CHÍNH SÁCH VÀ PHẢN HỒI CHÍNH SÁCH	113
Bối cảnh	115
Bản sắc văn hóa và phát triển	118
Học hỏi và hành động, 1999	118
Xây dựng nhà văn hóa, 2001	119
Tiết kiệm - tín dụng và chăn nuôi gia súc, 2002	119
Tham quan chia sẻ kinh nghiệm, 2003	121
Lồng ghép chăn nuôi và canh tác rau, 2004	122
Tự quản trị rau sinh thái	124
Lồng ghép luật tục và luật pháp trong GDGR, 2004	126
Chương 3: LUẬT TỤC QUYẾT ĐỊNH	131
Sửa sai giao đất giao rừng, 2005	133
Pháp lý hóa luật tục, 2005	135
Hòa giải xung đột đất đai, 2006	137
Hành vi chiếm đất của giới kinh doanh, 2007	140
Luật tục được hợp pháp hóa, 2007	143
Chương 4: ĐỒNG QUẢN TRỊ DỰA VÀO LUẬT TỤC	145
Lễ hội “Nò Sông - Ăn thề”, 2009	147
Ban giám sát cộng đồng dựa vào luật tục, năm 2009	150
Giải quyết tranh chấp ở bản Đen Xa Vang,	151
Phôn Xa Vạt và Na Xăm Phăn	151
Hợp pháp hóa Hội người Hmông	152

Chương 5: NUÔI DƯỠNG DÒNG SÔNG DÂN SỰ	153
Trường thực địa (FFS) Lóng Lăn	155
Các chương trình hành động của Trường thực địa FFS Lóng Lăn	159
Mạng lưới trẻ bảo vệ rừng Phu Súng, 2012	159
Đồng quản trị tri thức thuốc nam và đa dạng sinh học, 2012	159
Kết nối thầy thuốc nam liên tỉnh, 2013	160
Tọa đàm về thực vật học dân tộc, 2013	160
Đánh giá “lời thề” 2009 và ra đời Ban Thư ký trẻ	161
Khai trương Trường Thực địa Lóng Lăn	164
Bảo tồn rừng tâm linh dựa vào luật tục, 2014	164
KẾT LUẬN	168
THẢO LUẬN	173
BẢN QUYỀN	175
Tiêu sử tác giả	176
Tài liệu tham khảo	178

NHÀ XUẤT BẢN TRI THỨC
53 Nguyễn Du - Quận Hai Bà Trưng - Hà Nội
Điện thoại: (84-4) 3944 7279 - (84-4) 3945 4661
Fax: (84-4) 3945 4660
E-mail: lienhe@nxbtrithuc.com.vn
Website: www.nxbtrithuc.com.vn - www.nxbtrithuc.vn

Trần Thị Lành

Nurturing Customary Based Wellbeing
Nuôi dưỡng Giá trị Thanh thân vị Phong tục

Chịu trách nhiệm xuất bản:
CHU HẢO

Biên tập: Nguyễn Thị Bích Thủy
Trình bày bìa và nội dung: Trần Thị Tuyết

Đối tác liên kết:

Viện Nghiên cứu Sinh thái Chính sách Xã hội (SPERI)
12C, Phạm Huy Thông, Ngọc Khánh, Ba Đình, Hà Nội

In 500 bản, khổ 16x24cm
Tại Xí nghiệp in Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc.
XNĐKXB số 1902-2015/CXBIPH/11-24/TrT.
Quyết định xuất bản số 22/QĐLK - NXB TrT ngày 21/7/2015.
In xong và nộp lưu chiểu Quý III năm 2015.